Самостійна Україна

INDEPENDENT UKRAINE

ЗМІСТ

Рік XXVII **Липень — Серпень 1975** **Ч. 7-8 (323-324)**

"INDEPENDENT UKRAINE"
Published by: Ukrainian-American Publ. and Prtg. Co., Inc.
2315 W. Chicago Avenue CHICAGO, ILL. 60622, U.S.A.

Видає Видавнича Спілка в Чікаґо, З.Д.А.

Editor in Chief Denys Kwitkowsky
Головний Редактор: Денис Квітковський

Орган Організації Державного Відродження України (ОДВУ) та Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО)

Статті підписані автором не обов'язково збігаються з поглядами Редакції, а тому за їх зміст Редакція «Самостійної України» не відповідає.

Адреса Редакції:
DENYS KWITKOWSKY
7012 Michigan Avenue
DETROIT, MICH. 48210, U.S.A.

Адреса Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Avenue
CHICAGO, ILL. 60622, U.S.A.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИЦТВ «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

В Англії:

Mr. O. Semeniuk
41 Farfield Ter.
Bradford, BD9 5AW
West Yorkshire, England

В Австралії:

Mr. T. Topcij
93 Blamey Cr.
Campbell, A.C.T. 2601
Canberra, Australia

В Арґентині:

Mr. Bohdan Kowal
Rivadavia 1569 3°K
Buenos Aires
Argentina

У Франції:

Mr. Basile Moulek
34, rue de la Belle-Ile
77500 Chelles, France

В Канаді:

Mr. M. Seleshko
297 College Str.
Toronto, Ont. M5T IS2
Canada

Mr. Iwan Chochlacz
1021 rue Thierry
LaSalle, Quebec H8N 1G8
Canada

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік XXVII | Липень — Серпень 1975 | Ч. 7-8 (323-324)

С. Караванський

Д-РУ ЧИНЧЕНКУ НА ВЕЛИКДЕНЬ 1975 Р.

Той Блажен, хто в серці доброту
Проніс, як ту святу хоругву,
Немов вогню спасенний вуглик,
Що родить жар і теплоту;

Хто через всі терни життя
І крізь горячку заробітну
Ясну, як день, проніс молитву,
Що вчить живого співчуття:

Напитись спраглому подай
І поможи іти слабому,
На глум злобителю лихому
Сиріт без захисту не дай.

Молюсь і я, щоб довгих літ
Послав Вам Бог на творчій ниві:
Продовж, о небо, дні щасливі
Усім, хто топить вічний лід.

30. 4. 75
Сосновна

ВІД РЕДАКЦІЇ: Поезія С. Караванського «Д-ру Чинченку на Великдень 1975 р.» переслала одна людина з Москви.

СВОБОДАР

Хто сказав, що люди не зорі облакоморі, а терня на шляху ?

Хіба не в зорях всі шляхи людини ?

Чи не людства прагне земна зоря ?

Щож іншого, як не орел вічности, людська душа ? !

Коли на кривавих роздоріжжях життя заблудить співночі, — вперед неспосібне, назад неспроможне, — вся надія в людині, ввесь рятунок у свободі . . .

Тоді приходить Людина Свободи !

Вона двічі родиться. Раз родить її мати-земля. А вдруге — вона сама себе родить.

Людина, раз роджена, це джунглі або пустар.

Людина, двічі роджена, опанує звіра чи демона в собі, умиється від пурпурів самопоклонництва й, одержима свободою, ступить на шлях, що одвіку стелиться до зір !

Бо на розхрестях доби народ розгубився й каже : — "Ми самі й перелякані. Ніхто нас не знає. Ніхто нами не опікується. Не знаємо, куди йде світ і що з нами станеться. Немає в нас віри, ні сили. Довкола темрява; нізвідки ні просвітку ні надії. Бог забув про нас, а світ кормиться нашим потом і кров'ю. Життя наше — розбрат і недоля. О, туго невимовна, хто відновить нам життя наше, щоб стало премудрістю слави ?" —

І тоді, як в агонії трублять всі сурми життя, чавунними лавами приходять свободарі, — суворі, світлі нездолані. Вони стулають на терези світу, переважують долю, і День Свободи заблисне як сонце !

Свободар це бурелом, що дерзко врізається в шторми життя.

Він б'ється, щоб осяяти уми незрячих, розвіяти жахи недолі, розметати кайдани неволі.

Він щит для беззахисних і меч для безборонних.

Він є оком сліпих і вухом глухих, і грімким голосом німих та безмовних.

Він силою наділить слабосильного, доки той не стане дужим.

Він відваги уділить заляканому, щоб той став хоробрим.

Він честю обдарує обезчещеного, аж той не стане в правді.

Він завжди на барикадах свободи, що освячені братерством великої жертви, й розвиває Вічний Невблаганний Бій за Свободу Життя, щоб розтяти назавжди пута світу й людства во ім'я Нової Землі, що так нечувано близько, й Новго Неба, що так безмежно далеко. . .

Однак, ніхто не проллє сльози через нього! Ніхто не проклене Бога і світ через свободаря !

Бо сам він переходив усі щаблі життя, коли зударявся із світом і стукав, і розпитував, і вислухував, і похоплював мову душі, й починав розуміти все близьке й далеке, і став меченосцем, і кріпився духом, і розсвічувався світлом у темряві, й був, як самотний лев у пустині, й вростав у дух народу, і ставав у свободі. . .

Тож свободар засіває тепло й розуміння, не чвари. Він творить і будує, не руйнує. Він встановлює мир і достоїнство, не жах. Він визволяє й олюднює, не поневолює. Як прийде свободар до нової країни, з ним приходить свобода й слава, не тюрма !

Свободар не має дому. Його край — це колиска Людини. Ввесь світ — його дім !

Він входить в життя й оминає карнавали.

Він охороняє, не угнітаючи.

Він розцінює, не повищуючи й не понижуючи.

Він знає співчуття, що діє, не безчинне оплакування.

Він вагомить думку і не пустословить.

Він перемагає умом, не рукопаш.

Він не мріє про нагороди, відзнаки та почесті, бо жажде свободи, як Життя Всевишнього.

Тож не знає він хитливости, страху й оспалости, — тільки Волю до Свободи як вічне полум'я вселенної !

Доба, що ославила ідолів, — у руїнах.

Людство є в кайданах і кличе свободарів, і вони йтимуть, як Доля. Так зерно зречеться себе, щоб росли жита! Так маяк розсвітить морок ночі, щоб не розбились кораблі на підводних скелях і не пропала людина, пливучи в майбутнє !

Чуєте кроки, що трусять землею ?

Це нові безчисленні Покоління Правди, що прагнуть Людини Свободи, Свободи Народів, Людства Всевишнього !

Хто сказав, що історія не маєстат невиданого, а порох і марнота ?

Хіба не в історії і порох, і марнота, і маєстат і невиданість ?

А чи можлива Вічність без Слави ?

Що ж іншого, як не вічности слава, Свобода Життя ? !

ОРЗ

Д-р Денис Квітковський

ТУТ І ТАМ

Несприятливі, а то й ворожі національно-політичні обставини змусили велику частину українського народу покинути рідну землю й поселитися на просторах майже цілого вільного світу. Українська еміґрація живе не тільки в усіх країнах Европи, поза Україною, але живе вона й у таких віддалених від українського материка країнах як Австралія, Нова Зеляндія, а далі — в країнах Південної Америки та особливо в ЗСА й у Канаді. Є наші поселенці і в Африці, хоч живуть вони там звичайно одинцем, як професіоналісти або фахівці в певних ділянках. Маємо наших людей і в Азії, особливо в Японії, та Філіпінах. Це також тільки одинці.

Але без огляду на те, чи живуть наші люди, розкидані по цілій земній плянеті, більшими чи меншими скупченнями, чи навіть одинцем — всі вони почувають себе духовими й фізичними членами, великої збірної української сім'ї, — тут і там. Тут — на чужині, і там — дома, в Україні. І це відчуття душевної й кровної пов'язаности, відчуття спільної долі та спільної національної мети є тим величезної ваги цементуючим чинником, який хоронить нас тут на чужині від асиміляції, від втоплення в чужому морі. А зберігши свою українську національну ідентичність, тут і там, ми маємо право дивитися в наше майбутнє з непохитною вірою в перемогу української нації в її боротьбі за самобутність свого духа й суверенне творче існування в свободі на власній прадідівській землі.

* * *

Роля й завдання української еміґрації тут, на чужині, величезна. Вона має почесне й дуже відповідальне завдання не тільки зберігати духові надбання української нації за час її тисячолітньої історії, не тільки творити нові духові вартості, але й рівночасно бути речником всієї української нації, тут і там, в їй боротьбі за свободу в найширшому розумінні **цього слова.** Це історичної ваги завдання, і ми або виконаємо його чесно й совісно та заслужимо собі подяку цілої нації, тут і там, або проґавимо цю велику нагоду, й тоді впаде на нас прокляття обманеного українського народу.

До сьогодні ми виявили тут велику творчу наснагу в багатьох ділянках нашого многогранного національного життя, особливо в ділянках культурній і науковій. Свідченням цього є монументальна **Енциклопедія Українознавства** українською та англійською мовами, катедри українознавства при Гарвардському університеті та ціла серія наукових праць українською, німецькою, французькою та іншими світовими мовами. Ми створили тут цілу мережу наукових, фахових, літературознавчих та інших організацій; ми маємо цілу серію різнорізних журна-

лів і видань; ми маємо гарний доробок на літературному полі; ми маємо поважну сітку іншого роду журналів і часописів.

Ми добилися поважних успіхів у суспільно - громадській ділянці. Свідченнням цього є Світова Федерація Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) та завершення всіх наших зусиль у суспільно - громадській ділянці заснуванням Світового Конґресу Вільних Українців (СКВУ). Цього нашого успіху не могла простити нам Москва, тому вона пустила в рух усі свої деструктивні сили, щоб якщо не знищити, то хоч скромпромітувати цей наш величезної ваги осяг. Пригадуємо, як українська совєтська делегація до Канади безсоромно втрутилась у внутрішні справи країни-господаря й домагалася заборони відбуття Другого СКВУ в днях 1-4 листопада 1973 р. в Торонті, а Юрій Смолич, з наказу Москви, написав злісний памфлет на СКВУ під наголовком «Що є що» (див. «Літературна Україна» ч. 89 з 19 жовтня 1973 р.). Але ми відбили цей провокативний наступ Москви. Тому сьогодні українська еміґрація в суспільно - громадській ділянці промовляє єдиним серцем і єдиними устами. Цим єдиним серцем і єдиними устами є Світовий Конґрес Вільних Українців.

Поминаючи наші успіхи на інших ділянках нашої дії поза Україною, ми хочемо спинитися коротко на політичній ділянці, де ми маємо недоліки. І це ствердження мусить звучати як загрозливе мементо, як преважлива пересторога. Бо без огляду на деякі голоси, мовляв, у даних умовинах ми мусимо помиритися з думкою, що політичний момент у нашому еміґраційному житті не витримає проби часу, ми свято переконані в тому, що якщо ми перестанемо думати й діяти як політичне тіло, це буде початок кінця нашого існування як української національної спільноти. Політичний момент, політична ділянка є і мусить залишитися основним, життєдайним пульсом нашого особистого і збірного життя. Політика, це свідоме змагання за відзискання державної самостійности української нації. Без абсолютної державної самостійности немислиме творче існування української нації.

Етнографія не заступить політичного моменту, політичного чинника. Це дуже добре розуміє наш архиворог — Москва. Окупаційна московська влада в Україні дозволяє, на приклад, нашому народові рубати гопака, співати «Рушничок» і «Марічку», але трактує як державну зраду основне, природне, і до того конституційне право української нації на самостійне державне життя. Москва дозволяє нам плекати романтичний етнографізм, але безжалісно карає за найневинніші форми українського державного героїзму. Сама згадка про українське славне **політичне** минуле вважається там кримінальним злочином. Тож чи вільно нам тут занехаяти політику й плекати тільки етнографізм? Відповідь може бути тільки одна: ні!

* * *

Переглядаючи совєтські видання, в тому т. зв. наукові видання, фахові журнали, пресу тощо, вам аж моторошно стає від тієї повені «ідеологічної» брехні, перекручувань, недоказань, одним словом, від марксистсько-ленінської діялектики, спрепарованої на московський лад, за московським рецептом і на московський смак. Сум огортає, коли бачите, що цією московською брехнею переповнені т. зв. українські совєтські видання...

І маймо на увазі: основне вістря цієї «ідеологічної» саламахи є звернене проти т. зв. українських буржуазних націоналістів — тут та проти тих «совєтських громадян», «совість... яких обтяжена націоналістичними пересудами, а їх поведінка обумовлена вузько - національними мотивами» — там (див. І. П. Кожукало, «Розвиток національних відносин на сучасному етапі комуністичного будівництва», Український історичний журнал ч. 12, Київ 1974). Іншими словами, москов-

ська пропаґанда спрямовує своє вістря проти **політичної** діяльности українських людей, і то знову: тут і там.

Слід підкреслити ще й те, що для московської окупаційної влади в Україні **всі ми** є «українськими буржуазними націоналістами», без огляду на те, чи це «петлюрівці», «бандерівці», «мельниківці» чи «стецьківці» (див. О. Поліщук, «Буржуазно - націоналістичні перекручення суті держави», Радянське право ч. 4, 1975 р.).

Ця повінь московської «ідеологічної» кампанії звернена як проти поодиноких українських діячів, так і проти українських політичних організацій та проти всякого вияву української **політичної** думки, тут і там. Москва не дуже турбується виявами українського етнографізму, — навпаки, вона його навіть «плекає» по-своєму, от хоч би висиланням у вільний світ українських мистців — обов'язково з народним, етнографічним репертуаром. Але поборює вона всяку українську особу чи інституцію, які потенціяльно могли б мати, тепер або в майбутньому, політичну вагу (напр., СКВУ).

В ім'я чого, з якою метою відкрила Москва такий барабанний вогонь на «українських буржуазних націоналістів»? Відповідь очевидна: в своїй доповіді з нагоди 50-річчя т. зв. СССР, Л. І. Брежнєв виголосив: «Ми маємо всі підстави сказати, що національне питання, в тому вигляді, в якому воно дісталося нам від минулого, розв'язане повністю, розв'язане остаточно і безповоротно». Цю фразу повторюють уже третій рік московські пропагандисти і льокаї, але фраза не може заступити суворої дійсности, мови фактів. Знаємо про могутній рух спротиву в Україні та в інших «суверенних республіках» т. зв. СССР; знаємо про жорстокі поліційні погроми проти цих дисидентів; знаємо про широкий відгук у цілому світі з приводу толочення Москвою основних прав людини та націй в її колоніяльній імперії. І все це шкодить «престижеві» Москви, особливо тепер, коли вона стала світовою потугою й готується «визволяти» увесь світ від капіталістичного імперіялізму» й «буржуазного націоналізму» усіх мастей.

Гістерична пропаґанда Москви про «остаточну розв'язку національного питання» в СССР має подвійну мету: лявіною прапаґанди та «ідеологічного виховання» запаморочити «совєтських громадян» і заставити їх повірити в брехню та спантеличити «науковими» доказами закордонних «совєтологів» і, за їх поміччю, відвернути увагу закордону від дійсного стану речей у СССР, у цій новітній тюрмі народів, помальованій начервоно.

Але уважному спостерігачеві ясно, що національне питання в СССР не тільки не розв'язане, але й набрало воно нової, небувалої в останніх десятиліттях гостроти. Загострилося це питання особливо фактом наявної і послідовної **русифікації** т. зв. СССР, що веде до знищення інших націй і народів. Москва, устами своїх льокаїв з рядів поневолених народів, намагається заперечити цей факт. Але, читаючи будь-яку совєтську «наукову» працю чи статтю, навіть необзнайомлений із московсько - марксистичною діялектикою, (або попросту з брехнею, піднесеною до ступеня «науки», чи ліпше псевдо-науки), читач переконається, що брехня має дійсно короткі ноги.

От, для прикладу, в цитованій вище статті І. П. Кожукала читаємо про «величезні здобутки» «суверенних республік» СССР, але ані слова немає про «здобутки» **Російської** ФССР, хоч ця «республіка», згідно з конституцією СССР, є однією з республік СССР. Чому? Очевидно тому, що ця «республіка» не тільки репрезентує ввесь СССР, але в дійсності є панівним народом СССР... (О. Поліщук, у цитованій вище статті з журналу Радянське право виступає проти тези Л. Ребета в його праці «Теорія нації», що, мовляв, «і в багатонаціональній державі, по суті, лише один народ є пануючий». О. Поліщук безуспішно намагається доказати, що російська на-

ція не має пануючого становища в «радянській державі»).

Кожукало пише, що «характерними рисами» «у взаємовідносинах між націями в СССР є взаємодопомога і співробітництво. Важливими рисами - читаємо далі, «цього процесу є передача кожною республікоою певної частини своїх виробів у загальносоюзний фонд і одержання з інших республік того, в чого вона має потребу. Так, в Українській РСР у 1973 р. було вироблено 45% загальносоюзної продукції чавуну, близько 40% сталі та прокату, 56% залізної руди, близько однієї третини вугілля, майже 30% природного газу». В заміну Україна дістає «майже половину її потреб у нафтопродуктах і лісоматеріялах, близько половини — в кольорових металах, понад, п'яту частину — в продукції хемічної промисловости, майже четверту частину товарів легкої промисловости». Про українські хліборобські продукти не згадується. Не згадується також, з яких республік Україна дістає кольорові метали та інші вироби.

Зрештою, для нормального товарообміну не треба комунізму. Такий товарообмін відбувався завжди й тепер відбувається між **вільними суспільствами,** між державами. Немає в цьому товарообміні **загальносоюзного фонду»...** з осідком у серці імперії — Москві.

Хитрий малорос на службі Москви, І. П. Кожукало, інформує читача, **яку** частку своїх виробів — і взагалі своїх національних багатств передає Україна в **загальносоюзний** фонд», але не подає, скільки виробів, також процентово, дістає Україна з того ж «загальносоюзного фонду». Він пише тільки, що «водночас Українська РСР ввозить з **інших республік** різноманітну продукцію, необхідну для розвитку народного господарства й постачання населення». Читачеві цікаво було б знати, який відсоток продукції ввозить Україна з «загальносоюзного фонду», а не «з інших республік». Також цікаво було знати, **звідки походять сирівці,** з яких «інші республіки» продукують, наприклад, кольорові метали чи товари легкої промисловості). (Всі підкреслення мої — Д. К.)

Усвідомивши, що з України вивозиться в «загальносоюзний фонд» 45 відсотків загальносоюзного виробу чавуну, близько 40 відсотків сталі та прокату, 56 відсотків залізної руди тощо і даючи їй у заміну деякі кольорові метали, продукти хемічної промисловости тощо, не тяжко уявити безприкладний колоніяльний визиск України в користь Москви.

Природно було б подати, що й скільки передає Російська ФССР в цей «загальносоюзний фонд», бо тоді тільки ми моглиб мати вірний образ співвідношення окремих республік щодо їх вкладу у цей «загальносоюзний фонд». Цього не робить, з відомих причин, І. П. Кожукало.

Не подають цього І. П. Кожукало і Ко. звичайно тому, що вклад Російської ФССР у «загальносоюзний фонд» є мінімальний; а ще й тому, що цей «загальносоюзний фонд» є практично **російським фондом...**

Але Російська ФССР мусить щось вкладати в цей «загальносоюзний фонд». Що саме дає Москва своїм суверенним республікам? А дає вона ось що: 100% Жовтневої революції, 100 процент російського поліційного терору, 100 процент безпощадної русифікації цих «републік», 100 процент російських тундр у Сибірі й північних областях Росії для спорудження там концентраційних таборів смерти для українських і інших дисидентів, 100 процент ґеноциду й етноциду всіх, хто не-російської раси, 100 процент російської культури тощо. Таку статистику не тяжко вичитати в цитованій статті Кожукала.

Він за те, «щоб усі взаємозв'язані соціяльні процеси, що відбуваються в СССР, були підпорядковані зміцненню й удосконаленню нової історичної спільноти людей — радянського народу й його единої вітчизни — Союзу РСР». Очевидно, що в цій «новій історичній спільноті людей» російська мо-

ва має бути мовою «міжнаціонального спілкування», цебто, єдиною офіційною мовою «єдиної» вітчизни — СССР», а російська культура — єдиною культурою «нової історичної спільности людей — радянського народу».

«Радянський народ» є синонімом російського народу. Пише Кожукало: «У розвитку радянської соціялістичної культури неоціненою є роля російської літератури, яка з її багатими, революційними демократичними, гуманістичними традиціями справляє могутній (!) вплив на культурне життя народів СРСР. Тільки на Україні твори російської художньої літератури до 1972 р. виходили майже 9 тисяч разів загальним тиражем понад 220 млн. примірників». Чи не застрашуюча цифра? Але І. П. Кожукало чомусь не подає, скільки творів **української** художньої літератури вийшло в **Росії української** мовою! Не подає, бо їх число рівняється нулеві.

«В утворенні, зміцненні й розвитку цього могутнього союзу рівноправних народів», — пише далі Кожукало, — «відіграли свою ролю всі нації й народності нашої країни і, насамперед, великий російський народ». Ніби всі «рівні», але в цій «рівності» чомусь вибився на перше місце «насамперед великий російський народ».

Проти цієї рівної нерівности всіх народів СССР, з «великим російським народом насамперед», виступили в нерівний, але вирішальний бій найкращі сини й дочки України. Ідеологічно-політичний бій проти русифікації України відкрив «покаянний» Іван Дзюба; на фактичне безправ'я і кривосуддя вказав В. Чорновіл, а апостолом і мучеником за право української нації на повну свободу у власній народоправній державі став Валентин Мороз. Але вони не самі. З ними плече-в-плече стали до боротьби тисячі знаних нам і незнаних дочок і синів України за вічні, основні права української нації за Свободу. Бо, як читаємо в слові до читача в 7-8 випуску «Українського вісника», нелегального журналу з України, «нема такої сили, яка могла б убити вільне слово нескореного народу. Ніякі репресії, якими жорстокими вони не були б, не в силі зламати дух Свободи».

* * *

Знаємо з доступних нам джерел, що українська нація там, на рідних землях, об'єднана духом і ділом. Там є одна «партія» і один фронт. І це природно. В часі боротьби на життя і смерть не може бути партійних фракцій, поділу думок, різних фронтів, блискучих відокремлень, індивідуальних самопанств тощо. Одностайний, сконцентрований наступ всіх сил нації — це єдина запорука успіху.

Це так там. А що тут?

Ми завжди говоримо й пишемо, що ми тут є складовою, нероздільною частиною української нації, що «тут» і «там» — це тільки тимчасовий поділ живого організму нації, заподіяний ворогом. І це правильно. А якщо так, то чи наші дії йдуть по лінії, є згідні з нашими словами? Чи творимо ми тут такий самий об'єднаний фронт, який існує там? Чи є ми тут нероздільною й повновартісною частиною українського фронту там? Якщо так, то це правильно; якщо ні, то ми не виконуємо нашого завдання, яке поклала на нас історія, а, що найважливіше, ми є тоді національними дезертирами.

Пригляньмося коротко до нашого еміґраційного життя. За неофіційними статистичними даними, українська еміґрація у вільному світі, в тому числі давніші поселенці, начислює від 3 до 4-ох мільйонів людности. (Проф. П. Недбайло говорив мені, що «за совєтськими обчисленнями», українці поза Україною є біля 6 мільйонів. Це можливо, коли врахувати й українців поза вільним світом, тобто в Росії, в інших совєтських «республіках», на засланнях тощо). Ця, така численна українська громада поза Україною має свої добрі зорганізовані церкви, має свої виховні й культурні осередки, свої наукові інституції; має вона поважні фінансово - економічні устано-

ви, професійні організації. Ця українська громада в вільному світі має добре зорганізовані молодечі, жіночі, спортові організації тощо. Маємо й світові суспільно - громадські надбудови (СФУЖО, СКВУ, ЦЕСУС і ін).

Найгірше справа стоїть із найважливішим чинником: політичним. Щоправда, маємо поза Україною цілу серію політичних партій, організацій, середовищ; маємо державний центр; маємо в усіх країнах поселення і квазі-політичні організації (напр., УККА в ЗСА, КУК у Канаді й інші). Але не маємо ані короля, ані президента, ані одного отамана, ані навіть одного диспозиційного центру. Не маємо символу нашої політичної єдности.

Пан Микола А. Лівицький продав за безцін своє право первородства на титут президента УНР в екзилі, бо п. Ярослав Стецько уважає себе тепер єдиним репрезентантом української держави — хоч без точнішого означення цієї держави. От **Шлях перемоги** з 20 квітня 1975 в статті п. н. «Вислови співчуття китайському народові» пише, що «Ярослав Стецько, голова АБН і голова Українського Державного Правління вислав телеграму... в якій висловив (своє) співчуття китайському народові з приводу великої втрати... (смерти) Чіянґ-Кай-Шека». Далі читаємо там: «Як відомо, большевицька преса, зокрема А. Шелепін і КҐБ особливо лютувались, як зізнався Сташинський, що китайський уряд прийняв Ярослава Стецька як державного речника України, включно з офіційним прийняттям у Президента держави». Не пише тільки Шлях перемоги, яка користь із цього для України...

В цьому ж числі, у статті п. н. «У власній справі» читаємо, що «бандедерівці — оунівці в Україні — це не лише головний ворог російських окупантів, але й постійно зростаюча й активна організація. Тут коментарів не потрібно. Таке самохвальне твердження непотрібне і навіть якщо правдиве, може бути шкідливе.

Іґноруючи український політичний світ, в тому й ДЦ УНР, з яким бандерівці підписали спільне «Становище» перед Другим СКВУ, той же **Шлях перемоги** повідомляє, що «ЦК АБН вніс на руки міністра закордонних справ Великобританії й міністрів закордонних справ або амбасадорів інших країн, учасників (Женевської) Конференції, меморандум, з низкою вимог до західних учасників конференції». Не сказано, чому такого меморандуму не вислано від ДЦ УНР і від **усього українського** політичного світу,, хоч ми часто звертали увагу на важливість Женевської Конференції і на те, що виступ у Женеві може бути успішним тільки тоді, коли вся українська спільнота у вільному світі говоритиме там **єдиними устами.** Вказували ми також на те, що й найсильніша українська політична організація — а бандерівці вважають себе такою — не в стані гідно заступати нас у Женеві.

Але виглядає, що погоня за славою сильніша від інтересів української нації. Тому й успіх виступу бандерівців з меморандумом у Женеві такий, якого треба було очікувати: ніякий. Бо партія, навіть і найсильніша, ніколи не заступить народу або великої спільноти поза Україною.

Інші, не такі «великі» партії, партійки, осередки, конґреси, клюби тощо не мають таких великих, амбітних претенсій на репрезентацію цілого українського народу або його держави. Але поповняють вони інший гріх: нетерпимість до інших, до інакшедумаючих українців. Це нетерпимість, сполучне з групою або особистою амбіцією, доводить до того, що ми, в разі конфлікту думок і поглядів, не шукаємо розв'язки внутрі організації, до якої належимо, але покидаємо цю організацію і творимо нові організації. Так прийшло до поділу в ОУН, в УНДО, УРДП і в інших середовищах. Тому ми маємо повінь політичних партій і осередків, але не має одного координуючого осередку з обмеженим числом політичних організацій.

Нові зусилля координації українських політичних сил поза Україною не йдуть по лінії будови на старих фундаментах, але по лінії творення нових політичних формацій, нових конґресів тощо. Така фраґментація українського політичного життя, очевидно, мусить допровадити нас до політичної анархії і тим самим до майже цілковитого паралічу будь-якої ефективної політичної акції.

Цей дух анархії, дух крайнього індивідуалізму, нетерпимости до інших є, мабуть, нашим найбільшим і найнебезпечнішим історичним ворогом. Це дух безкрайого степу, дух сваволі й ґуляйпілля, дух того перекотиполя, що його степові вітри несуть у незнане. Ці безвідповідальні степові вітри — це наша безконтрольна амбіція, яка несе нас часто у прірву самознищення.

Немає двох думок, що всі ми безмежно любимо наш народ й його прекрасну багату землю; ми горді на наше історичне минуле й пишаємося нашою багатою культурою. Ми готові на найбільші жертви в боротьбі за свободу української нації, але й тут ми не завжди тягнемо **«в один гуж»**. Наш амбіціонерський індивідуалізм заставляє нас справляти перегони, щоб «я», що «моя партія» була першою в Києві... Але тому, що ми прямуємо **одинцем** там, **де треба всіх нас** — падаємо, **поодиноко,** перед в'їздом у Київ...

Тож, знаючи наші історичні хиби, вже найвища пора, щоб ми рішуче й безжалісно випалили в наших серцях, в наших умах ті анархічні риси нашого крайнього індивідуалізму й амбіціонерства та стали **спільно** плечев-плече, до останньої битви за свободу й славу України.

Там, в Україні, наша нація, в обличчі тотального наступу Москви на саме її існування, стала одним фронтом в обороні своїх свобід, в обороні права України на самостійне державне життя. Тож чи маємо ми право тут, на чужині, справляти оргії собіпанства й нетерпимости брат до брата й сестра до сестри? Відповідь може бути тільки одна: Ні!

Хай ця наша стаття буде бойовим закликом до всіх українців, тут і там, об'єднати свої ряди й скоординуваною дією поставити рішучий опір ворожому наступові. Це, мабуть, остання нагода, остання хвилина для нашої рішучої протидії. Завтра може бути запізно! Сьогодні українська нація в смертельній загрозі.

Тому мусимо діяти **сьогодні!** І мусимо діяти спільно, **єдиним** фронтом!

Петро Голубенко

НАРОДОВБИВЦІ В РОЛІ ГУМАНІСТІВ

Питання гуманізму в ідейній боротьбі нашого часу.

«В питаннях гуманізму сьогодні йде найжорстокіша боротьба». Таким твердженням починає доктор філософських наук професор Сергей Івановіч Попов свою велику працю, видану минулого року в Москві під назвою «Соціялізм і гуманізм».[1]) Під соціялізмом тут, звичайно, розуміється той суспільно-політичний лад і політика партії, яка здійснюється в СССР. Московського професора Попова турбує той факт, що в світі шириться сьогодні громадський рух проти зневажання й приниження гуманістичних ідеалів і потоптання природніх прав людини, що виявляється найбільше в Совєтському Союзі. У цьому гуманістичному русі беруть участь не тільки широкі кола інтелігенції Західного світу, а й вільнодумаючі науковці й культурні

[1])С. И. Попов — Соціалізм і гуманізм Москва, 1974 295 ст.

діячі в самому Советському Союзі. Як пише Попов, «гуманісти вважають себе не тільки соціял-реформісти й праві ревізіоністи, а й одверті антикомуністи», які, мовляв, є «прислужниками монополістичної буржуазії». «Всі вони стараються відлучити комуністів від гуманізму» і виявляють, що те, що діється й твориться під ім'ям соціялізму, в Советському Союзі, не сполучне з головними принципами й ідеями гуманізму. Книга професора Попова під назвою «Соціялізм і гуманізм» написана для того, щоб розбити такі погляди й довести, що соціялізм в СССР являє собою "практичне втілення реального гуманізму". Вироблені людством на протязі багатьох віків духовні вартості й принципи гуманізму Попов називає "абстрактним буржуазним гуманізмом"' який тепер, мовляв, "діялектично" заперечується в СССР новим "марксистським гуманізмом". Так воно насправді й є: під прапором "марксо-ленінського соціялістичного гуманізму" в СССР йде боротьба з основними ідеями й принципами гуманізму, в загально-людському значені цього слова.

«Ідеологічна боротьба» розуміється не в формі вільної конфронтації ідей, не шляхом теоретичної дискусії, а терористичними й репресивними засобами, які має до вжитку тоталітарна держава. Головним завданням пануючого режиму в СССР є тепер не допустити до вільного обміну ідей; а найменьший прояв "вільнодумства" карається тюрмою, засланням до концетраційного табору або замкненням у божевільні. При цьому, ці засоби застосовуються вже тепер не лише проти окремих осіб, а проти цілих країн,як це сталося з Чехо-словаччиною, проти вільнодумства якої проведено збройну інтервенцію. Ідея "етичного, гуманного й демократичного соціялізму", або "соціялізму з людським обличчям", у книзі Попова заперечується й відкидається як ворожа ідея, яка розхитує "основи реального соціялізму" "викликає ерозію існуючих суспільних відносин". Це "особливо наочно виявилось в розвиткові в Чехословаччині в 1968-1969 рр."

Несполучність гуманізму з соціялізмом в його московському варіянті цим самим стверджується й самим автором книги, яку ми розглядаємо, але він намагається довести протилежне, мовляв, гуманізм не сполучний із капіталізмом; а в СССР "соціялізм являє собою реальне втілення гуманізму". У національному питані це "втілення гуманізму" в СССР вбачається в знищенні національностей, у посиленні значення російської мови для злиття народів в один "радянський народ" з однією "російською мовою" й однією російською культурою. Геноцид (народовбивство) в теоретичному оформленні національної політики партії — "Це також торжество соціялістичного гуманізму" (ст. 25) А тому боротьба проти проявів націоналізму серед приречених на знищення народів СССР є актуальним завданням партії й є гуманним засобом . . . (ст. 258)

В Україні роль войовничого борця проти вікових ідеалів гуманізму взяв на себе академік Микола Шамота. Найновішим його виступом є стаття "Про гуманізм соціялістичного реалізму", поміщена в журналі "Дніпро", 1974 р. ч. 9. Слідом за московським академіком Поповим, Микола Шамота займає бойову позицію проти небезпеки проникання гуманісстичних ідей і принципів до Советського Союзу. Свою войовничу позицію проти ідей гуманізму академік Микола Шамота обґрунтовує такими словами: "Співіснування наше з капіталістичним світом можливе не інакше, як у формах клясової ідеологічної боротьби . . . Головним предметом клясового протиборства в сучасній світовій літературі, головною сферою, де клясова боротьба двох світів на літературно-мистецькому полі набуває найгостріших форм і де виявляються принципово протилежні позиції, є нині проблема особистості, її свободи й її майбутнього — проблема гуманізму".

Як же веде цю "клясову ідеологічну боротьбу" в питанні гуманізму сам ака-

демік Микола Шамота? Які ідеї висуває проти ідей гуманізму? Чи веде отверту й чесну дискусію в питаннях, які стали чомусь такі небезпечні для Совєтського Союзу? На таку дискусію наш академік не відважується а разом з цим перестерігає інших і засуджує "спроби окремих наших літераторів" ставити ці питання на обговорення. "Так може створитися ідеологічний "круглий стіл", так можуть початися поступки в галузі, де не буває тактичних відступів, де всякий відступ означає поразку" (ст. 138).

"заклики до відновлення — саме до відновлення — простих понять моралі, гуманности й свободи" академік Шамота називає "міщанською балаканиною". Особливо ж дратують академіка Миколу Шамоту нагадування про "порушення норм законности й гуманности" "в нашому державному й суспільному житті". Тривожать академіка також і спроби вести вільну дискусію в наболілих питаннях: "Наші противники давно мріють про те, щоб перенести боротьбу ідей на нашу територію, і їм вдається це там, де ми послаблюємо ідеологічну пильність і ідеологічну дисципліну". Академік Микола Шамота, як видно із цього визнає лише один метод ідеологічної боротьби: заткнути рота охочим до обміну ідей і вільної дискусії, припинити всякі самвидави, а балакунів посадити до тюрем або до божевільні.

Треба сказати, що академік Микола Шамота в такій "ідеологічній боротьбі" з молодости має набиту руку, проявляє неабияку ідеологічну пильність і дисципліну на послугах своєї партії. Завжди, коли за помахом диригентської палички з Москви розпочинався новий наступ на ідеологічному фронті, Микола Шамота виступав активним помічником партії. Так було одразу ж після закінчення Другої Світової війни і перемоги над фашизмом, коли партія під керівництвом Сталіна розгорнула терористичний наступ на прояви вільнодумства українського патріотизму й гуманістичних прагнень, виплеканих і підтримуваних у боротьбі з фашизмом. Тоді жертвою гострих виступів Миколи Шамоти став Максим Рильський та інші українські письменники. Так сталося й тепер, коли розгортається новий терор проти носіїв ідей гуманізму і вільнодумців. Академік Микола Шамота знову зайняв войовничу партійну позицію. Ворогами, проти яких він скерував вогонь своєї критики, стали тепер Олесь Гончар, Євген Гуцало, Світличний та інші

Особливі заслуги перед партією має академік Микола Шамота в боротьбі проти так званого "українського буржуазного націоналізму". У статті "Про гуманізм соціялістичного реалізму, яку ми взяли під розгляд, Микола Шамота намагається накинути читачам думку, що "в нас", себто в Совєтському Союзі, здійснено "найгуманніше розв'язання національного питання", а хто з цим не погоджується, той , на його думку, є ворогом і знаряддям буржуазної ідеології в боротьбі проти "соціялістичного гуманізму". На думку академіка Шамоти, "в нашій країні ліквідовані клясові причини, які породжують націоналістичні настрої так що в нас немає для них соціяльної бази. Однак і на базі інтенсивної буржуазної пропаганди на чистому полі нашого радянського життя то там, то там проростали націоналістичні бур'яни — то який-небудь Світличний, то Сверстюк, то ще хтось". Серед цих "хтось", як уже згадано, академік виявив і Максима Рильського і Олеся Гончара і багатьох інших.

Це ті "бур'яни", які партія, з допомогою ретельних академіків типу Миколи Шамоти, увесь час "випулює" на нашому українському полі. Справді гуманне роз'вязання національного питання: одних передчасно загнано в могилу, іншим заткнуто рота, а ще інші караються в тюрмах і таборах та божевільнях. . .

Яскравий приклад "соціялістичного гуманізму" в розв'язанні національного питання подає нам сам академік Микола Шамота, зокрема в його виступі проти Максима Рильського. Великий

український поет і справжній гуманіст, Максим Рильський у роки війни написав цілу низку поезій, скерованих проти німецького фашизму, протиставлячи йому ідеї гуманізму й віру в безсмертя свого українського народу. Максим Рильський бачив, що зробив фашизм з німецьким народом, виховуючи вбивців: Ось яка зміна відбулась з німецьким юнаком:

«Був він тихий, лагідний такий,
Герман, люба мрія Доротеї.
Та нашитий знак тупий: убий
Мав на рукаві задля ідеї. . . »

Микола Шамота, тоді ще не академік, а початкуючий "літературний критик", відчув у цих словах аналогію між фашизмом і большевизмом, і він погрожуючи вигукнув: "як же інакше можна розуміти ідею цього вірша, як не засудження всякої ідеї й нещадної боротьби за неї!" І після цього дає таку вбивчу характеристику нашому поетові й гуманістові: "Такий погляд М. Рильського не є випадковим. Ми вважаємо, що він походить з усієї ідеалістичної шкідливої системи поглядів поета. Ця система провадить поета не на позиції радянського гуманізму, а на позиції християнського пророка, на скрижалях якого загальнолюдська доброчинність: "Возлюби ближнього". "За Максимом Рильським, мистецтво не тим корисне, не за те любили його радянскі воїни, що воно запалювало ідейною пристрастю, кликало бити ворога, а за те, що воно повертало людину до природи, заспокоювало в гніві, за те, що в ньому забувалися бої, смерть, пожежі, війна. Мистецтво, на думку поета, тим і благородне, що робить людину добрішою". Викривши таким способом у поезії Максима Рильського "християнський гуманізм", Микола Шамота не міг звичайно обійти і любови поета до свого народу й своєї батьківщини. Страшні видовища руїни довелося бачити поетові в роки війни, та ніколи не втрачав він віри в краще майбутнє України.

А Дніпро внизу розлитий,
Сяє, грає. котить води. . .
Жив. живеш і будеш жити,
Мій народе!

І в цих словах Максима Рильського критик Шамота побачив якийсь злочин, дорікаючи Рильському за те, що "він розглядає Дніпро як щось вічне й незмінне для всіх віків і поколінь. Чи не виступає тут Дніпро як символ вічности української нації?" — питає критик Шамота, і це питання звучить як прокурорський допит. І, як прокурор,Микола Шамота робить такий висновок: "В шати неоклясичної поетики у Рильського замасковані націоналістичні ідеї . . . Одвічна ідея Дніпра, як символу Києва, України, саме і є тією "правдою", яку протиставляє Рильський нашій більшовицькій правді".

Що робилося після такої критики в роки сталінського культу і що робиться тепер — про це є зайвим сьогодні вже й говорити.

На рукаві в Миколи Шамоти немає нашитого знаку "убий", як у фашистського Германа, — він виступає під знаком академіка, — але духова суть його та сама.

Ідея Шамоти та ж сама — він є ретельним виконавцем народовбивчої політики партії. І це на адресу таких, як він, Максим Рильський писав:

Братопродавці з білими руками
І з чорними серцями — ось вони,
Що вслали анонімними листами
Дорогу у кар'єру та в чини!

І ходять ще! І ще земля їх носить,
І ми їм досі руку подаєм,
І піт кривавий їм чола не росить
Під каяття нестерпним тягарем!

□

Юрій Артюшенко

ФРАГМЕНТИ З ДЕРЖАВНО-ЗБРОЙНОГО ПЕРВОПОЧИНУ НАШОЇ ДОБИ

Кожну чесну людину сумління веде до пізнання Бога й до виявлення Його правд у творчих ділах своїх.

Автор.

Ще з дитинства, з отого вперше зформованого в моїй підсвідомості образу нашого історичного минулого виростала в моїй уяві візія буревійного майбутнього й передчуття моєї участи в грядучих подіях.

Порослі лісом береги Ворскла та такі ж лісисті й оповиті приваблюючим чаром зелені острівці на його водах зберігали в собі, як здавалося нам, дітям, якусь особливо важливу таємницю далекої давнини. Переконували нас у цім і знахідки заржавілої зброї, видобутої нами з дна (місцями занесеного піском) річища лівої протоки Ворскла — Рубіжнього.

Ця зброя та оповідання наших батьків про бувальщину викликали в дитячій уяві образи минулих бойовищ та створювали візію майбутніх воєнних заграв і нашої в них участи.

Під впливом цього, в наших забавах творилися групи дружинників і козаків, з одного боку, та групи різного роду наїзників — з другого і між ними постійно велися "війни".

Між іншим, у моїй пам'яті залишився один із таких наших "морських походів", що мало не коштував декому з нас життя. Це було напровесні, в час розливу Ворскла. Його води вийшли з берегів, а зокрема, далеко поза лівий берег, що не мав таких крутих схилів, як правий.

Розбившись на групи, "козаки", попливли в човнах проти "турків", що закріпились, у пливучій "фортеці", що нею, в нашій уяві, був один із островів на Ворсклі. Фортецю ми здобули, втративши лиш одного човна, та його залогу, на щастя, нам удалося врятувати.

У похід ми вирушили в суботу вранці, а з походу повернулися в неділю ввечорі. З тяжким трудом і пригодами ми ледве вирвалися з течії Ворскла лише в неділю вранці, бо рвучка вода тягнула нас униз разом із пливучим хворостинням, з якого тяжко було видобутися.

В поворотній дорозі "фльотилію", несподівано для нас, зустріли рибалки з села Млинки. З їх човнів донеслися голоси декого з наших батьків, що суворо й погрозливо "вітали" нашу появу.

Та було й багато інших воєнних гор, що випливали з наших історично-романтичних настанов, — гор, що часто переплітались в своїй дії якимись пригодами . . .

Між іншим, на першім році перебування в Лебединській гімназії туга за товаришами-учасниками отих гор, переплетених пригодами, разом із тугою за теплом батьківської хати, з одного боку, та навісне своєю русифікаційною атмосферою гімназійне оточення — з другого боку, викликали в мене таке бажання повернутися до рідної Котельви, що я здезертирував з гімназії. Та "дезертира" в його мандрах додому хтось упіймав і припровадив знову до Лебединської гімназії. . .

Тож не дивно, що таке "войовниче" дитинство привело мене до того, що я 17-літнім юнаком зголосився добровільно до російської армії, не усвідомлюючи собі трагізму того, що я в дитинстві воював із ворогами, а тепер опинився на службі в одній із ворожих армій. Найбільшою ж трагедією було те, що' хоч я вже зі шкільної лавки, (точніше, з-поза шкільної, бо в школі ці твори були заборонені), був під впливом " Історії Русів", козацьких літописів і "Кобзаря" (з якого дещо знав на пам'ять, а проте вступив до російської армії добровольцем. До того ж, я не міг себе виправдувати хоч би тим, що, мовляв, я пішов до неї з метою здобути військове знання з тим наміром, щоб колись це обернути на

користь рідної нації, бож у той час ще на Наддніпрянщині так ніхто не думав Але тільки збіг обставин подіяв так, що мене по закінченні "учебної команди" застала революція, і я вже як підстаршина міг узятися до формування революційним порядком Першої Української сотні Волині й до співучасти в заснуванні Філії Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка в Житомирі.

Щойно в перші дні революції я дійшов до державно-політичного самоусвідомлення, овіяного отою романтикою давнього минулого що жила в моїй підсвідомості з дитячих літ. Щойно тоді блискавкою майнула в моїй свідомості думка про те, що багато крови пролили ті державнотворчі покоління, які не тільки зберегли для нас національно-духові й духово-державні скарби славного минулого, але й піднесли їх до висот універсальних істин. Щойно тоді я усвідомив собі, що разом із спадщиною попередніх державнотворчих поколінь ми, покоління теперішньої доби , перебираємо теж прадідівський заповіт: продовжувати державний похід по утерованім шляху прадідівщини та прямувати до того, щоб виплекана на родючім ґрунті в центрі суходолу Старого Світу українська правда стала дороговказом не тільки для українських поколінь, але й для прийдешніх поколінь народів усього світу.

І тоді ж, у час народження в нашій добі нового державного первопочину — 1917 року, я самоусвідомив собі те, що українські духово-релігійний, національно-культурний і державно-політичний сектори життя, які зростали й розвивалися головно на ґрунті державних традицій, у державні періоди завжди творили гармонію й синтезували їх в одну повноцінну державну цілість.

Такому самоусвідомленню сприяла головно моя релігійність, прищеплена мені моїми батьками. Ця релігійність викликала в моїй душі відгук національно-релігійних ідеалів козацької доби. Вона пізніше спонукала мене до того, що я всі мої молитви й три псалми (35, 50, і 90), яких навчився від моєї Мами слов'янською мовою, вивчив напам'ять теж українською мовою та повторював їх щоденно перед образком, що ним мене Мама поблагословила ще в 1918 році.

Тож і цей фактор допоміг мені віднайти себе як українця-націоналіста й революціонера, й то раніше, ніж встигла облетіти наш 4-ий запасний полк у Житомирі (в якім я тоді служив) вістка про те, що 7 березня 1917 року Волинський, Преображенський і Семенівський — українські за своїм складом-полки повалили російську царську імперію.

І так, відтоді я свідомо полюбив свою Батьківщину — Україну всім серцем своїм і всією душею своєю та зобов'язався боротися за відродження її державности й давніх українських військових традицій.

Власне, першим моїм почином у цім напрямку й був вимарш моєї частини, Першої української сотні Волині, в червні 1917 року на фронт під українським прапором. У необхідності від'їзду сотні на фронт переконували мене й аргументи представників Української Центральної Ради, мовляв, ми не хочемо міняти однієї окупації на другу, а тому треба примусити Центральні Держави підписати гідний для нас мирний договір.

Необхідно тут підкреслити, що перша українська сотня Волині чи, як її називали житомирці, Полуботківська сотня, яку я, член Ради й організаційний референт Клюбу, зорганізував революційним порядком із вояків-українців, була повністю в розпорядженні Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка. Вона втішалася великою прихильністю всіх українців міста Житомира. Тому, поруч військових, багато й цивільних осіб включилося в культурно-освітню роботу в клюбі та в сотні. Вони читали лекції з української мови, історії та вчили грамоти тих козаків, що її потребували.

Та для російських військових чинників житомирської залоги філія Українського Військового Клюбу й Полуботківська сотня були, так би мовити, "сілю в оці". Вони вживали всіх заходів, щоб ще в самих початках форму-

вання сотні її зліквідувати, але бойова постава сотні знівечила їх заходи.

Ворожість росіян і наших зрусифікованих земляків до Українського Військового Клюбу була ще й тому, що клюб не обмежував своєї діяльности військовим сектором, але поширював її й на всі інші сектори українського життя, напр., у великій мірі спричинився до скликання Селянського губерніяльного з'їду Волині. Тоді то зокрема мені довелося об'їхати майже всю Волинь і, скликаючи віча та проповідуючи українське "вірую", переводити вибори делегатів на цей з'їзд тощо. Освідомна праця Полуботківської сотні яку вона виконала серед вояцтва житомирської залоги, а також серед населення Волині, була всіма українцями належно оцінена. Виявом цього була спонтанна участь усього українського населення Житомира у проводах сотні, що після польової Служби Божої та після прощання офіційними військовими й цивільними чинниками та палкої промови полковника Володимира Ластівченка від'їздила на фронт, щоб хоч і в російських шинелях, але з українськими нараменниками (середина блакитна, а краї жовті) на них і з обвідками національної барви на кашкетах скропити своєю кров'ю український прапор, під яким вони виїхали на фронт боронити Україну від зазіхань нових окупантів.

Уквітчаний зеленню й українськими прапорцями поїзд з Полуботківською сотнею в дорозі на фронт викликав загальне зацікавлення. Однак бадьорий настрій скоро розвіявся, коли козаки довідалися, що сотню мають розподілити поміж полками 4-ої дивізії. Сотня мала коло 350 козаків, і я з найбільшою частиною їх попав до складу 14 Олонецького полку. В ньому ми становили окремий розвідчий відділ, що під українським прапором брав участь у боях. До речі, адьютантом цього полку був тоді пізніший старшина 6-ої Січової Стрілецької дивізії Армії УНР — пполк. Кость Реутів, який закінчив у 1928 році з титулом інжинера-гідротехніка Українську Господарську Академію в Подєбрадах, ЧСР.

4-та дивізія, що мала назву "ударної", належала до VI Армійського корпусу, що по укранізації дістав назву Другого Січового Запорізького корпусу. Ця дивізія складалася з таких полків: 13-го Білозерського, 14-го Олонецького, 15-го Шлісельбурзького й 16-го Ладозького. 13-тим Білозерським командував тоді генерал Борис Поджіо, той самий, що на чолі Сірожупанників в 1918 році здобув Жмеринку, а в 1919 році був якийсь час командиром Запорізького корпусу. У 15-тім Шлісельбурзькім полку служив тоді генерал Петро Самутин як командир 5-ої ударної роти. Він 23-24 червня 1917 року за селом Конюхами був ранений і перевезений до шпиталю в Полтаві, а потім знову вернувся на фронт.

Треба сказати, що в той час фронт уже почав розкладатися. Російські солдати не хотіли воювати, бо в тім вони не бачили ніякої рації; їхнім єдиним бажанням було якнайскоріше вернутися додому та дістати землю, яку їм обіцяли большевики. Ніщо вже не могло їх удержати в дисципліні. Боєздатними були тільки ті частини, де більшість становили українці, бо вони були вже перейняті національно-визвольною ідеєю. Перебування 4-ої дивізії на території Галичини облегшувало місіонерську роботу сотні з метою українізації дивізії, що вона з успіхом і виконала. Треба підкреслити, що в цім вона в великій мірі мала допомогу місцевого українського населення, що постачало їй відповідну літературу й часом включалося в театральні та хорові виступи.

Вже пізніше, по моїм вибуті з дивізії, з якої я був відправлений до Києва з призначенням вступити у військову школу, я довідавсь, що генерал Борис Поджіо, який з початком революції був командиром 13-го Білозерського полку, а потім став командиром 4-ої дивізії, зформував із вояків-українців 19-ий Український полк, до складу якого ввійшла частина козаків Полуботківської сотні. Потім він попав у полон і повернувся з полону в складі Сірожупанників.

Тож уже тоді багато моїх побрати-

мів під українським прапором склало свої голови за ідеали, проголошені Універсалами Української Центральної Ради. В тім же 1917 році поліг і голова Філії Українського Військового Клюбу в Житомирі полк. Володимир Ластівченко. Поліг він з руки большевицького аґента Дунаєвського в Полтаві, куди прибув на чолі Богданівців. І поліг він не випадково, бо, як тепер "буржуазні націоналісти" з ОУН, так тоді націоналісти з Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка вважалися й були найбільш небезпечними для большевиків. "Полуботківці" були ініціяторами творення добровільних українських формацій, що стали основою Української реґулярної армії, бож на їх чолі стояв ідеолог українського націоналізму — сотник М. Міхновський — автор брошури "Самостійна Україна", що появилася ще в 1900 році. Власне тому то полковник В. Ластівченко й був у державнім первопочині нашої доби тим першим державним будівничим, що впав, підступно забитий московським аґентом.

Та ті з небагатьох тодішніх моїх побратимів з Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка, які вийшли живими з буревійних днів державного первопочину, продовжували потім уже в складі реґулярної Армії УНР свій дальший похід до Величнього Храму Української Державности, щоб у його вівтарі при відбудованім престолі Божім поставити обсмалений у боях і скроплений кров'ю великих покійників бойовий стяг та щоб увіковічнити в пам'яті українського народу державний первопочин, в якім його сини-Полуботківці на різних бойовищах склали за свою Відроджену Батьківщину-Україну свої голови. (Тому не диво, що Військова Референтура ПУН і в 1941-м році відновила діяльність Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка в Києві, що гуртувала коло себе українських вояків).

Заглиблюючись у розгляд процесів формування національно-державного самоусвідомлення, що проходили серед вояків-українців на цім першім етапі державного первопочину, я починаю відчувати, що ті самі процеси відбуваються сьогодні й серед вояків-українців Червоної армії, хоч в 1917 р. ці процеси проходили в складі формально чужої армії (в якій уже йшла українізація частин), а сьогодні вони відбуваються у фактично чужім і більш ворожім середовищі — Червоної армії чи комсомолі. Вдумуючись у ці теперішні процеси, я відчуваю, наче колишня моя духова істота 17-літнього юнака живе в юнацьких серцях і душах отих одержимих національною духовістю юнаків України та, навпаки, відчуваю, що духова істота одержимих національною духовістю юнаків в Україні немов уже жила в мені в цім першім етапі державного первопочину в 1917 році. В моїй уяві понад часом і простором виринає образ-візія того, що українське юнацтво творило, творить і буде творити, за словами Т. Шевченка, одну духову цілість "живих, мертвих і ненароджених поколінь" української національно-свідомої молоді.

Другий етап державного первопочину почався 20 листопада 1917 року, з днем проголошення III Універсалу Української Центральної Ради, після якого Україна формально стала незалежною державою.

На цім етапі через злегковаження сили й агресивности московського большевизму нам довелося зазнати великих утрат у вояцьких рядах.

У 1917 році відбувалися бої по всій Україні з переважаючою московською навалою, що сунулася в Україну не тільки з Московщини, але й з усіх російських фронтів. Большевизуючись із неймовірною швидкістю, ці частини котились через Україну, перехрещуючись у різних напрямках і руйнуючи з'вязки між українськими бойовими частинами.

Окремо слід згадати про російських монархістів, російських білоґвардійців і різного роду російських лібералів,що хоч і різнилися між собою програмою й порядком, який хотіли встановити в Україні, але всі стояли на засадах "єдіної неделімої матушкі Россії".

В жовтні 1917 року влада в Москві перейшла в руки большевиків, а в гру-

дні Москва вислала в Україну партизанські відділи рівночасно зосередивши великі сили Червоної армії в районах Брянська, Курська й Воронежу. Щойно 8-го січня 1918 року офіційно почалася війна з Українською Народньою Республікою.

Другий етап нашого державного будівництва, революційного періоду, застав мене в Полтаві у Віленській Військовій Школі. Своє відрядження до неї завдячую безпосередньо сотникові Миколі Міхновському як голові Центральної Управи Укр. Військового Клюбу ім. Павла Полуботка, а посередньо — Українському Військовому Генеральному Комітетові.

Вступивши до цієї військової школи, я негайно зорганізував у Полтаві згадуваний раніше гурток Полуботців. Обставини так склалися, що до Полтави був переведений із Житомира теж 4-ий запасний полк. Його вояцтво мене дуже добре знало, тому труднощів в організуванні цього гуртка я не мав.

У Полтаві довелося мені віддати моєму першому зверхникові в українських вояцьких лавах, голові Філії Українського Військового Клюбу ім. Павла Полуботка в Житомирі, останнє **прощай.** Він поліг тоді від руки чекіста Його тіло лежало в домовині в приміщенні Кадетської школи. Бліде обличчя з орлиним носом і міцно стиснутими устами свідчило про людину сильної волі. Большевики знали це, й тому він став першою жертвою московського індивідуального замаху на чолового репрезентанта української державницької думки й державницького чину. Як утрату рідного батька, пережив я його смерть.

Незабаром, по трагічній смерті полк. В. Ластівченка, я з своїм Полуботківським гуртком помаршував із Полтави в одному з двох партизанських загонів проти московської навали, що сунула з півночі.

І так, по обох боках Сули, Псла й Ворскла з'явилося нове українське козацтво, щоб стати в обороні своєї Батьківщини-України. Тоді мені пригадалося дитинство, бо довелося топтати на берегах Ворскла ті самі стежки, що я їх топтав у дитинстві, але вже тепер насправді в козацьких лавах.

Спочатку в зударах із большевицькими частинами ми мали успіх і далися їм добре взнаки, але скоро большевики вислали свої реґулярні частини, й наші партизанські загони мусіли відійти геть далі — від міст і залізничних шляхів, у ліси по обох боках лівобережних приток Дніпра, де вони втрималися аж до укладення Берестейського миру й повернення українських військ.

У другій половині грудня 1917 р., виконуючи обов'язки зв'язкового між партизанськими загонами на Слобожанщині,я переходив місто Охтирку. Тут, на чийсь донос, схопили мене в чайній большевики й відставили поїздом до Харкова. По переслухані на харківськім двірці, мене відправили до Холодногорської тюрми. У камері сиділо нас троє: крім мене, ще поет-українець, син фотографа з Охтарки (що з ним сталося, не знаю) та жид на милиці (без однієї ноги), що називав себе большевицьким комісаром. Про цього останнього я чув версію, що його були випустили, але, коли він повернувся в Охтирку, то його знову арештували й везли до Харкова; він на станції в Богодухові хотів тікати, й його застрілили.

Вирвавшись майже чудом із в'язниці, я подався разом з двома делеґатами від згаданих партизанських загонів до Києва з інформаціями та з проханням про допомогу. У Києві ми були тільки два дні. З'ясувавши становище в столиці, на яку большевики наступали з Бахмача, ми приєдналися до загальної оборони. Нам дали призначення на яготинський фронт до кінного розвідчого загону полковника Ярошенка. У боях на вулицях Києва поліг полк. Ярошенко та один з делеґатів, Ковальчук, що прибув разом зі мною до Києва від партизанів Слобожанщини.

Наш загін, у жорстоких боях, під постійним обстрілом із дахів будинків,відійшов в район Святошина, де з'єднався з тими частинами, що постали з ініціятиви Українського Військового Клюбу ім. гетьмана Павла По-

лубoтка. То були Богданівський, Полубoтківський, Дорошенківський, Богунівський і Наливайківський полки та кінний полк ім. К. Гордієнка, що до них долучився під командою генерала (тоді полковнива) Всеволода Петрова. Вони, власне, в лютому 1918 року, в час відступу з Києва, по нараді своїх командирів об'єдналися в одну частину під назвою "Окремий Запорізький Загін", яким командував генерал Пресовський, а куренями — генерал (тоді полковник) О. Загродський, полковник Болбочан і генерал В. Петрів.

Цей Запорізький Загін залишив Київ 9-го лютого 1918 року, а повернувся до Києва 1-го березня 1918 року,щоб потім продовжувати бої на Лівобережі. Наш же розвідчий Загін, що був в ар'єрґарді й прикривав відступ, залишив Київ 10-го або аж 11-го лютого, а повернувся разом із Запорізьким Загоном, розділений по полках. Я був приділений до Богданівського полку.

Оборонці Києва виконали свій обов'язок. Боями за Київ і в самому Києві, де не тільки червоні, але й білі москалі кидали ґранати з вікон будинків на українських вояків, що вели бій за кожну вулицю, щоб удержати Київ якнайдовше в своїх руках. Оборонці Києва дали змогу представникам Української Народньої Республіки підписати 9-го лютого 1918 року Берестейський договір із Центральними Державами — з Німеччиною, Австрією, Болгарією й Туреччиною. В боях за Київ зокрема вславились "Кіш Слобідської України" з червоних і чорних гайдамаків на чолі з Симоном Петлюрою (зокрема він відзначився в боях здобуваючи Арсенал) та Січові Стрільці на чолі з полковниками Євгеном Коновальцем і Андрієм Мельником.

Тодішні бої за Київ Січових Стрільців дуже гарно описує Володимир Моклович у статті "Оборона Центральної Ради", що є поміщена в Збірнику в пошану голови ПУН сл. п. полковника Андрія Мельника "Непогасний огонь віри" (1974).

Січові Стрільці охороняючи уряд під час відступу зі столиці, прибули 13-го лютого 1918 року до Житомира, а відтак разом із "Кошем Слобідської України", по шляху Сарни-Київ вони наступали на Київ. По здобуті 3-го березня 1918 року Києва Січові Стрільцізалишилися в нім залогою, тоді, коли ми — Запорожці майже не спиняючись в Києві погналися за большевиками на Лівобережжя. "Кіш Слобідської України" потім також увійшов до складу Запорожців, точніше до Бригади Натієва й дістав назву 3-го Гайдамацького полку.

Тож із проголошенням 22 січня 1918 року IV Універсалу й поворотом військ Української Народньої Республіки до Києва закінчився другий етап державно--збройного первопочину, по якім слідувала державна дія, що була перервана ще в Козацьку добу.

Тож при згадці тодішніх первобутніх державно-збройних змагань і первісних державно- будівничих починів нашої доби, мимоволі виринають у мене такі питання:

1. а) чи міг я, тодішній **17-літній** юнак, тоді припускати, що впродовж більш як по півстолітті будуть ходити по моїх слідах у Холодногорській в'язниці юнаки чергових двох українських поколінь, ув'язнені за ті ж самі ідеали, за які тоді боровся я ?

б) чи міг я тоді припускати, що впродовж більш як півстоліття всі ті юнаки,що не мали щастя, як то мав я, вийти з в'язниці, йтимуть слідами тих, що тоді були опинилися в "застенках" Чека й у концтаборах ?

2. З другого боку:

а) чи могли й большевики з нашими зрусифікованими земляками припускати тоді, що по більше як півстолітті український націоналізм, проповідуваний Українським Військовим Клюбом ім. Павла Полуботка на чолі з автором брошури "Самостійна Україна" (1900) ,сотником М. Міхновським і поляглим від рук большевицького аґента членом цього Клюбу, полк. В. Ластівченком, буде в 60-70-тих роках найбільшою для них небезпекою ?

б) чи могли большевики припускати тоді, що і в ці роки в душах вояків-українців Червоної армії й у юна-

ків-українців комсомолу будуть відбуватися ті ж самі процеси національно-державного самоусвідомлення, що й у 1917 році в мене й у моїх ровесників-українців ?

І на ці питання я собі відповідаю:

1. а) я вже тоді вірив у історичний закон переємства державної дії українськими поколіннями — від покоління до покоління, але я не міг тоді припускати, що всі теорії всіх поколінь російських мислителів про свободу для всіх народів і співробітництво між ними на засадах рівности й братерства не мали й не будуть мати впливу на духовість московського народу й на його провідну верству як цілість. Я не міг припускати, що їх гасло "самоопредѣленіе вплоть до отдѣленія" лишиться й дотепер тим. чим воно було в практиці для нас за царських часів — ширмою для маскування дійсних, давніше царських, а сьогодні большевицьких незмінних мілітарно-імперіялістичних цілей;

б) я ніколи не міг тоді припускати, щоб під отими московськими "волелюбними" теоріями крилася аж така характерна москалям жорстокість.

2. І на друге питання:

а) на мою думку, большевики того не припускали бо в протилежному випадку вони, заперечуючи пов'язаність свого режиму з російським царським імперіялізмом, у час інвазії на Україну не кидалиб гасла: "Україна ето — буржуазная видумка!", гасла, з яким Муравйов розпочав інвазію на Україну, а голосили б гасло інтернаціоналізму, хоч би й у мілітарно-реакційній поволоці (як сьогодні);

б) і цього вони не припускали, бо вважали, що в 1917 році в цім завинив ліберальний режим Керенського й що такі процеси в Червоній армії будуть неможливі, бо дух мілітаризму з ідеологією большевизму-інтернаціоналізму як спецефічною московсько-імперіялістичною системою національно умертвлять душі й серця вояків-українців.

Тож, я терджу, не тільки в теоретичних працях авторів "захалявної" літератури, але, й у законспірованій дії молоді в ворожих рядах чужого оточення в Україні й поза нею відчувається, що там відбуваються ті ж самі процеси національно-державного самоусвідомлення, що й серед нас-молоді в 1917 році.

□

Д-р Роман Верес

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ В АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ В РОКАХ 1918-1946

(продовження)

«Contemporary Review» з червня 1929 р. містить статтю J. B. Stephens Poland and her national minorities. Автор пише, що історична (передрозборова) Польща була дуже ліберальна супроти своїх меншин. Німецькі колоністи в Польщі керувалися своїм німецьким правом. Також українці та білоруси втішалися в історичній Польщі свободою. Теперішня Польща має німецьку, українську та білоруську меншини. Українці в Польщі національно свідомі. Польща гнобить свої меншини, щоби не стратити границь з 1921 року. Польща повинна, — пише автор, — дати українцям університет, а як підбудову до нього — достатню мережу українських народніх та середніх шкіл. Вона повинна дати українцям автономію, а в першу чергу — припинити колонізацію українських земель польськими колоністами.

Більша кількість статтей з описом польських звірств та їх осудок появляється в англомовні пресі після пацифікації

Автор статті в «Outlook» з дня 29 жовтня 1930 під наголовком «Terrorism in Poland» оповідає про польську пацифікацію в Галичині у відплату за 200 українських підпалів та саботажів. На думку автора, відплата була неспівмірна. Арештовано 200.000

українців, з того числа 16 українських послів до польського сойму. Автор цитує кореспондента «Нью Йорк Геральд Трібюн» Elliot-a, який твердить, що польський терор викликає в українців бажання відплати. Автор статті закінчує твердженням, що поляки, які гноблять українців та німців у «коридорі», підкладають вогонь під бочку з порохом.

«Literary Digest» з дня 8 листопада 1930 містить статтю «Поліш терор ін ди Юкрейн». Автор тієї статті пише, що поляки заперечують свою вину за пацифікацію та скидають вину її спровокування на українських диверсантів. На думку автора, вина падає на обидві сторони, бо українці підпалюють двори, перерізують телефонічні дроти та роблять інші саботажі, але польська відплата перевищує український терор.

«Нейшен» з 5 листопада 1930 (131: 509) містить статтю A. Halgreen «Поліш терор ін Ґаліція». Автор статті твердить, що палення дворів — це відплата українців за насильницькі намагання зробити з них поляків. Він переповідає історію національного відродження галицьких українців та їх боротьби з поляками. Він цитує кореспондентів «Нью Йорк Геральд Трібюн» про пацифікацію та «Франкфуртер Цайтунґ» про наслідки гноблення одного народу другим.

Число того ж самого журналу з дня 7 січня 1931 року містить статтю Farson «Пасіфікейшен оф ди Юкрейн» (132:14-15). Автор статті виїздив на терени, охоплені пацифікацією. Він описує, з якими труднощами зі сторони польської адміністрації він стрічався на кожному кроці. Пише про свій побут у спацифікованому селі, про оглядини побитих в провізоричному шпиталику, улаштованому в Св. Юрі для жертв пацифікації, згадує про арешти українських лікарів, що хотіли давати першу поміч жертвам пацифікації. При кінці згадує, що проти жертв пацифікації не було жадних індивідуальних закидів — їх тільки пацифікували.

«Commonweal» з дня 3 січня 1931 (14;116-117) в статті «Вік бай вік» займається українською проблемою в Польщі та СССР, польським терором в Галичині та огірченням українців з приводу релігійних переслідувань у Польщі. Інформується також про назви «українці» та «русини» та про українських поселенців у Канаді і причини їхнього масового переходу на православіє.

«Current History» за лютий 1931 (33:381-384) містить статтю Milton Wright-a «Reign of terror in the Ukraine». Автор статті подає історію Галичини від часу українського національного відродження, культуру та економічну розбудову Галичини, обговорює проголошення незалежности Галичини, згадує Ризький договір та постанову Ради Амбасадорів з 1923 року. Пише про повстання та діяльність УВО, Український Таємний Університет, вибори в 1928 році, пацифікацію та вибори в 1930 році. Він підкреслює, що українські націоналісти домагаються повної незалежности України.

Відомий український журналіст Василь Панейко помістив у березневому числі «Амерікен Славік енд Іст-Юропієн Ревю» 1931 (9:567-587) статтю: «Ґаліція енд ди Поліш-Юкраїніен проблем». В тій статті автор подає історію та географію Східної Галичини, описує відносини в Галичині під польським пануванням та пише про вигляди на майбутнє.

В числі з червня 1931 року того ж часопису (10-116-125) відомий польський політик і спеціяліст від українських справ Станіслав Лось відповідає в статті «Юкраїніен квестчен ін Поланд» на статтю В. Панейка, висвітлюючи українську проблему в Польщі з польської точки погляду.

В березневому числі того ж самого журналу (9:588-597) Станіслав Сроковскі, представляє в статті «Ди Юкре ніен проблем ін Поланд, а поліш вю» українську проблему в Польщі як польську внутрішню справу.

В числі з дня 29 серпня 1931 року журналу «New Statesman and Nation» ст. 246-247 в статті «Опрешин ін Поланд» непідписаний автор пише про

постійне порушення меншинних договорів зобов'язаними державами і стверджує, що найчастіше порушує їх Польща. Українці, — пише автор, — є найбільшою меншинною в Польщі. За даними польської статистики українців у Польщі є 5 мільйонів; за українськими обрахунками 7 мільйонів.

Польща, щоби тільки дістати українські землі, обіцяла українцям автономію, але не дотримала своєї обіцянки, а в додатку пацифікує українців. З огляду на те, — пише автор, Польща повинна втратити ті землі. Польша не старається залагодити суперечних проблем зі своїми меншинами, і це загрожує її існуванню. Гноблені українці можуть піднести збройне повстання і звернути за поміччю до СССР. Подібне може статися з німецькою меншиною в Польщі.

В тому часі більші статті про українську справу в Польщі містять «Інтернешенел аферс» (11:391-421) з травня 1932 під наголовком «Юкреніенс ін Поланд; а гісторікал бекґраун енд діскашен» та «Політікал кватерлі» (3: 570-580) з жовтня 1932, який видрукував статтю J. P. Conwell-Ewans «Юкреніенг ін Поланд».

Тут і там стрічаємо тільки прості описи подорожі по українських землях під Польщею, без жадних коментарів.

До таких належить стаття в журналі «Fortnightly» (129-492-502) п. з. «Іст Поланд ефтер тен ірс», автор якої G. MacDonell описує свою другу подорож по Поліссі, Волині та Холмщині, яку мав змогу відвідати вперше десять літ тому. Він підкреслює поступ за десять літ, відбудову воєнних знищень, і за те все дає признання польському урядові. Він не зауважує на тих землях жадних українців. Для нього то все Польща та поляки...

Більше бачить автор статті в «Контемпорарі ревю» (146:472-479) п. н. «Scenes in Eastern Poland», B. Winch (жовтень 1934). Він подорожував по «Східних землях Польщі». Він бував у тих землях також передше і бачить поступ у розвитку національної свідомости місцевого населення. Населення — білоруси було, — говорить автор, — колись «тутешнє» або «православне». Українці, — продовжує автор, — пішли в розвитку національної свідомости дальше, як білоруси. Волинський воєвода Юзефскі старався, — говорить автор, — піднести волинських українців культурно, але бажав зробити їх льояльними польськими громадянами. Автор уважає, що Польща зробила чимало для розвитку тих земель (розбудова комунікаційної мережі, земельна реформа, піднесення культурного рівня). Міста на тих теренах автор уважає осередками польщини. Він зовсім не згадує в своїй статті про Галичину.

Більше зацікавлення українською проблемою в Польщі починається в англомовній пресі, коли Польща оголосила 13 вересня, 1934 меншинні договори. «Контемпорері ревю» з жовтня 1934 (146:562-572) містить статтю William Harbut Davson-a. В тій статті автор стверджує, що великі держави, самі не перестерігають договорів З держав, які мають зобов'язання, випливаючі з меншинних договорів. Найбільше порушує їх Польща. Польща виселила майже усіх своїх німців і зробила за короткий час свого панування Шльонськ більше польським, як Німеччина була зробила німецьким за двісті літ свого панування.

Польща переслідує своїх українців і білорусів, хоча про те знають дуже мало в Лізі Націй. Автор припускає, що, за прикладом Польщі, також інші держави виповідять меншинні договори.

Автор пропонує, щоби для розв'язки меншинної проблеми: а) коли постане нова держава, урегулювати її кордони відповідно до етнічного складу населення, б) коли все-таки залишаться які меншини — перевести виміну населення.

«Нью стейтсмен енд нейшин» з дня 22 вересня 1934 (8:351-352) містить статтю «Юкреніенс ін Поланд». Стаття написана з нагоди виповідження Польщею меншинних договорів. Непідписаний автор бував на українських землях. Він характеризує українців як твердий народ. Він пише про

національне відродження галицьких українців. Твердить, що за вбивством міністра Перацького була лише горстка українських екстремістів, а український народ був проти того, бо він мав деякі надії до особи Перацкого. Автор описує репресії по вбивстві Перацкого, арешти й наглі суди. Згадує про обмеження українців у Польщі в громадянських правах. Як приклад наводить, що у Львівській Міській Раді на 72 радних немає ані одного українця.

«Ньюсвік» з дня 22 вересня 1934 (4:14) в статті «Поланд суспенд провіжин оф 1939 майнорітіс ект» займається. звітами з Ліґи Націй про оголошення Польщею меншинних договорів. На його думку, польський Міністер Закордонних справ Бек оголосив меншинні договори, які давали Лізі Націй контролю над положенням меншин у Польщі тому, що ті договори не в'яжуть великодержав. Другою причиною видання Польщею меншинних договорів було те, що Польща заграла з Німеччиною автор уважає, що меншини в Польщі є забезпечені достатньо правилами конституції. Він є за одностайну охорону національних меншин у всіх державах.

Через кілька літ на українському фронті панує в англомовній пресі повна мовчанка. Щойно в році 1938 появляється знову більша кількість статтей на українські теми в зв'язку з наступом польської адміністрації на українську Православну Церкву та з подіями в Чехо-Словаччині та на Карпатській Україні. «Spectator» з з дня 5 серпня 1938 року містить статтю H. Yardley п. з. «Полянд енд гир юкреніен майноріті». Автор говорить у тій статті про нищення Української Православної Церкви на Східних Землях силою, економічними репресіями супроти її вірних та іншими подібними засобами. На думку автора, метою польського уряду є знищити візантійську культуру, яка є підставою як Української Православної, так і Українсько Греко-Католицької Церкви. Автор наводить інтерпеляцію посла д-ра Степана Барана в тій справі.

Тією самою справою займається автор статті в «Тайм» під наголовком «Куюс реґіо» (32:28 з дня 2. жовтня 1938). Непідписаний автор згадує про насильне переведення православних на католицизм, ревіндикацію православних церков на Холмщині та Підляшші та виступ Митрополита Шептицького в обороні православних.

«Travel» з червня 1938 (71:26-29) містить ілюстровану статтю «Greatest marches of Europe; Pripetmarches». Автор статті займається меліорацією поліських болот. Він виявляє цілковите незнання національних відносин на тих теренах. Він уживає на означення українців назви «рутенці». Їхня мова це — на думку автора — діялект російської мови. Неознайомлений він також з релігійними відносинами. Наприклад, для нього галицькі українці є православними.

В числі з дня 8 жовтня 1938 журналу «New statesman and nation» (166:1517-18) стрічаємо статтю E. Davies «Among minorities». Автор порівнює в тій статті мадярське село на Словаччині й українське село в Галичині. Мадярам в Чехо-Словаччині живеться добре. Не мають мадярської школи, але їм обіцяно. Священик учить мадярських дітей по-мадярськи. Селяне задоволені з існуючого стану. Мадярська інтеліґенція незадоволена, що мадяри не мають у Чехо-Словаччині жадних культурних прав.

В Галичині, — продовжує автор, — впадає в очі нужда, незадоволення, національний гніт. Українцям ніхто не дає навіть обіцянок на якісь полекші.

В багатому на події році 1939 статті на тему польсько - українських взаємин появляються в англомовній пресі частіше. Богато з тих статтей є пера українських або польських авторів.

В числі за січень 1939 року журналу «XIXth Century and after» (1256:34-43) згадуваний уже попередньо відомий наш журналіст Василь Панейко розглядає в статті «Полянд енд Юкрейн» три аспекти української проблеми: советський, польський і німецький. Совєти створили фікцію федеративної держави з фіктивно рівноправ-

ними членами, але на практиці переслідують українців. Польща має сім мільйонів українців на компактній території, на якій живе півтора мільйона поляків. Польща сильно переслідує українців. Автора цікавить питання: яке місце займає українська проблема в схемі німецького «дранґ нах Остен». Чи Німеччина піде на схід рука в руку з Польщею, наражуючи тим проти себе українців, чи обмежить Польщу до етнографічних границь і створить з українських земель Польщі Галицько - Волинську державу. Також цікавить його питання: чи Німеччина осягне те мирним шляхом — чи війною.

Число журналу «Fortnightly» з лютого 1939 помістило статтю Litauer «Полянд'с проблем ін 1939». Автор статті стверджує, що Польща, після полагодження суперечних справ з Литвою та Чехо-Словаччиною, має ще полагодити справу українців та жидів. Він подає процент українців у Галичині та на Волині та підкреслює релігійні різниці між українцями та поляками. Він уважає, що справа українців у Галичині — це внутрішньо - польська проблема. В польсько - українськім конфлікті винні обидві сторони. Сторонні оборонці українцям тільки шкодять. Не було би, — на думку автора, — розв'язкою української проблеми в Польщі створення Галицько - Волинської держави з великою польською ірредентою. Центром притягання для галицьких українців не може бути, — продовжує автор, — Карпатська Україна, тих 250,000 дроворубів, які ще вчора не знали, хто вони є; таким центром міг би бути тільки Київ, але зараз він не може мати такої притягаючої сили.

Червневе число 1939 журналу « Нешенел джеоґрафік маґазін» (75:739-755) приносить статтю D. Hosner «Pedaling through Poland». Авторка відбула більшість своєї подорожі велосипедом по українських землях, головно в Карпатах. Вона хвалить українців та українську гостинність, але про українські справи знає мало, за винятком польсько - української війни за Львів. Стаття ілюстрована численними знімками.

Напередодні війни, в серпні 1939 року «Commonweal» помістив чотири статті на тему польсько - українських взаємин; дві писані поляками, а дві українцями. В числі з 25 серпня 1939 року згаданий вище H. Yardley пише в статті «Полянд енд юкреніенс» (30: 415-416): хоча Польщу було раховано передмур'ям Християнства, вона гнобить українців, позбавила їх прав, які вони мали за Австрії. Терор у Польщі збільшився спеціяльно в 1938 році. Автор згадує про примушування українців до переходу на латинство, про терор супроти греко-католиків та про побиття польською карною експедицією Іванни Блажкевич. Він закінчує свою статтю інформацією, що проти такої поведінки польського уряду протестував Митрополит Шептицький і що воно не подобалося Ватиканові.

В тому самому числі (30:411-412) знаходимо польську статтю під наголовком: «Ukrainians in Poland; anonymous Polish view on the Ukrainians in Poland».

Анонімний автор цієї статті твердить, що Галичина ніколи не була поділена на польську й українську частину. Населення Галичини, — продовжує автор, — було мішане. Там було 30% мішаних подруж. І галицькі українці, і поляки є католиками. Вся економіка Галичини є в польських руках. Нафтовий промисел Галичини є в руках закордонних капіталістів, але ввесь персонал копалень польський.

Галичина належала до Польщі, з перервами, від X століття. Український націоналізм, на думку автора, є вигадкою Австрії та Німеччини. Листопадовий зрив 1918 року наступив з ініціятиви Вільгельма Габсбурга. Поляки поводяться з українцями дуже добре. Всі школи в Галичині утраквістичні, а де населення хоче того — українські. Українські установи в Галичині є субсидійовані польським урядом. Властивим П'ємонтом України є Східна Україна.

В тому ж самому числі (30:408-410) Теодозія Борецька містить статтю «Forgotten nation of Europe; Ukrai-

nian nationalist's view of the history of their Slavic people». В тій статті авторка подає історію України та відносин між українцями й поляками.

Четвертим дискутантом у тому польсько-українському панелі на сторінках того журналу був поляк, римо-католицький священик А. Сиcкі. В статті «Ukrainian religious problem» він пише,, що «червенські городи» не були ніколи українськими. Він подає історію Берестейської унії й пише, що коли в 1905 в Росії впровадили свободу совісти, багато православних українців переходило безпосередньо з православія на римокатолицизм, поминаючи унію. Грекокатолицьке духовенство не цікавилося ніколи навертанням православних українців на унію. Тому то місію взяли на себе польські священики, з яких деякі в тій цілі перейшли на унію. Розбирання православних церков, — продовжує автор, — польський уряд провадив із санітарних причин. Митрополит Шептицький, який взяв під оборону православних українців, сам походить із польської родини. Поляки, що жили на українських землях, були покривджені. Донедавна польські діти на тих землях мусіли вчитися по-українськи.

Вже після вибуху польсько - німецької війни, 14 жовтня, в часописі «New statesman and nation» (18:521) відомий польський діяч Лютославскі помістив статтю «Респектів адвентиджес оф Совєт енд Наці окюпейшен». Він пише, що в зв'язку з окупацією большевиками Західної України й Західної Білоруси, в західних державах дехто думає, що совєтська окупація східних земель Польщі запобігла німецькому терору на тих землях. Одначе то тільки так виглядає. Німці більше брутальні, але большевики більше рафіновані. Вони нищать не тільки клясового ворога — аристократів і капіталістів; вони винищують також українців, між якими не має ані одних, ані других.

В грудневому числі «XIXth century and after» українець С. Давидович містить статтю «Юкраїеієн проблем» (126:717-722). В тій статті він представляє історію українського питання. Він пише, большевики в перших роках окупації України почали українізацію, щоби використати невдоволення українців з польської займанщини та приєднати їх до себе. Коли в 1938 р. Польща виявила претенсії до ЧСР на Заолзя, совєтський уряд загрозив, що висуне таке саме домагання відносно українців та білорусів у Польщі. Творці Версальської Польщі хотіли створити з неї буфер між СССР та Німеччиною. А також при тому вони забули про 35% меншин у Польщі. Таким протибольшевицьким бастіоном могла би бути, — на думку автора, незалежна Україна, з огляду на своє географічне положення, економіку та кількість населення. Якби з Україною об'єдналася Польща й Чехо-Словаччина, це дало би бльок з 90 мільйонів населення.

В 1940 році, коли воєнні події розвивалися на західному фронті, ми не стрічаємо в англомовній пресі жадних статтей на тему українсько-польських взаємин. Такі статті попадаються аж після вибуху німецько-совєтської війни, яка знову зактуалізувала проблему західноукраїнських земель.

В числі з жовтня 1941 року журналу «Контемпорари ревю» (160:238-242) автор, підписаний «Юкреніен», пише в статті «Сафферінгс оф Юкрейн», що причина трагедії України в тому, шо вона лежить на шляху Схід-Захід. Здавна царат дав'ив українців. Національне відродження почалося на Східній Україні щойно після революції 1917 року. Автор описує національне гноблення українців у «національній по формі, а соціялістичній по змісту» Совєтській Україні. Версальський договір не дав Україні незалежности. У німецькій системі «лебенсравму» українці є загрожені. Перед вибухом німецько-совєтської війни німці почали кокетувати з українцями, що жили на Закерзонні, щоби заєднати собі підсовєтських українців. Автор вважає, що вся надія українців зараз є на деклярацію Рузвелта в Конверті, яка обіцяє незалежність усім народам.

«XIXth Century and after» з квітня

1942 року містить статтю відомого професора Станіслава Ґрабського «Future of the Eastern Europe and the development of Polish-Russian relation after the war» (131:189-192).

Автор статті — своїм звичаєм — не бачить в тій цілій проблемі українців і говорить тільки про польсько-советські відносини. Він пише, що він завжди був по стороні Росії, а свою прихильність до неї потвердив тим, що під час Першої Світової війни воював у рядах російської армії проти Центральних Держав. Він признає, що східні землі Польщі мали мішане населення. Польща вже в XIV столітті об'єдналася з Литвою. Між Польщею та Литвою існували тісні культурні взаємини. Міцкевич і Костюшко були білоруського походження. Автор бажав би створення бльоку народів, заприязнених з Росією, між Чорним і Адріятичним морями. Цей бльок мав би 100 мільйонів населення. Повсєнна Польща — продовжує автор, — буде оперта на засадах територіяльної і професійної автономії.

Після рішення Конференції в Ялті в справі східніх границь Польщі між поляками почалася внутрішня боротьба. Частина була за прийняттям лінії Керзона як границі, інші обстоювали границі з 1 вересня 1939. Та ріжниця поглядів між поляками відбивається на сторінках англомовної преси.

Дискусію в тій справі стрічаємо на сторінках журналу «Нейшен». В числі з дня 9 жовтня 1943 (157:408-410) Марцін Рильскі містить статтю «Полянд енд Рашя». Він пише в тій статті, що всі поляки на еміґрації, починаючи від еміґраційного уряду, а кінчаючи соціялістами, домагаються нерушимости кордонів, з 1939 року. Вони всі хочуть згоди з СССР, але на практиці не роблять нічого, щоб довести до такої згоди. 20 польських діячів в ЗСА, між ними й Рильскі, підписали «Апіл ту де різон», в якому радять полякам піти на згоду з СССР. Також у польському підпіллі є течії за лінію Керзона і проти неї. Тільки група польських патріотів у Москві не хоче ані клаптика не-польської землі. На думку автора, слово в тій справі може сказати польський народ в краю, але тепер під німецькою окупацією він не має змоги сказати своє слово.

В числі того самого журналу з дня 30 жовтня, 1943 (157:511-512) Dr Victor Ehrenpreis. Secretary of Polish Labor Group відповідає на статтю Рильського. Він твердить, що між поляками закордоном є дуже мало реакціонерів. Усі поляки хочуть згоди з СССР, але вони хочуть створити сильну демократичну Польщу, а не маріонеткову державу. Тому є розходження між польським народом і групою, яку репрезентує Рильскі.

В числі з 6 листопада того ж року (176:539) того самого журналу Рильскі відповідає Еренпрайсові, стверджуючи, що поляки поглядів Еренпрайса, польський лондонський уряд, польські демократи та польські реакціонери хотіли би говорити з СССР тільки на своїх задах, цебто на засаді непорушности польських границь з 1939 року.

Це означає торпедування поляками можливости порозуміння з СССР. Останнє слово, — твердить Рильскі, — є за польським народом у краю, але він змушений мовчати під німецькою окупацією, хоч напевно думає інакше, як Еренпрайс.

Взагалі, тепер, коли продовжується дискусія про польсько - українські границі, вона переноситься з площини українці-поляки в площину Польща - СССР. Про те, що українські землі і що також українці повинні мати в тій справі голос, — ніхто не згадує.

«Commonweal» з дня 21 січня 1944 (39:339-340)містить статтю «Поліш фронтірс». В тій статті говориться, що коли в 1942 році Молотов відвідав Вашинґтон і Лондон і пропонував, що СССР відбудує сильну Польщу, але без східних земель, Департамент Стану відмовився говорити на ту тему. Тепер СССР захопив ті землі і знову домагається лінії Керзона.

На тему лінії Керзона пише в «Journal of Central European affairs »за

квітень 1944 (46:1-26) Вітолд Свораковскі в статті «Error regarding Eastern Galicia in Curzon note to the Soviet Government of July 11, 1920» та доводить, що первісно лінія Керзона не відносилася до Східньої Галичини, а починалася на північ від галицької території і тільки через помилку при переписуванні оригінального тексту поширено ту лінію також на територію Східньої Галичини.

Лінією Керзона займається автор статті в «Нью Ріпаблік» п. н. «Раша ін Юроп» число з дня 24 січня, 1944 (110 :103-104). Автор статті пише, що уряд СССР зажадав лінії Керзона як границі з Польщею. Польща не приняла того домагання й зажадала посередництва ЗСА й Великої Брітанії. Уряд СССР не хоче жадного посередництва. Той уряд ображений на польський еміграційний уряд за закид, що совєтські чинники вимордували польських офіцерів у Катині. Підставою лінії Керзона, — продовжує автор, — є етнічний принцип. Автор закидає урядові ЗСА, що він трактує свого колишнього союзника СССР як писанку.

«Ньюсвік» з дня 17 січня 1944 (23: 28-30) містить статю «Поляндс стормі гісторі ріпітс ін баундрі діспут від Раша». СССР, — говорить автор, - домагається спільної границі з Польщею по лінії Керзона. Поляки є проти лінії Керзона. Міколайчик є за Союз з СССР. Автор займається історією Польщі та її меншинами. Він подає цифру українців у Польщі, як офіційну — за польськими джерелами — 4,329,000 так неофіційну — 5-7 мільйонів. Маршал Пілсудські не погоджувався на лінію Керзона. Тепер Сталін створив у Москві з польських проґресистів свою партію, але та партія не має підтримки в Польщі.

Той же журнал містить в числі з дня 24 січня 1944 (23:29) статтю: «Редс кіп Керзон лайн де іссю ін ріквестінґ Поліш конкеренс». Автор статті пише, що лінію Керзона устійнила 8. 12. 1919 Верховна Альянтська Рада. Тепер уряд СССР домагається прийняття як границі лінії Керзона тому, що вона є оперта на етнічному принципі. Уряди Великої Брітанії і ЗСА є за те, щоби Польща погодилася на лінію Керзона. Уряд СССР не хоче посередництва. Жваву дискусію на тему польсько-совєтської границі розпочав відомий у тому часі американський журналіст, автор книжки «Юкрейн — а сабмирдж нейшин», В. Н. Чемберлен статтею в «Амерікен Меркурі» з березня 1944 (58:263-274) п. н. «Віл Сталін діктейт ен Істерн Мюнік». В тій статті автор пише, що між Бугом і колишніми польськими границями є мішане населення. Згідно з переписом, на тих землях є поляків 5,250,00, українців 4,500,000, білорусів один мільйон, жидів один мільйон, росіян 10,000, інших 250,000. В східніх провінціях Польщі, — говорить автор, — живе декілька мільйонів українців, але неправдоподібно, щоби вони захотіли прилучення до СССР, де український національний рух був більше переслідуваний, як у Польщі.

В числі з травня 1944 того ж самого журналу (58:633) Н. Lee спростовує твердження Чемберлена в статті «Поліш квестшен; ріплай ту В. Н. Чемберлен від ріджойндер».

В числі з лютого 1945 того ж журналу (60:204-212) Чемберлен містить статтю «Сам трут ебаут Поляндѕ». В тій статті він відповідає на статтю Лі, який був за приєднання східніх земель Польщі до ССР. Він признає, що поляки навіть після війни не включили представників українців до свого еміґраційного уряду. Він признає також, що в Польщі панував антисемітизм. Проте, не зважаючи на те, він уважає, що поляки заслуговують на признання за свою антибольшевицьку боротьбу.

«Нью Ріпаблік» з 31 січня 1944 містить статтю Фредеріка Л. Шуман-а «Де Поліш фронтірс» (110:138). Автор займається в тій статті також лінією Керзона. Він вияснює, що лінія Керзона оперта на засаді 14 точок Вілсона, що ґарантувала полякам незалежну державу на землях без сумніву польських. Польща, — продовжує автор, — провадила «моцарствову» політику, на яку не мала сили й спромо-

жности, легковажила меншинні договори, захоплювала направо й наліво чужі території, на останку Заолзє. Тепер польський уряд повинен зрозуміти ситуацію — і приняти лінію Керзона як границю. Для остаточної ліквідації меншинної проблеми автор пропонує виміну населення між Польщею й СССР. За втрачені землі він пропонує для Польщі компенсацію на заході та союз Польщі з СССР та сателітами.

Проблемою польсько - совєтської границі займається також автор непідписаної статті в «Сколястік» з дня 7 лютого 1944 (44:51-57) — «Дет Поліш ґоуст вокс еґен». Автор подає історію Польщі та її поділів. Він згадує про устійнення лінії Керзона та про польсько-совєтську війну, закінчену Ризьким договором з дня 18 березня 1921 року. Він подає число поляків на Східніх землях як 5,250,000, українців 4 і пів мільйона, білорусів та німців — по одному мільйонові, росіян — 130 тисяч. Він уважар, що долю тих земель повинно вирішити саме місцеве населення. Не подає від себе жадної розв'язки тієї проблеми.

В числі Нейшен» з дня 20 травня, 1944 (ст. 495-496) Jerzy Neuman додає до своєї статті «Поліш фронтір клеймс» мапу Польщі з нанесенням на ній, на підставі польської урядової статистики, даними про національні відносини. В поясненнях до мапки він говорить, що на всіх українських землях українці становлять більшість. Поляки, — продовжує автор, — не мають жадних культурних зв'язків з українцями. Поляки становлять подавляючу більшість на західніх землях.

«Тревел» від 3 лютого 1944 (82:10-14) містить статтю Albert Perry «Poland's flaming eastern borders». Автор згадує східні землі Польщі та польські претенсії до них. Він описує українську боротьбу за незалежність та українські надії на німецьку допомогу. Багато українських незалежників, — продовжує автор, — перенеслося до ЗСА, Канади і Англії і звідти продовжують боротьбу за незалежність.

«Вайтел Спічес» з дня 1 січня 1945 (11:162-167) містить статтю Вінстона Черчіла «Совет-Поліш фронтір; а воркінґ аґрімент несесері». Черчіл уважає, що за границю між Польщею та СССР треба прийняти лінію Керзона, а Польщі дати територіяльну компенсацію на заході. Дуже корисною, — на думку автора, — була би виміна населення між обома країнами.

«Амерікен маґазін» з липня 1945 (140:39-44) містить статтю George T. Renner «Поляндс нью фронтір». Автор статті пише, що проблема польських границь клопоче Европу вже понад сто років. Найбільше клопоту справляє східня границя, яку автор називає раз границею з Росією, а другий раз — границею з Україною. Лінія Керзона є, — говорить автор, — етнографічною границею. Автор уважає, що нові границі можуть поліпшити положення Польщі й бути підставою її розвитку. На мапці, доданій до статті, є зазначені чужонаціональні острови на захід від лінії Керзона.

«Commonweal» з дня 23 березня 1945 (22:60) повідомляє про протест шотляндських єпископів проти договору в Ялті.

Автор непідписаної статті в «Ньюсвік» з дня 19 березня 1945 р. п. н. «Поланд вейтінґ» пише, що доля Польщі лежить на совісті трьох партнерів конференції в Ялті. Не зважаючи на вирішення на конференції в Ялті справи польських границь, — Польща чекає на розв'язку питання своїх границь і надіється, що в тій справі їй допоможуть ЗСА і Велика Брітанія.

В серпневому числі 1945 «Контемпорері Ревю» (168:108-110) стрічаємо статтю С. Вольфа «Лвуф». В тій статті автор подає історію Львова як відвічно польського міста. Для нього це —«Леополіс семпер фіделіс». Вольф подає, що за австрійською статистикою Львів дав 25% греко-католиків, а за польською 11.3% українців. Згідно з автором Польща була завжди дуже ліберальна супроти меншин. Большевики тепер домагаються Львова, але Львів був завжди західним містом.

«Тайм» з дня 29 квітня 1946 року (47:31) містить допис під наголовком

«Фолкс никст дор». Це репортаж з Лемківщини, написаний на підставі інформацій, уділених кореспондентові місцевими поляками, переважно такими, що колись побували в Америці й вернулись додому. Автор репортажу оповідає про виміну населення, про те, що українці не хотіли вступатися зі своїх земель або жадали неможливо високих цін за свої маєтки. Описує терор супроти поляків у польському насвітленню.

«Журнал оф Сентрал Юропієн аферс» за червень 1946 року (10:113 - 126) приносить статтю М. Дзевановского про федералістичну політику маршала Пілсудського.

Після того декілька літ немає в англомовній пресі жадної статті на тему польсько-української границі.

Щойно через три роки появилася в «Журнал оф Сентрал Юропієн аферс», 1949, стаття Joseph Schechtman «Поліш-Совєт ексченж оф популейшен» (9:289-314). В тій статті — яка є якби заключною статтею для дискусії над проблемою польсько-української границі і яка була друкована у «Ревю оф Політікс» за квітень 1953 року — автор робить підсумки обміну населення між Польщею й СССР. Згідно з Шехтманом з 538.186 українців, які підлягали переселенню, переселилося 520,000. До 31 грудня 1946 зголосилося до переселення 529,925 осіб, а переселилося 518,214, з того 483,000 українців.

Поляків і жидів переселилося за той час до Польщі 1,237,168 осіб.

З Карпатської України переселилося до Чехо-Словаччини 20000 чехів і словаків. На переселення до СССР зголосилося 7,000 українців.

Після того в англомовній пресі не появлялися жадні статті на тему польсько-української границі.

З цього огляду, який охоплює тільки статті, зареєстровані в американських індексах статтей в англомовних періодиках, можна зробити один висновок: англомовний світ не був обзнайомлений з українською проблематикою в цілій її ширині. Як бачимо, статтей, які заторкали проблему польсько-української границі та західно - українських земель, було доволі, проте вони були писані в більшості з гуманітарного становища, становища оборони прав людини. Тому статті займаються політичними процесами і трактування в'язнів у польських тюрмах, пацифікацією західноукраїнських земель Польщею в р. 1930 р. наступом на Українську Православну Церкву в Польщі, але немає статтей, які займались би проблемою, до кого ті західноукраїнські землі повинні належати, хібащо то є статті, писані українцями — як Баковського, Борецької, Давидовича чи Панейка. Для інших авторів статтей — це землі польські, а коли йде про граничний конфлікт — це польсько - совєтські суперечки.

Коли мова про період Другої Світової війни- то чи то через те, що українці поставили все на карту оси Рим - Берлін — Токіо, а не було сильної української групи по стороні альянтів, чи через брак відповідної пропаґанди в англомовному світі, навіть такі передше приятелі українців як Чемберлен переключаються на польську сторону; інші знову були захоплені «добрим Джо» і не бачили поза ним українців.

Це потверджує, що ми не можемо оперувати в нашій інформаційній праці лише гуманітарними арґументами й боротися лише за людські права одиниці; треба боротись тако за права нації як такої. Ми потребуємо сильного інформаційного апарату, і то не лише на одному відтинку.

* * *

Майно революції цінне —
Живий бойовик повсякчас.
Сьогодні найбільшого чину
Вона зажадає від нас.

* * *

Товаришу любий мій, брате,
Дивися у вічі рабам.
Як будете так воювати,
Вкраїни не бачити вам.

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ

Д-р. Юліян Рабій

КРИВАВА ВЕСНА В ОДЕСІ 1920 Р.

(продовження)

Лиха доля нам не судила покинути тюрму. Вість про виїзд до Києва нас не потішала — навпаки, всі мали передчуття чогось злого, бо ще наші бригади були на фронті, а ми вже, з ласки большевиків, сиділи в тюрмі.

Як я вже вище згадав, події на фронті розігралися в ночі з 23-го на 24-те квітня, переходом до військ УНР, чому однак Петлюра спротивився. Поляки всіх роззброїли й загнали до таборів Тухолі. Так закінчилась кампанія наших военних частин давньої, колись могутньої УГА.

Всі інші галицькі, частини, які були тоді поза фронтовою лінією й зосталися в запіллі, залишилися на поталу большевикам і були пляново, поступово, немилосердно зліквідовані большевиками, помасакровані або масово чи одинцем порозстрілювані.

Ми в Одесі були песшою галицькою частиною УГА, що впала жертвою звірської ЧЕКА. яка під начальством буковинського жида Дойча плянувала нашу ліквідацію. Згадаю, що тоді в ЧЕКА більшість комісарів і чекістів були з жидів; між ними багато жінок; а підрядні пости як катів, займали лотиші й монголи.

Вже після, як я був на волі, мандруючи пішки, зайшов до одного села коло Умані. Селяни показали мені збірну могилу, в якій закопано жертви замордованих в час квітневих подій галичан, а було їх біля 415. . . .

В Києві, де був Кіш УСС, большевики ув'язнили всіх старшин і стрільців і вивезли їх у табори до Кожухова, біля Москви; там відділено всіх старшин і вивезено їх, мабуть на Соловки. По них і слід пропав. Між ними був отаман Горук, сотник Цяпка, пор. Михайло Саляк і сотки вже нині безіменних галичан; серед них були також жінки.

Нас в Одесі ждала подібна доля, і ЧЕКА до цього належно приготовувалася. За її пляном (що їй частинно вдався) нас, мали зліквідувати; а приїзд пор. Галицького допоміг їм у виконанні їх підступних плянів.

24-го квітня по полудні, десь коло години 4-тої, ми всі вийшли з камер і чвірками вилаштувались у колону, готову до відмаршу. Було нас всіх біля 460 осіб, колона рушила ходом, в напрямі бічної брами в мурі, попри тюрму. Ця дорога вела до Одеси й на товарову станцію. Ніхто з чекістів нас не відпроваджував, не було й жадної охорони з охоронного батальйону ЧЕКА. Попереду колони йшов я і пор. Галицький. Колона поволі прямувала на головну станцію, мовчки, без співів; кожний передчував якесь лихо. На товаровій станції ліворуч, на рампі уже чекав ешелон з 20-ти товарових вагонів. Машина була під парою.

Всі, як могли розмістилися по вагонах; я просив, щоби з кождого вагону одного було призначено як зв'язкового з моїм вагоном. На рампі, де стояв наш ешелон, праворуч чотири вагони під піддашам з якимись дерев'яними переділами. Інші вагони стояли на рампі, яка була вільна від піддашя. Це важливо тому, що вагони під піддашям мали менше вбитих чи ранених бо не було доброго дострілу до них. Мій вагон був під дахом і мав мало жертв. Зі мною в вагоні були, між іншими пор. Семен Галицький, чотар Іван Полянський, підст. Володимир Обух, хор. Гула й чотар Томашівський; (ті два останні згинули), сотник Олександер Дереш, хор. Левко Інзлер, отаман Осип Букшований. отаман Петро Бубела.

Підозріло видалось усім те, що нашого провокатора "верблюда" не було з нами він десь пропав. Перед нашим відїздом одеське ЧЕКА оголосило афішами по місті, що 24-го квітня ввечорі відїжджає до Києва з товарової станції ешелон з галичанами хто з галичан хоче відїхати до Києва, має зголоситися до коменданта поїзду. Про це оголошення ми довідались уже в

тюрмі. Багато галичан повірило большевикам і дійсно зголосилися до виїзду. Це була лапка для тих галичан, яких ЧЕКА не могла піймати, бо вони добре укривалися. Між тими, що з недовір'ям зголосилися на станції до виїзду, був чотар Дмитро Паліїв, (пізніше сотник Паліїв, С. С. Дівізії "Галичина" що загинув при прориві під Бродами 1944 року). Він покрутився по "рампі" біля ешелону й сказав до нас; "Ви можете їхати, але я втікаю, бо тут щось недобре пахне". А тим часом з'явилися на станції пасажири "на ґапу". Таких все було багато перед від'їздом таких ешелонів. Це були приватні мешканці Одеси,які при кожній нагоді переїздили з місця на місце, щоби накупити трохи харчів, яких в місті не було. Вони зайняли всі дахи й плятформи вагонів, однак оскільки ешелон не рушав з місця, вони повтікали. Ми терпеливо ждали на відїзд, шоб лише втекти з Одеси, не передчуваючи, що ЧЕКА для нас готує засідку. Правда якесь дивне почуття огортало нас.

Тим часом наші машиністи зачали ешелоном маневрувати по всіх рейкахшинах, то вперед, то назад, з однієї рейки на другу. Ми тоді зачали вже щось сумніватися; нащо були потрібні ті "маневрування". А машиністи чогось ще очікували й розглядались на всі сторони. З нас ніхто не чув, що сталося на фронтах з нашими бригадами, але машиністи мусіли вже знати, що сталося, бо машиністи все мали перші відомості. Майже всі вони були українці, і вони самі не знали, що з нами буде робити ЧЕКА, але напевно вони здогадувались, що той "поїзд до Києва" — це якась омана ЧЕКА. На потязі під час тих "маневрувань" біля машиністи був я або пор. Галицький; машиністи нас питали кілька разів "Куди ви їдете" багатозначно на нас поглядаючи, але вони, ми так вичули, боялися сказати нам правду.

Від часу до часу я або пор. Галицький ходили до контори начальника станції й питали його, чому поїзд не від'їжджає. Але він нам усе говорив одне: "Я не знаю, питайте тов. комісара — він в другій кімнаті". Вже було досить темно, наш ешелон заїхав на рампу, в те саме місце, де ми ладувалися, тоді машиніст сказав нам: "Не поїдемо, бо машина зіпсувалась. Зійшов з машини, випустив пару з машини, за ним зійшли його помічники, а відходячи зі своїм чемаданьчиком додому сказав нам упівголоса: "Втікайте, куди можете, тут небезпечно". Наші пасажири "на ґапу", побачивши, що машиністи пішли до дому,всі позлазили з вагонів і також пішли в місто.

Вже по перестрілці, в тюрмі, ми довідалися, що залізничники звідкись довідалися про засідку большевиків коло станції Мала Одеса, навмисно не випустили з товарної станції нашого поїзду,(мовляв машина "іспортилася"), та й пішли до міста, а нам сказали "втікайте".

Ми тепер прийшли до переконання, що щось тут діється, тому ми вислали стежі по два-три стрільці, щоби переконатися й провірити кругом станції всі вулиці та й дорогу в напрямі до Малої Одеси. Щось через годину стежі зачали вертатись і доповідати, що довкола нашої станції крутиться багато большевицьких стеж з крісами на поготові а дві стежі зголосили, шо один курінь з ЧЕКА зі скорострілами помаширував у напрямі станції Мала Одеса. Нарешті остання стежа зголосила, що при штреці в полі між станціями Мала Одеса та Друга Застава один курінь з машиновими крісами розташувався на відпочинок, а машинові кріси наставлені дулами в напрямі колії. Тепер нам стало ясно, що большевики там чекають на нас щоб у полі нас повбивати. Тоді я сказав зв'язковим: "Втікайте, куди знаєте!". Дійсно, ті галичани, що досі укривалися, вірячи, що поїзд віджджає до Києва та зголосилися на станції, на вигук "Утікайте!" повтікали всі бо вони мали свої криївки. А ми лишились у вагонах, а знами також деякі галичани що знали Одесу. Проте вони таки втекли, як піднялась стрілянина. Між ними був сот. Дереш, з кількома стрільцями — вони втекли до недалекого костела.

Як пізніше встановив, утік також

сот. Старух, мій знайомий ще зі Самбора, і ще кілька стрільців; але втікачів було небагато. Ми, що залишились у вагонах, Одеси, як міста так і її передмість зовсім не знали, тому ми й лишились у вагонах, зрезиґновані на все, бо де ж хто мав утікати, не знаючи взагалі місцевости.

Щоб вияснити справу того куреня, що розташувався в полі біля Другої Застави, я вислав ще одну стежу в напрямку станції Малої Одеси. Було це вже по півночі, і та стежа скоро вернулась та повідомила нас, що той курінь вже вертається до Одеси.

Курінь , не діждався нас; правдоподібно, телефоном дістав повідомлення що, "машина іспортілась" і тому завернув на товарову станцію, та по якомусь часі (а було ще темно) оточив станцію спереду.

Ніхто у вагонах не спав, всі ми відчували що большевики з чекістами щось для нас уплянували. Дійсно скоро почули ми з невеликої віддалі сильну крісову пальбу, а за нею клекотання кількох тяжких "максимів". У вагонах постало замішання й метушня. Одні вискакували з вагонів попри рампу на рейки, інші падали на підлогу, бо горою зачали свистати кулі й пробивати обидві стіни вагонів. Кулі зачали бити по долівці, почулись крики, зойки поранених та стогнання вмираючих.
Я впав лицем до долівки; кулі почали вже густо пробивати стіни. За якої пів години з лівого боку станції почалась гарматня стрілянина. Це совєтський бронепоїзд, що стояв на рейках за станцією, почав стріляти шрапнелями понад рампою.

Та гарматня стрілянина врятувала нас від цілковитої загибелі бо командир бронепоїзду, думаючи, що партизани або бандити зробили наскок на товарову станцію, посипав по станції шрапнелями, опісля його мабуть повідомили, то він припинив стрілянину. В часі канонади курінь ЧЕКА поспішно відступив, з товарової станції; вже як затихла канонада, курінь знова наблизився до рампи. Під час тієї канонади мав загинути один вояк з ЧЕКА.

Та гарматна стрілянина покрижувала пляни "ЧЕКА". Як почало світати, курінь з крісами напоготові почав підходити до вагонів. Вояки почали відчиняти двері і всовуючи крізь відчинені двері багнети ревіти: "Виході, галіцка сволоч, виході!" та викрикуючи різні російські сальонові прокльони.
Хто з нас не був поранений, виходив на рампу; у вагонах зостались ранені або вбиті. Тоді почули ми поодинокі стріли у вагонах: це звироднілі "бойци" стріляли по лежачих ранених або по вже вбитих галичанах. Тоді загинуло багато наших ранених. Зойки почали затихати, вже не було чути із вагонів благань про поміч, лише "бойци", на наших очах на рампі, розстріляли кількох наших. Чому — ніхто не знав. "Бойци" поспішно метушились по вагонах. Вже як ми вийшли з вагонів і кругом роздивились то побачили що за піддашам далі на рампі, стояло два авта Червоного Хреста, для перевозу ранених і три тягарові плятформи. Большевики почали виносити тіла вбитих галичан, складали покотом на плятформи по дві верстви, прикривали військовим полотном (брезентом) і кудись відвозили. Як ми довідалися пізніше відвозили їх на "Большой Фонтан". Зачало вже дніти. Большевики чомусь дуже поспішали, віддай хотіли якнайшвидше прочистити рампу, заки добре розвидніється. Ми в той час стояли громадно, вичікуючи, що з нами буде далі.

Чекісти зачали кричати до нас: "Становись!" Ми чвірками вилаштувалися в колону. Коло мене опинився пор. Галицький і отаман Бубела. Куди вивезли большевики поранених галичан, ми не знали, і ніхто з нас не бачив, щоб ранених хтось виносив з вагонів. Як ми вже були знову в тюрмі, то чули, що ранених відвезли до якогось шпиталю, однак вони до нас до тюрми вже не вернулись. Згідно з моїми списками, що їх я провадив як староста (подаю вже з пам'яти), нас було в тюрмі коло 460 галичан; по повороті до тюрми, вже по масакрі, нас було щось із 320 себто, бракувало нам 140 галичан. Але точного числа вбитих, ранених чи тих, що втекли, не можу подати. В кожнім

випадку число тих, що повтікали вже під час стрілянини було дуже мале (сот. Дереш, сот. Стахур і ще кілька). Не рахую всіх тих,що вже на рампі зголосилися до від'їзду, бо їх взагалі я не мав в списках. З нами на рампі не було того провокатора "Верблюда" і того галичанина, котрий приїхав з пор. Галицьким з Києва, — його взагалі вже ніхто більше не бачив. Де він подівся, не знаю, бо пор. Галицький з нами вернувсь до тюрми, але без того товариша.

По повороті до тюрми, пор. Галицький, примістився в моїй камері. З тих пір він стало перебував у тій камері, ніколи поза мури тюрми не виходив, бо став уже таким самим в'язнем, як ми всі. До нього також ніхто з-поза тюрми не приходив, він взагалі не мав жадного контакту "зі світом". Його місія — звільнення нас із тюрми — по масакрі на товарній станції скінчилася. Він був уже в списках в'язнів і "фасував" щодня скибу чорного хліба, так, як кожний із нас.

Наш поворот до тюрми. — Прихід нових в'язнів.

Всіх нас "недостріляних", оточив баталійон ЧЕКА з синіми опасками на шапках, з багнетами на крісах, по дві тачанки зі скорострілами, спереду й позаду колони. Так замкнули нас в оточення і тоді почули ми знову крики " Р у ш !" Кіннотчики почали стріляти з обрізків, і ми повернулись до тієї самої тюрми, що з неї тільки вчора вийшли а раненько 2-го квітня зайняли свої місця в тюрмі.

На наше здивування провокатор — "Верблюд" знову вже з'явився в камері. Ми ще не опамятались після кривавої ночі, аж тут розчинилися двері камери і до неї з криком і лайками вбігло кілька чекістів, пристійно вдягнених у військові мундури, а один із них, що вбіг першим, мужчина худий невеликого зросту, з чорною борідкою й вусиками, обтятими на "шпіц" доброю польською мовою зачав до нас вигукувати: Цо ви зробілі! Забілі нам красноармейца, ґаліцийска голота . . . . сини' (мова про того "бійця" що мав згинути на товаровій станції від шрапнелів з бронепоїзду) —я вам дам, вибієм як псуф, вшисткіх до лаби, пся креф!" — і дальше викрикував, але вже російськими лайками й прокльонами. З криком пішов до дальших камер і здалеку було зачувати, бо дуже голосно кричав, вигукував ті самі слова, що в нашій камері.

По його відході наш дозорець поляк пояснив нам, що це був комісар ЧЕКА, один з кривавих організаторів усіх погромів і мордерств у Одесі, начальник "особого отделеня" товариш Дойч, про якого я вже згадував, кривавий тиран і пострах цілої Одеси.

Нас охопив ще більший жах і пригноблення, бо ми були переконані, що по нічній масакрі на товарній станції, ще прийдуть більші знущання над нами, чого можна було сподіватись від большевиків.

Наше життя тим часом минало день за днем. Ні сподівання ні жадної помочі, ані жадних виглядів на визволення ми вже не мали, а наш пор. Галицький, що приїхав нас визволяти, сам попав з нами до в'язниці. По масакрі в наших камерах було знов більше місця, та однак ввесь час приходили нові в'язні-галичани, і камери поволі наповнялися. Ми почали вираховувати, скільки з нас могло загинути , бо жадних вісток з-поза мурів ми не діставали, а наші дозорці також нічого нового не знали. Знали лише, що на товарній станції багато загинуло галичан. Коли вранці 25-го квітня залізничники прийшли до праці вже не було слідів тієї масакри. (Д-р. Володимир Бемко та Д-р. Ілько Цьокан у своїх споминах про Одесу в томах 1 і 2. Микитюка УГА, обчисляють втрати на 20 - 60 убитих. Але це — на основі оповідань сторонніх осіб, а не на свідченннях самих жертв тієї масакри, бо, як я згадав, большевики всі сліди по собі затерли.)

Від дня масакри дозорці вже не замикали наших камер, хібащо наніч. Ми навіть мало коли бачили охорону, свобідно виходили на подвір'я. Але, як я згадав, повернув до наших камер провакатор-азербайджанець. На нього ніхто з нас не дивився, і він вештався,

туди-сюди. Харчі ми діставали такі самі, як я вже на початку згадував. Проте ті події відбилися некорисно на кількох наших молодих старшинах. Вони посивіли, як голуби, а один із них збожеволів. Його забрали від нас, і він вже до нас не повернувся.

Вже по тій масакрі, в перших днях травня 1920 р. у вечірній порі, большевики під сильною охороною "бойців", привели на подвір'я біля 120 самих галичан. Вони вишикувались під нашим "отделенієм". З вигляду й по вбраню не можна було пізнати, чи це були військові, чи цивільні, це були виснажені, обдерті й півбосі нуждарі, самі мужчини; лиця зарослі, змарнілі. Мене викликав дозорець щоб їх розподілити по камерах, де ще було трохи місця. На правому крилі, мені здавалося, я побачив мого доброго знайомого; він був у старому, подертому вбрані, в московській зимовій "фуфайці", в зимових брудних штанах і в старій папасі. Лице змарніле, неголене. Я підійшов до нього й тихо спитав: Чи це ви,Букшований? " — Так відповів він". Це був отаман Осип Букшований, бувший командант бригади УСС. Я розподілив усіх по камерах, а отамана взяв до своєї камери. Я й отаман Петро Бубела зсунули свої залізні ліжка й сінники, і так примістили ми отамана Букшованого. У трійку на тих сінниках перебули ми аж до нашого виїзду до Харкова.

Згадаю ще про отамана П. Бубелу, учасника Листопадового Зриву у Львові, він з нами виїхав до Харкова, але за якийсь час повернувся до Одеси. Тут, на еміґрації, стрів я в році 1960 на фабриці, де ми разом працювали, Бориса Міленберґера, колишнього штабс-капітана царської армії, — Він родився в Україні, в німецькій колонії над Чорним Морем. Оповідав мені, що в Одесі за большевиків працював при Українському Червоному Хресті, разом з Петром Бубелою. колишнім галицьким старшиною, який десь 1921 р. повернувся з Харкова до Одеси, шукаючи дружину з малою дитиною, які залишилися в Одесі, де мешкали на приватці. Рідні він не знайшов, але хтось доніс на нього до ЧЕКА, яка його розстріляла. Сам Міленберґер за Гітлера втік до Німеччини, а опісля як еміґрант опинився в Америці. Пишу тому про отамана Бубелу, що після 2-ої Світової війни кружляли про нього деякі фальшиві вісті.

Згадані вище галичани були збиранниною вояцтва УГА з ріжних частин: були Усусуси, було трохи старшин і стрільців із Самбірської й Золочівської бригади, з запілля; ЧЕКА їх виловлювала при обшуках і наскоках. Схоплені в околиці Бірзули, етапами, голодні прийшли вони аж до одеської тюрми. Між ними були також мої шкільні товариші з Самбора, старшини УГА студенти-богослови з Перемишля, які по війні стали священиками: о. Петро Голинський, тепер укр. прелат у Мюнхені, о.Станислав Дашо, колишній голова товариства "Бойківщина" (тепер на еміґрації), о. Е. К. (зостався в Галичині) і о. Головей, український парох у Вільшанику біля Самбора, (в році 1939, довідавшись про прихід большевиків до Самбора, дістав нервовий розлад і покінчив життя трагічно. Похований на цвинтарі в Вільшанику).

В другій половині травня начальник тюрми повідомив мене, що він дістав розпораджения з одеської ЧЕКА, на основі якого, ми всі, не як "бандити", а як полонені маємо виїхати до Харкова, в розпорядження Українського советського уряду.. Я повідомив про це всіх галичан і пор. Галицького, бо він не мав жадних зв'язків з одеською ЧЕКА.

Тепер наше положення воєнних полонених було краще, ніж досі, коли ми були з наличками "політіческих бандітов". ЧЕКА вже нас так не переслідувала своїми провірками, обшуками й анкетами. Нас усіх мали вивезти до якогось табору для полонених, а тим часом, майже кожного дня большевики приводили до нас нових полонених, самих лише галичан.

В нас після всіх цих переживаннях з'явилась надія, що нарешті вже скінчаться наші терпіння в большевицькому "раю". Число в'язнів-галичан доходило вже до 500. Нам оповідали про

нові події: що большевики готуються до нової війни з поляками, тому так змінилось їх ставлення до галичан — бо їм тепер треба нас. Большевики вже тоді думали про "визволення" Галичини від панів і забрати рештки галичан, з яких мали організувати нові червоні збройні відділи.

Від'їзд до Харкова.

При кінці травня повідомив нас начальник тюрми, що ми скоро маємо від'їхати до Харкова. В перших днях червня на подвір'я прийшла сотня з охоронного батальйона ЧЕКА і щось із десять чекістів. Ми вже були на подвір'ї Один із тих комісарів-чекістів закликав мене й наказав зібрати всіх галичан при брамі ліворуч від "пересильного отделенія". Відчинено браму, за якою на рейках стояв готовий ешелон під парою, а біля нього щось із 30 обдертих "бойців" з ґвинтівками на шнурках При брамі був стіл, при якім сиділо кілька чекістів, і вони зачали нас одинцем до себе викликати. Мені наказали віддати всі списки в'язнів. Всіх викликаних галичан чекісти відпроваджували до вагонів, біля яких стояло на варті щось із 30 "бойців", молодих хлопців у цивільних убраннях у подертих черевиках. Більшість із них були жиди, а їх командиром був теж жид літ під сорок, з лицем, поораним віспою, дуже бридкий на вигляд. Він бігав з наганом, вимахуючи ним і погрожував нам. Майже половина галичан була вже в вагонах, коли зправа, брамою від головного корпусу, увійшло на подвіря 5 "бойців", з крісами, а один з них відчитав з карточки: "товариш Гарабач, на волю!" Отаман Гарабач виступив наперед, його забрали з собою "бойци", і як ми вже в Харкові зачули, його ще тієї ж ночі розстріляло одеське ЧЕКА.

При кінці березня в Одесі відбулося Шевченківське Свято, і в поході вулицями Одеси, у дефіляді перед Ревкомом Одеси, брали участь всі частини УГА, що тоді були в Одесі.

Всі частини в поході мали синьо-жовті прапори, а цілу колону кілька сот галичан провадив отаман Гарабач. Йому тоді приписали большевики, що це він зорганізував галичан, які несли лише українські прапори, а не червоні, і, як націоналіста вписали його в реєстр "контр-революціонерів" за що його тепер розстріляли. . .

Про це Шевченківське свято був допис у "Свободі" з 16 травня 1952 р. (ч. 125) М. Дем'янчука.

До нашого транспорту долучили ще всіх мед-сестер, а між ними Марійку Адамович і жінку сотника Д-ра.Лунева, доньку о. Навроцького зі Станіславова. Вони були у відділі жінок, у головному корпусі.

Наш ешелон мав кілька пасажирських вагонів, а решта були тягарові. Наші "бойці" та їх командир заняли один пасажирський вагон. Вони з нами в вагонах не їхали і не перевіряли нас. Наш ешелон мав нас завезти до Миколаєва, порту над Чорним морем. Крім кип'ятку й шматка хліба, жадних харчів ми не дістали, і так голодні, десь коло полудня ми від'їхали одноколійкою через Перекоп і Дафінівку в напрямі станції Семихатки.

На овиді по лівій стороні виднілись у віддалі кількох кілометрів села Трихатки й Семихатки. Здається, в Семихатках був пристанок, і ми просили жида, командира ешелону, щоб дозволив нам заміняти сорочки та дещо з нашого убрання за харчі в тому селі, біля зупинки. Командир згодився й вислав у село кількох "бойців", з тим, щоб селяни принесли харчі, для виміни,. Десь за годину селяни принесли харчі хліба, молока, сала й яєць і зачали з нами вимінювати їх за білизну і убрання, але по тій виміні, "бойці" з їх командиром оточили селян і відібрали від них усю нашу білизну та інші речі, розділили між собою а селян нагнали. Опісля "бойці" зачали відбирати від нас виміняні харчі, які ми ще не вспіли з'їсти, наїлися самі і тоді ешелон поволі рушив далі вдорогу в напрямі станції Березівка. Чомусь знов ешелон затримався в чистому полі, а тоді "бойці" та їх командир зачали обходити всі вагони й наказали нам скидати вбрання, взуття тощо, бо "бойці" були обдерті й брудні, а галичани все-таки ви-

глядали чистіше й були не в такому подертому вбрані. Галичани під загрозою наганом і крісом, скидадли з себе вбрання, в яке зараз же вбіралися "бойці" а за це "бойці" та їх командир віддали нам своє брудне вбрання. По такому грабункові, жид з "бойцями" оглядали наші руки; як хто мав на пальцях якесь "кольцо" його силою здирали. По такому обшуку і грабунку, кожний з нас опинився обдертим і в діравім взутті бо "бойці" та їх командир забрали собі ще й на запас, для резерви, спідню білизну й інші речі. Тоді наш ешелон поїхав далі та затримався на станції Березівка. Тоді на всіх станціях урядували відділи ЧЕКА і сотник д-р Лунів, який їхав з дружиною, вискочив з вагона й пішов прямо до Чека, розповів про того командира та його "бойців", про всі грабунки й обшуки, а комісар, ЧЕКА викликав усіх "бойців" і командира на станцію, їх усіх заарештував і змінив варту при поїзді.

Цей другий відділ «бойців» числив коло 30 молодих хлопців, був пристійно вбраний. В нім було лише кілька жидів, і вже нас не грабували, бо правду треба сказати, вже й не було чого грабувати, а ті пограбовані речі, які попередній відділ вартових пограбував від нас, вже нам не повернено. По тій зміні вартових знову ешелон відїхав зі станції Березівка, але вже на наступній станції зупинився, і ми всі висіли з вагонів, бо за станцією аж майже до самого Миколаєва рейки були розібрані партизанами й розкидані по насипі. Пішки помаршували ми попри німецькі колонії в напрямі Миколаєва. Коло 30 старшин і стрільців скористало з того маршу щоб повтікати до німців, які їх переховали, однак наші вартові з тієї втечі нічого собі не робили; ми спокійно йшли далі, а попереду несли ми на зміну по двох якусь скриню з крісовою амуніцією. Чекісти в Одесі казали нам, що в скрині є наші всі гроші й документи, які при обшуку в Одесі нам відібрано; в дійсності ж по отворені цієї скрині там виявилось ріжне сміття, солома й папери з старих газет, а пограбовані від нас гроші всі пропали. Під вечір зайшли ми до Миколаєва, і нас було приміщено в гарнім, але понищенім будинку-палаці колишнього морського офіцерського клюбу Ми розійшлись по порожніх кімнатах колись розкішного палацу. Колись гарні аркади й колони тепер були брудні й понищені. Нам було видано харч і махорку як воєнно-полоненим. Через кілька днів цей будинок став нашим приміщенням.

Наступного дня вранці якийсь комісар дозволив нам піти над море викупатися та випрати білизну. З нами пішло кілька вартових, однак вони нам не робили жадних перепон; нам вільно було виходити з клюбу й купатися в морі та вигріватись на сонці. За харчами ми вертались до клюбу, та й знову йшли над море, де на пляжі перебували до пізнього вечора. Через кілька днів нам оголосив комісар, що ми від'їжджаємо до Харкова в розпорядження Гал-Ревкому.

Відїзд до Харкова і дальша наша доля.

На станції в Миколаєві ждав на нас ешелон з тяговими вагонами. Через Кременчук, Полтаву ми доїхали до Харкова. Нас було приміщено в порожніх касарнях 3-го запасного полку де ми одержали харчі. Коло нас вже не було вартових, і ми свобідно виходили на вулицю, а деякі з нас ходили в місто.

В Миколаєві як казали чекісти, нас передадуть в розпорядження Галицького Революційного Комітету,який вже є в Харкові, під керівництвом Затонського та з нашими галицькими комуністами, урядує як майбутній советський уряд для Галичини.

Нас тепер називали большевики "Одеською групою полонених галичан і ми підлягали Советському Воєнному Командуванню в Харкові. В тих касарнях у Харкові, де нас було приміщено,, ми вже стріли щось із 200 галичан, колишніх військових і цивільних, з жінками; були між ними сиволосі, однак дітей не було. Ми всі діставали харчі як воєннополонені.

На другий день до нас загостили члени Галицького Ревкому з коміса-

ром тов. Володимиром Затонським на чолі. Було це в пообідній порі. Частина з нас пішла на подвір'я, а я з отаманом Осипом Букшованим та іншими відпочивав у кімнаті, і всі ми лежали на долівці, без жадного накриття чи коців. Отаман Букшований, отаман Бубела і я втрійку лежали під вікном, чекаючи, що з нами буде далі. Зі сусідньої кімнати надійшли до нас члени згаданого Галицького Комітету. Крім Затонського, були тут, ще колишній адьютант 3-го куреня УСС чотар І. Біляч, підхорунжий С. Прідун, колишній писар штабної сотні в Коші УСС, колишній поручник УСС, д-р Іван Сіяк, колишній комендант технічної сотні УСС, а за часів ЗОУНР — отаман залізничого куріня, який на фронті перейшов з частиною стрільців до большевиків; за ним ішов підхорунжий Федір Конар-Палащук (який в часі червоного терору був розстріляний); ще було двоє чи троє мені незнаних типів. Усі вони, приглядалися до нас і, коли пізнали отамана Букшованого викликали його до себе, і він з ними пішов до міста; куди й чого, по його повороті ми не питали. До Харкова приїхав з нами поручник Семен Галицький; він по приїзді до касарень, таки зараз пішов до міста і вже до нас не повернувсь. Куди він пішов, ніхто з нас не знав і не питав. Ми здогадувалися, що він знайшов своїх і до них зголосився. Вже тут, на еміграції, прочитав я на сторінці 206-тій у споминах "Остатній акт трагедії УГА" видання 1959 р. про поручника С. Галицького як "Янголахоронителя" групи недостріляних. Ті відомості не правдиві. Я описав у тих споминах особу пор. Галицького у правдивому світлі. Нічого не чесного пор. Галицькому не можна приписати. Він був увесь час у тюрмі, аж до приїзду до Харкова, з нами на рівні, як кожний із нас, полонених; а куди він у Харкові пішов, це його особиста справа. У відомості про його особу подав якийсь несовісний інформатор. В кожному випадку відколи пор. Галицький вийшов з касарень, слід його пропав, ми більше про нього не чули. Серед задушливої большевицької атмосфери люди одні одних оминали й не пізнавалися.

По кількох днях нашого перебування в Харкові, прийшло до нас щось із 8 большевиків у військових одностроях із Советської Военної Округи й перевіряли стан здоров'я военно-полонених галичан (без лікарів). Всіх молодих і на око здорових галичан-мужчин, комісія відділила; їх перенесено до інших кімнат, старих і жінок та цивільних відділено і всіх коло 100 осіб, відіслано в розпорядження Гал. Ревкому. Декого з них відіслано прямо до служби в шпиталях, у Харкові і в околицях.

Від'їзд до Казані.
Закінчення історії "недостріляних".

В Казані я не був, однак, щоб докінчити дальшу історію "групи недостріляних", я просив сотника Івана Полянського, який зі мною виїхав з Бердичева до Одеси і ввесь час ділив зі мною долю, в'язня й военного полоненого написати мені спомин з Казані аж до закінчення военного скитальства "недостріляних". Чот. І. Полянський, що живе тепер в Нью-Йорку, переслав мені свої спомини, які я використав. Про перебування галичан в Казані написав спомини також Д-р. Л. Рубінґер в томі 2-му Д. Микитюка УГА "стор. 249". Вони згідні з споминами І. Полянського,який. навіть точніше інформує.

На другий день по перевірці всі военно-полонені відмаршували під охороною відділу "бойців" на станцію Харків, де ждав на них ешелон з товаровими вагонами. З тією групою від'їхав також отаман Осип Букшований, а отаман П. Бубела зостався в Харкові. Ешелон з галичанами-в'язнями з Одеси та іншими від'їхав в остатніх днях червня 1920 р. до Казані, зупинившись в Москві.

На станції відділ 5-6 чекістів з наганами й крісами чекали прибуття ешелону. Вони почали переглядати вагони, придивлятись до полонених та вигукувати; "Ґде єсть тов. Букшований!" Отаман Букшований зголосився, його забрали чекісти й кудись із ним пішли. Тоді поїзд рушив до Казані. В Казані всіх примістили в таборах для

полонених. У тих таборах збирали большевики взагалі всіх галичан, яких спіймали і яких опісля більшими партіями відсилали в Казань. Наша група з Одеси й Харкова, як я вже згадав, відїхала до Казані в кінці червня. В таборі примістили большевики всіх галичан (около 2,000 осіб). Їх поділили на ріжні групи й призначили до примусових робіт при будові залізничного шляху. Праця для скатованих і знесилених галичан була дуже тяжка; при тому, большевики давали злі й дуже, мізерні харчі. Стрільці почали хорувати на цингу й курячу сліпоту. Вбрання рвалося, а взуття таки на ногах розсипалося. Большевики жадної білизни чи вбрання не давали, але працею викінчували бідних галичан. Також тоді, вже по транспорті з Харкова, прибули більші транспорти галичан з Кожухова (коло Москви). Однак це були самі стрільці; старшин там не було, бо в Кожухові всіх галичан, які признались як старшини, відділили окремо. Частину старшин вже в Кожухові без суду, знищили чи ліквідували на місці, а інших вислали десь на північ до Архангельська та на Соловки і по них пропали всі сліди. —

Про групу галичан в Одесі і в Харкові згадує крім сотника Цьокана і Д-ра Бемка, у споминах в збірнику УГА. Микитюка, також о. П. Голинський (у 2-му томі УГА на стор. 247). Всі ті спомини відносяться до поодиноких фактів, і то не дуже точних і часом суперечних, як приміром — про Букшованого, якого чекісти, як це стало відомим в Казані, завели в Москві до тюрми на Луб'янці, і там він загинув (про це згадує також Д-р. Л. Цегельський у споминах "Від легенд до правди", Філядельфія, 1956). Д. Микитюк у Збірнику УГА том 2-ий, у життєписі отамана Букшованого, також згадує, що він в часах Єжовщини загинув.

Так сталося, що в той час, як большевики забирали полонених галичан у Казані до примусових робіт, большевики повели свою офензиву проти поляків, але поляки, приготовані до контр-офензиви, пішли в наступ, і тоді стався т. зв. "ЦУД над ВІСЛОЮ", коли в літку 1920 р. большевики були розбиті й безладно відступали на схід. Перед офензивою проти поляків, большевики пригадали собі про галичан в таборах у Казані і, щоб використати галичан, прислали до таборів своїх комісарів, з метою вербування галичан до добровільних частин Червоної Армії й організування з них червоних галицьких батальйонів чи полків, які будуть вислані на звільнення Галичини від польських панів. Товариші комісари виразно говорили, що примусу нема; хто не хоче йти до війська, зостанеться далі в таборі, а добровольці підуть на фронт. Природна річ, що серед тяжких обставин, при браку харчів, серед злиднів і при поширенні ріжних хвороб, усі галичани зголосилися добровільно до Червоної Армії. Комісари були з того дуже задоволені, бо їм удався плян заманити галичан знову у ряди Червоної Армії. Так був зорганізований Галицький червоний полк, а старшин було досить, бо досі вони з обережности затаїли свої старшинскі степені. Одного з старшин УГА большевики призначили комендантом полку, а політ-комісаром був тов. Нагуляка, який як галицький комуніст дуже переслідував ріжними шантажами стрільців; через те його зненавиділи й дуже боялися. Большевики призначили до кожної сотні вірних політруків і прислали інструкторів, які зачали переводити сотнями муштру і вправи.

По двох тижнях таких вправ полк відїхав до Вінниці. Перед тим большевики видали всім однострої, зброю й харчовий пайок та махорку. У Вінниці приміщено цілий полк у старих царських казармах за Богом.

За кілька день полк мав від'їхати на протипольський фронт, на захід, але, як я вже вище згадав, поляки несподівано повели свою офензиву, і сталось, як поляки це назвали, "чудо" — большевицькі війська зачали втікати на схід; у запіллі постав переполох і паніка. Полк галичан дістав наказ відмаршувати з Вінниці на схід, через Немирів до Умані. Між стрільцями панувала прихована радість, що тепер вдасться їм втекти до дому. Серед такого

замішання та десь переховатись по селах, через які полк проходив. Дійсно, серед такого відступу зачалася масова втеча стрільців з полка, і до Умані дійшло лиш кілька соток стрільців.

Большевики вже того червоного полка галичан не реорганізували, а його розвязали. З початком 1921 р. замкнулася остання сторінка з історії тюрми.

Про цей полк галичан в Казані згадує д-р. Л. Рубінґер у своїх споминах на стор.249 у збірнику УГА. Д. Микитюка. (том 2-ий).

Моя втеча з "раю" .

Вже на весні 1921, р., коли трохи потепліло, зачав я свої мандри з села до села в напрямі на Захід; я хотів конче дістатися до Кам'янця-Подільського, який був мені знаний з часів постою в тому місті УСС і де я мав своїх знайомих. При їх помочі я думав дістатися над Збруч і там якось перейти кордон большевицького царства.

По дорозі я довідався, що по містах большевики позакладали свої бюра для реєстрації "пленних австро-ґерманского государства". Я тепер мандруючи говорив усім, що я австрієць. Галичан большевики вилапували, тому затаївши правду, а представляючися як австрієць, я дійшов до Чернігова.

В цьому місті при управі було таке реєстраційне бюро. Я набрався відваги, бо большевикам не дуже вірив, увійшов до кімнати, де при столику сидів худорлявий большевик. Коли я сказав, чого я прийшов, він зачав щось понімецьки говорити та хвалити австріяків, бо в часі Першої Світової війни він попав десь у Карпатах до австрійської неволі, згодом жив у якомусь селі в фармерів, і з ним вони дуже гарно поводилися. Це було тоді, коли російські полонені вжев більшості вернулись "на родіну". Подумав я, що добре попав і спитав його, коли транспорт із полоненими буде готовий. Цей урядовець відповів мені, що треба ждати й дати йому адресу свого мешкання.

Цей урядовець, виставив мені на шматку якогось паперу "удостовереніе", що під числом 964 я зареєстрований як військово полонений австрійської держави (ту посвідку з большевицькими печатками маю й сьогодні). По отримані такої "бумажки" я вже почуваєсь безпечніше і відтоді мандрував не лише пішки, але й на плятформі ешелону. Так домандрував я до Камянця Подільського.

В Кам'янці стрінув я своїх приятелів з УГА, які там теж чекали на догідний час, щоби втекти з того "раю". Там я стрінув сотника Д-ра Лунева з дружиною, хор. Рибака з дружиною, хор. Левка Інзлера, хор. Обуха, пор. Попеля з Дрогобича, пор. Онищука з дружиною, дес. Іреха й Проця з Бібрки. Одного дня йдучи попри мури ЧЕКА, стрів я паню Ольгу Мельник, дочку о. пароха Мельника з Берегів коло Самбора, яка сиділа на сходах під муром й чекала на дозвіл передати мужеві-сотникові УНР якого ЧЕКА загнала до тюрми, харчі.

Всі галичани мусіли реєструватися в Гал-бюрі й мали свою харчівню, Було їх коло 80 осіб, та з кожним днем хтось із них утікав; але нові галичани збігалися звідусіль, а комісаром для них був колишній учитель, здається, також якийсь старшина УГА Остапчук.

Був гарний осінний день. Раненько пішов я над річку Збруч і вечером перейшов вбрід ріку Збруч, а на другий день поїздом заїхав до Самбора, до моїх родичів, де батько був парохом.

Після 7-ми літньої моєї "військової кампанії" я від 27-го вересня 1921 р. зачав жити новим життям, вже як адвокат.

Мої спомини по повороті списав я при свіжій ще пам'яті в березні 1922, а тепер переписуючи на машинці, зазначив я в тих споминах також авторів і статті, які про деякі фраґменти й окремі події, про які писав я в своїх споминах точно й широко, також згадували, хоч і не точно а часом суперечно, не будучи особисто свідками тих подій які я особисто пережив під опікою ЧЕКА.

З ЖИТТЯ ІСНО

МИКОЛА П. НОВАК

(у золотий ювілей праці)

У залі Українського Культурного Осередку в Голлівуді (Каліфорнія) в неділю 13 квітня 1975 р. відбулося величаве свято, рідкісне в українських громадах в екзилі сущих. Українці великого Льос-Анджелеса відсвяткували 50-річчя праці свого культурно-освітнього і громадсько-політичного діяча — Миколи Петровича Новака.

Програму свята склав і керував нею Громадський комітет (Петро Марцінів — голова. Микола Медвідь — заступник, Галина Білоус — секретар, Леонід Артемовський — скарбник, В. Божик, М. Мазуркі, О. Ґац, Ю. Вибачинський, І. Дутка, І. Гнип, Ф. Кошовий, А. Окрушко, П.Форманюк, Г. Старовійт — члени).

Цього дня до обіду в українських церквах міста відслужено молебні за здоров'я ювілята, а перед 2-ою годиною по полудні простора заля УКО була виповнена кількома сотками людей (своїх і чужих), хоч вступ був дещо задорогий (7.50 дол. від особи)- А о 2-ій год. у залі появився М. П. Новак разом із своєю дружиною та двома синами-соколами: Орестом і Тарасом.

Присутні в залі піднялися з місць і влаштували довготривалі овації, аж поки родина Новаків не заняла місць за столом у центрі, приготованих для них та для почесних гостей: духовенства: політично-громадських діячів і представників від поневолених народів.

Свято відкрив урочистим словом голова Комітету, Петро Марцінів, закликаючи присутніх уважно вислухати таємничий голос — привіт, а ювілята розпізнати — розпізнати той голос, що линув, здавалося, з небес . . . Коли голос затих, із-за куліс на сцені з'явився ставний чоловік з радісним лицем, що кинувся до ювілята з обіймами й поцілунками. . . Це був Микола Цимбалістий — український бизнесмен на сході ЗСА, там же й народжений. Свій великий український патріотизм завдячує п. Цимбалістий ще з молодости саме нашому ювілятові. Дізнавшись із газет про намір українців улаштувати свято М. Новакові, він прибув сюди щоб особисто взяти в ньому участь та поздоровити свого великого друга.

Далі було надано слово відомому в американських науково-інженерських колах інж. Л. Артемовському. Він виразними кольоровими мазками-словами намалював світлий образ ювілята. Почав із дня народження його (14 грудня 1902 р. в селі Мерешівці Рогатинського повіту в Галичині),розповів про службу ювілята в Укр. Галицькій Армії. як добровольця ще з юнацьких років, у лавах УВО на рідних землях; про його громадсько-політичну працю в Канаді і сході ЗСА, на фоні режисерської й артистичної діяльности; про його діяльність як продуцента українських фільмів "Наталка-Полтавка, "Маруся", "Галичина й Гуцульщина" . . . , про одруження з красунею Надією Мандзій, народженою в Америці. . ., про переїзд до Голлівуду й працю в організації церковного й громадського життя, про ролю п. Новака в організуванні УКО, в придбанні та перебудові Народного Дому, про активну участь його в рятуванні скитальців, про матеріяльну допомогу їм у перевозі їх сюди й улаштуванні на працю; висвітлив ювілята як організатора великих культурно-мистецьких імпрез (напр. виступів Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка під кер. Г. Китастого, ансамблю пісні й танку "Калина" з Канади, величавого концерту мистецьких сил етнічних груп поневолених народів і ін.), його працю серед представників поневолених народів, довгорічну працю дорадника Міської Управи Льос-Анджелеса, на ратуші якої в Українські дні щороку майорить наш жовтоблакитний прапор. а посадники міста виступають перед святочною україн-

ською громадою із промовами й улаштовують прийняття . . . Доповідь інж. Леоніда Артемовського-Таїрова покрилася довготривалими оваціями.

Життєвий шлях п. Миколи Новака чудово змалював у своєму виступі англійською мовою п. Микола Медвідь. Останні його слова також покрилися оваціями, вставанням із місць і відспіванням "Многая літа" ювілятові.

Голова УКО п. Володимир Стойко глибокозмістовним словом дякував ювілятові за титанічний вклад праці в УКО, за його репрезентацію українців на протязі довгих років-десятиліть перед управою міста Льос-Анджелес і перед етнічними групами поневолених народів. Висловив своє особисте і всього УКО поздоровлення та побажання ювілятові довгих літ життя для української громади і українського народу.

Музично-вокальна частина почалася виступом балетної студії лютіниста Ерґліса І. Смальцева (великого друга ювілята) — неперевершеним виконанням вальсу Йогана Штравса з оперети "Циганський барон". Славна оперова співачка (також велика приятелька родини Новаків), Розмарія Де Карльо із ентузязмом виконала "Ель Віті" (муз. Фернандо Абрадоф) і "Веселу Вдову" (муз. Франца Легара). Наш співак Юрій Вибачинський чудово виконав "Земле моя" (невідомого-автора) і "Ясени" (муз.Білаша слова М. Ткача) . . . Дальше п. Капітоліна Задорожна заворожила присутніх не лише блискучим виконанням пісні "Люблю вас" із оперети "Циганський барон" Йогана Штравса, а й чарівною своєю красою. . . Тож не дивно, що зібрала овації! Квартет "Полтавчанки" (Лідія Ємець, Рая Бересипко, Зіна Романюк і Галина Білоус) виконали пісні "Чорні очка" і "Знову сади цвітуть" — як завжди, ч у д о в о .Ліричне сопрано, Мирослава Крук, яка нещодавно прибула сюди з далекого Детройту, відспівала "Чужино" Григорія Китастого і "У перетику ходила" Миколи Лисенка (слова Т. Шевченка), викликавши загальне захоплення. Сподіваємось, що вона в майбутньому даватиме нашій громаді насолоду своїм чудовим співом. . . Анатолій Валюх лірично-драматичним баритоном виконав арію Устима Кармелюка зоднойменної опери (музика Валентина Костенка, автора також опер "Карпати" й "Кочубеївна", симфоній, скрипкових концертів, струнних квартетів, форт. етюдів і ін.) і викликав бурю оплесків . . . Українські народні танці, тріумфально виконані студією балетмайстра Е. І. Смальцева викликали бурю оплесків. Остання точка мистецької програми (дует із опери "Катерина" Миколи Аркаса), виконана Капітоліною Задорожньою та Петром Марціневим, також викликала овації. Її сопрано і його тенор звучали неперевершено, відтворюючи образи Катерини й Андрія напевно такими, якими хотів би їх бачити композитор, творець опери — Микола Аркас. . .

Акомпаніювала на цім концерті, як завжди, геніяльно Леся Вахнянин-Куриленко віртуоз гри на фортепяні. Та ще й із своїм весняним святочним настрієм виглядала королевою краси. Усі співаки-виконавці, відчуваючи, що апльодисменти після виконання їхніх точок відносяться і до акомпаніяторки, уклонялися їй і викликали із-за фортепіяна на центр сцени.

Після концерту відбувся обід із шампанським та проголошенням тостів за ювілята й його родину. Дружина пана Миколи виглядала чарівно, як у молодості. А сини, що перегнали батьків зростом на цілу голову, виглядали молодими козаками на Запорізькій Січі після тріюмфальної битви. . .

У дальшому ході свята координатор програми, маестро Володимир Божик, читав привіти ювілятові, які наспіли на руки святочного Комітету з усіх кінців світа, за вийнятком України. Їх було так багато, що маестро зачитав лише деякі, а далі тільки проголосив прізвища авторів і місця, звідки прибули привітання.

Надіслали:

УКЦерква св. Марії (Крилошанин о. М. Колтуцький), УПЦерква св. Андрія (о. мітр.

С. Г. Голутяк), УПЦерква св Володимира (о. П. Маєвський), УЕЦерква (пастор А. Гурин), і УПЦерква св. Михаїла в Міннеаполіс, (о-мітр. Андрій Кість).

Світські організації:

Надзірна Рада УКО (Є. Людкевич і О. Веселий), Станична Пластова Старшина (Е. Людкевич і Ірина Микитин) УНС, (П. Сильчак. секр.), Відділ 257 УНС (А. Рудник, голова), Відділи УРС (О. Панченко, секр.), ФКУ (Б. Микитин і О. Ґац), ТАУ Сцени (С. Шумський, директор), Спортове Т-во "Україна" (Йосиф Івашко), "Полтавчанки" (Лідія Ємець, Галина Білоус, Зіна Романюк і Рая Бересипко). Відділ Т-ва Сприяння УНР (Е. Людкевич і д-р А. Олесіюк).

Позамісцеві організації:

УККА (проф. Л. Добрянський), Гол. Уряд УНС (Й. Лисогір), Укр. Ін. Бюро (Маруся Бек), ЦУ ОДВУ (проф. Б. Гнатюк і д-р Р. Клюфас), НТШ д-р. М. Стахів), УСГ Торонта (М. Селешко), Краєвий К-т УВФ (д-р. Р. Клюфас і д-р. В. Михайлів), Укр. Республіканський Комітет (В. Чопик), Укр. Республіканці Стейту Нью-Джерзі (М. Леськів), Капеля Бандуристів Китастого (Петро Гончаренко), Ансамбль "Калина" (Семен Джуґан), "Вільне Слово" (д-р. С. Росоха) УВАН (проф. Л. Биковський), УСГ Віндзор (С. Корбан), Укр. Народній Архів, Детроіт (д-р. Я. Салецький).

Різні приятелі:

Проф. Микита Подруцький, проф. Петро Кондратенко-Панчук, інж. Леонід Артимовський-Таїрів, д-р. А. Жуковський, д-р. Законів з родиною, інж. А. Забудько, ред. Петро Ямняк, інж. Федір Кошовий, маестро В. Авраменко, письменник Улас Самчук, поет Іван Діденко, письменник Анатоль Юриняк, Г. Костюк, проф. Іван Овечко, проф. Семен Старів, проф. Роман Придаткевич, проф. Іван Отаман, проф. Василь Чайковський, проф. Іван Вовк, інж. Володимир Сіяк, інж. Леонід Романюк, інж. Степан Куропась, д-р. Володимир Душник, д-р. Ярослав Падох, інж.Володимир Чопівський, маестро Григорій Китастий, артист-маляр Іван Кучмак, маестро Володимр Божик, фільмовий актор Майк Мазуркі, фільмовий актор Джек Паланс, солісти: Галина Андреадіс, Капітоліна Задорожна, Олена Задорожна, Мирослав Крук, Роз.Марія (італійка), Петро Марцінів, Анатоль Валюх, Е. І. Смальців, Леся Куриленко-Вахнянин і М. Герець.

Привіти від поневолених Москвою народів:

Польщі, Румунії, Хорватії, Болгарії, Естонії, Литви, Чехо - Словаччини, Мадярщини, Білорусії, Латвії.

Від друзів:

Євген Скоцко, Андрій Дубас, Іван Харамбура, Володимир Різник, Мирон Сітницький, Володимир Хомицький, Микола Цимбалістий, Іван Пасічник, Євген Друґінда, Іван Іванчук, Володимир Конопка, Степан Коцюба, Віктор Ганів, Андрій Мельник, Дмитро Фодчук, Теодор Ґордон, Іван Новак, (брат ювілята), Григорій Слюсар, Марічка Олійник, Дозя Бойчук, Анна Ільницька, Оля Деделюк, Гриць Чельняк, Микола Корінець. Микола Медвідь, Гліб Старовійт Юрій Вибачинський, Павло Форманюк, Іван Гнип, Андрій Окрушко.

З привітами були також пожертви на видання спогадів Ювілята Миколи Новака.

о. Петро Маєвський	100.00
Іван Новак (брат)	50.00
Микола Цимбалістий	50.00
Федір Гнип	50.00
Мирон Сітницький	25.00
Проф. Іван Отаман	10.00
Д-р. М. Стахів	10.00
Йосиф Любецький	10.00
Дозя Бойчук	10.00
Мирон Леськів	5.00
Гриць Чельняк	5.00

А на окрему увагу заслуговує НЕОЦІНИМИЙ ДАР — велика картина "НА СТОРОЖІ ВІКІВ УКРАЇНИ" (руїни Золотих воріт в Києві) славного маляра ІВАНА КУЧМАКА (друга М. Новака). Цей дар ціла заля відзначила овацією, коли голова Комітету п. П. Марцінів передав його ювілятові.

Привіт-поезію Анатолія Юриняка "Миколі Новаку" (автор сидів у залі) емоційно, артистично прочитала пані Лідія Ємець. А автор цих рядків прочитав зі сцени свого сонета-привіта.

Після привітів. на сцені з'явився Отець-мітрат УПЦеркви св. Андрія степан Галек-Голутяк разом із головою її братства, п. Миколою Чумаком, і управою церкви. Вони викликали ювілята на сцену й урочисто вручили йому чудово вирізьблену меморіяльну дошку величиною 30 на 40 сантиметрів із по-мистецьки укріпленою на ній таблиці, на якій виґравірувано найважливіші дати життя й праці Миколи Петровича Новака, зокрема його вклад у нашу громаду й заслуги перед церквою. Ювілят був глибоко зворушений такою увагою, і також сердечно дякував всім тим, хто

прислав чи склав привіти, пан-отцям і церквам, що відслужили молебні, усім присутнім на залі . . . Підкреслив, що в своїй праці він завжди мав на думці добро української людини, громади, добро, волю і славу українського народу й України. Всі встали спонтанно з місць і проспівали "Многая літа".

Свято закінчилося гимном "Ще не вмерла Україна" . . .

17 квітня 1975 р. **Іван Діденко.**

Шляхи Ювілята: доброволець УГА і УВО, співорганізатор УСГ і УНО в Канаді, організатор ОДВУ і перших українських фільмів в Америці, піонер українського громадсько-політичного і церковного життя в Льос Анджелесі, Каліфорнія від 1943 року.

Фото П. Захарчука

1. Ювілят Микола П. Новак з дружиною Надією.
2. Новаки з синами: (зліва) Орест, (зправа) Тарас.
3. (Зправа): пані Слава Стойко, паніматка Галик-Голутяк, о. міт. Степан Голутяк, Тарас, Надія Микола і Орест Новаки, паніматка Чайковська, паніматка Колтуцька і інші.

МИКОЛІ НОВАКОВІ
у золотий ювілей праці на рідній ниві
(сонет)

Громадська нива є найтяжча серед нив,
Оброблених серцями, розумом, руками. . .
Вкладав хтось душу, потім з горя вовком вив !
Бо гнаним став (сльозами умивавсь роками . . .).

А скільки падає на ній працівників
святих, своїми ж тут обмовлених "гріхами" !?
Замовкло скільки в нас на ній проповідників,
покривджених, що зникти з неї десь шляхами ?!

І треба мати силу волі неймовірну,
щоб обробляти її пів сотки грізних років, —
чесноти, щоби чистим слід лишать від кроків ! . . .

Микола Новак мав це все й дружину вірну !
Зберіг для України скрізь любов гарячу !
А в серці й жилах — кров прапрадідів-козачу !

Іван Діденко
Льос-Анджелес, Каліфорнія, 13 квітня 1975 р.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОУуВБ

26. Річні Загальні Збори Об'єднання Українців у Великій Британії відбулися 12-го квітня ц.р. в Лондоні. В зборах взяли участь поважна кількість делегатів від Відділів і осередків ОУуВБ, деякі члени особисто і запрошені гості.

Збори відкрив голова ОУуВБ А. Костюк. Він привітав присутніх та звернув особливу увагу на діяльність Об'єднання як суспільно-громадської установи, яка не зважаючи на різні перепони, що зрештою буває серед еміґраційних буднів, тепер входить у 26-ий рік свого існування. "Не зважаючи на деякі непорозуміння з боку наших опонентів, ми зуміли затримати рівновагу в суспільно-громадському житті на протязі довгих років змагалися за правопорядок і пошанування поглядів серед нашої громади. Наші зусилля йшли в напрямі створення одного надрядного тіла — координуючого Комітету, щоб спільним фронтом згідно з постановами Світового Конґресу Вільних Українців змагатися за правопорядком в українському громадському житті. Ми також радіємо, що на залі є присутній інж М. Плавюк — перший заступник Президента СКВУ та запевняємо, що ми й надалі будемо продовжувати нашу діяльність у дусі постанов СКВУ".

Запропонований порядок Зборів було принято за незначними доповненнями.

Голова ОУуВБ зачитав письмові привіти, які наспіли від: Митрополита УАПЦ Мстислава, Єпископа-Екзарха Авґустина, Єпископа Мирослава з Риму, митр. прот. С. Богатирця, канцлера д-ра С. Вівчарука, Комітету Українців Канади, Української Національної Єдности у Франції, Української Громади в Швеції, Стрілецької Громади в Канаді, УНО, ОДВУ, Пласту у Вел. Британії, Союзу бувших Українських Вояків, Української Комбатантської Ради та інші.

Усні привіти виголосили: заступник президента СКВУ інж. М. Плавюк від президії СКВУ, Шановний Гість дещо обширніше зупинився над діяльністю Президії СКВУ, яку провадить ця установа в засязі своїх можливостей і компетенцій. Інж. М. Плавюк передав привіт від голови ІСНО д-ра Д. Квітковського. В продовженні усних привітів виступив о. М. Голиця від Свято-Преображенскої Парафії м. Лондону, Віра Смерека від Товариства ім. Олени Теліги і А. Яссльський від Товариства "Гуцульщина".

По виборі Комісій: Верифікаційної, Номінаційної і Резолюційної — розпочато ділову частину Зборів.

Звіт із діяльности за Управу і Раду ОУуВБ здав секретар мґр. М. Г. Тарнавський. Слід відмітити, що звіт Секретаря був заподаний у річевій формі та охоплював всі ділянки суспільно-громадського життя. У звіті досить обширно була насвітлена праця Комітету Оборони і Допомоги Українським Політичним В'язням, який у цій каденції мав ряд поважних успіхів. Цей Комітет разом із Товариством ім. Мазепи провели ряд вдалих акцій в обороні Валентина Мороза та українських і інших політичних в'язнів.

Годиться згадати, що з ініціятиви Т-ва була вислана телеграма до Брежнєва за підписом послів парляменту, льордів як теж було вислано ряд телеграм і листів від визначних особистостей. Останнім часом ОУуВБ розпочало акцію в обороні Л. Плюща.

Досить місця було відведено в вихованні української молоді згуртованої у Об'єднані Української Молоді та звернено увагу на Курси Українознавства які відбуваються кожного року при помочі ОУуВБ.

Крім суспільно-громадської діяльности була звернена увага на політичну ділянку, яку Об'єднаня ставить як першорядний чинник у засязі зовнішньої політики. Акція в цій галузі популяризує українську проблематику серед анґлійського і чужомовного довкілля.

Звіт фінансової ділянки здав скарбник Централі В. Романовський: детально зупинившись над приходами і розходами. Голова А. Костюк зачитав та пояснив фінансові зіставлення авдиторів.

За поодинокі відділи звітували делеґати, від: Ноттінґгаму — С. Василько, Галіфаксу — М. Кушик, Брадфорду — Віра Смерека, Пітерборо — В. Саборай: Лондону — Едвард Струк, Рочделю — Ф. Куцай і інші.

Іван Польовий обширніше зупинився над молоддю згуртованою в ОУМ та сказав, що цьогорічний табір для молоді вже замовлений на два тижні початку місяця серпня. Тепер слід подбати про добрих викладачів для проведення у цьому літньому таборі Курсів Українознавства, що є справою Управи ОУуВБ разом із Управою ОУМолоді.

Контрольна Комісія зачитала звіт з переведеної контролі як у Централі так і по Відділах і ствердила що праця по Відділах і Централі велася задовільно.

В дискусії над звітами забирали слово: мґр. С. Онисько, І. Процай, Віра Смерека, М. Кушик, М. Починок, С. Василько, В. Саборай, Д. Гаморак, Вол. Хомяк, І. Маркович та інші.

Дискусія на Загальних Зборах мала демократичний характер, кожний дискутант по своєму підходив і насвітлював успіхи і недотягнення в діяльности. По дискусії і уділенню абсолюторії уступаючим органам ОУуВБ, номінаційна Комісія запропонувала Зборам новий склад Ради ОУуВБ у слідуючому складі:

Почесний Голова — інж. Вячеслав Коханівський, Голова — Антін Ясельський, Заступник Голови — Вол. Хомяк, Секретар — мґр. М. Г. Тарнавський, Скарбник — Вол. Романівський.

Члени Ради: пп. А. Костюк: Едвард Струк, Віра Смерека, В. Саборай, Ф. Куцай, М. Кушик, М. Довбуш, Іван Польовий.

Заступники в члени ради: пп. П. Момотюк: М. Починок, П. Гоць.

Контрольна Комісія: І. Процай — Голова, І. Трофан — Секретар, Д. Гаморак — Член.

Проєкт резолюцій відчитала Віра Смерека, які були прочитані з деякими

доповненями.

Розгляд бюджету і плян праці з огляду на пізний час, було перенесено на перше засідання Ради ОУуВБ.

Нововибраний Голова А. Ясельський знаний українській громаді як кількарічний член Ради ОУуВБ і активний діяч Товариства "Гуцульщина", якого він є промотором і Головою.

Нововибраний Голова сказав, що ми мусимо звернути наші зусиля на кожну ділянку суспільно-громадського життя, яку виконує Об'єднання, а в парі з тим — наші очі повинні постійно бути звернені на події в поневоленій Україні, щоб в міру наших сил і спроможностей помагати передовим носіям українського руху опору.

Андрій Костюк

СВЯТО ГЕРОЇВ В НЬЮ-ЙОРКУ

10-й Відділ ОДВУ та І-й Відділ УЗХ в Нью-Йорку влаштували в суботу 14-го червня 1975 р., о годині 5-й по полудні в Українськім Народнім Домі Свято Героїв. Свято відкрив коротким словом голова 10-го Відділу ОДВУ Роман Крупка, окресливши місяць травень як місяць відродження в історичному бутті українського народу. Багато світлих подій припадають на травень: 8 травня 1648 р. обрано гетьмана всієї України, Богдана Хмельницького; в травні того ж року почалася національна революція, доба державного відродження українського народу. В травні 1659 р. гетьман Іван Виговський розгромив московську навалу під Конотом. В травні 1917 р. зібрався Перший Український військовий з'їзд, що започаткував формування армії в часи Визвольних змагань.

Крім ствітлих моментів, травень позначується в нашій історії кількома трагічними датами. В травні 1861 р. поховано на горі в Каневі великого Кобзаря України. 1924 р. в київській в'язниці закінчив життя Микола Міхновський, провідник нової доби. 25-го травня 1926 р. в Парижі вбив совєтський аґент Шварцбарт гол. отамана УНР Симона Петлюру. 12 літ пізніше, 23-го травня 1938 р. згинув у Роттердамі від бомби большевицького аґента Валюха сл. п. Євген Коновалець, основоположник УВО й ОУН. Сл. п. Є. Коновалець лишив для майбутніх поколінь історичний заповіт «Возвеличити цю спадщину й нести її в майбутнє, як стиль і прапор, — це завдання нас усіх, мертвих, живих і ще не народжених».

Після цього вступу присутні повстали й ушанували пам'ять загиблих героїв однохвилинною мовчанкою. Було відспівано «Видиш, брате мій». Опісля п. Крупка попросив до слова голову 1-го Відділу УЗХ, паню Дарію Бойдуник, та передав їй дальше провадження програми. По короткім слові, пані Бойдуник представила головного доповідача, ред. Ярослава Гайваса, котрий у своїй доповіді пояснив чому ми святкуємо й відзначуємо пам'ять Героїв, і заявив, що на протязі всіх своїх змагань будемо відзначувати пам'ять тих, що полягли на шляху до самостійности й державности. Доповідач окреслив постаті двох героїв, сл. п. Симона Петлюру, як голови держави, і сл. п. полк. Євгена Коновальця, як провідника визвольно - революційного руху УВО й ОУН.

Вбиваючи Петлюру і Коновальця, ворог хотів убити українську націю. Як червоні квіти в місяці травні означають життя й розквіт природи, так червона українська кров, пролита в боротьбі, говорить про життя й невмирущість нації, бо тільки революційною боротьбою можна здобути державу. Доповідач подав багато історичних фактів з минулого Польщі, Мадярщини, Болгарії, котрі століттями воювали, котрих жертви були багато більші, як наші. Революція — це зрив народу до вільного життя. Революція приносить багато жертв, одначе кінцевий вислід мусить завершитись пе-

перемогою. Далі доповідач подав приклад з большевицької окупації України: здавалось, що большевики знищили українську націю, випололи з неї все, що вважалось ворожим до большевизму. Одначе, не знищили духа народу, він живе й діє, як рух, якого знищити не можна; можна його хвилево стримати, можна його ослабити, але ніколи не знищити.

Коли сьогодні, переглядаючи світову пресу, можемо ствердити, що большевицька імперія загниває з нутра, а визвольний рух живе й діє не тільки в Україні, але у всіх поневолених Москвою народів. Це — нація в поході до її остаточної мети, свободи й незалежності. В поході, якого ніколи й ніхто не зупинить. Це не значить, що звільнення станеться завтра; воно станеться тоді, коли прийде слушний час; це може тривати десятки чи більше літ, одначе, перемога мусить прийти, бо тільки через революцію здобувається державу. В цім році ми святкуємо 200-річчя революції Америки, вислідом якої є могутня держава ЗСА. Нехай це нас наснажить як добрий приклад до боротьби за нашу незалежність.

По закінченні доповіді відспівано «Ви жертвою в бою нерівнім лягли». Відома рецитаторка п. Рома Шуган продеклямувала монтаж з творів О. Ольжича й Л. Мосендза. За тим було відспівано «Коли ви вмирали, вам сурми не грали». Свято завершилось співом гімну «Не пора». Вкінці пані Д. Бойдуник подякувала всім виконавцям програми та запросила присутніх на каву й солодке, що приготували пані УЗХ.

Р. К.

СВЯЧЕНЕ 10-ГО ВІДДІЛУ ОДВУ

Заходами 10-го Відділу ОДВУ і І-го Відділу УЗХ в Нью-Йорку влаштовано в суботу, 17-го травня 1975 р., о годині 5-й по полудні в Українському домі Свячене. Голова 10-го Відділу ОДВУ Роман Крупка відкрив свято і привітав присутніх та попросив о. Євгена Новицького проказати молитву та поблагословити трапезу, приготовану панями І-го Відділу УЗХ. По благословенню, п. Крупка попросив до слова голову І-го Відділу УЗХ п. Дарію Бойдуник та передав їй дальше провадження програми. Д. Бойдуник у своїм короткім слові згадала про духову пов'язаність з нашими сестрами та братами по крові на рідних землях, що також відзначають це Воскресіння Христове в катакомбах, серед зовсім інших обставин, як ми тут, у вільному світі. Ми, як та частина українського народу, що була змушена покинути рідні землі й поселитися в ріжних частинах вільного світу, перебрали на себе святий обов'язок плекати та зберігати наші релігійні традиції. Опісля пані Бойдуник попросила до слова паню Демидчук-Чучман, що прибула з Канади та у своїм короткім спомині з минулого пані Демидчук оповіла, як зачалося писання писанок в Америці, що стало так широко відомим по цілім Північноамериканськім континенті.

Писання цих писанок почалося в 11. Відділі ОДВУ в Нью-Йорку при 145 2-га аве. Пані Демидчук - Чучман зорганізувала перший курс писання писанок та пояснювала їх значення, а вчила писати писанки п. О. Ляхович. Першими курсантками цього курсу були Оля Диба, Теся Гусяк і О. Літепло. Не було тоді іще писалець, які є тепер, в той час вони робили ці писальця з накривок старих «файок», що були роблені з дуже тоненької бляшки; ті писальця накладали на тоненькі дерев'яні прутики, і ними писали взори. Це речі, котрі не були ніколи й ніде опубліковані. Пані Демидчук - Чучман приготовляє ці матеріяли до друку. На підставі цього спомину, як бачимо, початок писання писанок в Америці вийшов з ОДВУ й УЗХ, бо пані Демидчук-Чучман була тоді членом ОДВУ й УЗХ.

Д-р Галина Лященко поділилася споминами про свого дядька та відчитала три поезії, що відзеркалювали думки поета, виразника настроїв народніх мас у 1918 - 1919 роках. Інж. Петро Байбак оповів свій спомин з дитячих літ, під час большевицької революції. Він уважає найкращою хвилею свого життя той Великдень на Великій Україні. Голова УЗХ Д. Бойдуник коротко зреферувала про акцію допомоги й оборони закликала всі Організації та всіх присутніх включитись в цю акцію матеріяльно й морально, бо це піддержує на дусі страждальців за волю України, коли хтось про них іще пам'ятає.

На закінчення о. Є. Новицький розказав про долю Української Православної та Української Католицької Церков в Україні та їх нищення на протязі півстоліття большевиками. Закінчено свято молитвою та співом «Христос Воскрес»!

Ця спільна товариська зустріч, переплітана ріжними споминами та гутіркою, протягнулась до пізних годин ущиросердечній атмосфері.

Р. К.

□

ВДАЛЕ І ПРИЄМНЕ СВЯТО

Продовжуючи традицію, започатковану бувшим головою 2-го відділу ОДВУ в Чікаґо проф. Ю. Мачуком, дня 9 травня ц. р. дуже вдалим товариським вечером, відзначено імянини Юріїв. Відділ наш справді може гордитись своїми Юріями, а їх аж п'ять: проф. Юрій Мачук, інж. Юрій Дачишин, інж. Юрій Артюшенко, друзі Юрій Буксар і Юліян, Юрій Юринець. Як знаємо вже з праці цих наших друзів колись і тепер та з того, що ми довідались від Роми Турянської, інж. С. Куропася й других в час вечері, — кожний з цих друзів гідний приміру для нас і майбутніх поколінь. Кожний з них, це кусок історії Визвольних Змагань на свойому місці.

Вечір відкрив голова відділу М. Панасюк, а дальше слідувала смачна перекуска й представлення наших Вельмишановних Імянинників. Їх слова бодрили наш дух, а сердечне відспівання їм многоліття, було нашою подякою за їхній труд в лавах націоналістичного руху. З почуттям мило сповненого обов'язку, пізньо вечером присутні розійшлись домів, ще раз бажаючи нашим Юріям многих і благих літ.

КП

З-ліва сидять: Юрій Буксар, проф. Ю. Мачук з Дружиною, Пані і інж. Ю. Артюшенко, інж. Юрій Дачишин і п. Ю. Ю. Юринець.

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В УКРАЇНІ НА 58-МУ РОЦІ РЕВОЛЮЦІЇ

Восме березня компартія совєтського союзу відзначає як свято розкріпачення жінки, тобто урівноправнення її з чоловіком у галузі політичній, громадській та господарській. Рівні з чоловіком політичні права жінка в Україні здобула вже після лютневої революції сімнадцятого року. Щодо громадських прав, то совєтська жінка дістала їх нарівні з чоловіком у справі одержання освіти, участі в різних громадських організаціях тощо.

У галузі господарській рівноправність жінки означає надання їй однакових із чоловіком прав під час вступу на працю, однакову оплату праці. 72-го року серед робітників та службовців в Україні, жінки становили п'ятдесят один відсоток: тимчасом серед населення вони становили близько п'ятдесяти п'ятьох відсотків.

Проте, хоча жінки в Україні становлять понад половину робітників та службовців, їхня участь на керівних посадах у політичних і громадських установах набагато менша, ніж участь чоловіків. Досить згадати, що в Політбюро ЦК компартії України нема жодної жінки. (Так само і в Політбюро ЦК КПРС у Москві). Взагалі, у всіх керівних партійних і совєтських органах у центрі та в областях жінки нараховуються одиницями. А тимчасом у деяких професіях вони відіграють більшу ролю, ніж чоловіки. Наприклад у системі охорони здоров'я жінки в Україні становлять 83 відсотки персоналу, в освіті та культурі — 72 відсотки, в державних і громадських апаратах 62 відсотки.

Можна сказати, що в УССР рівноправність жінки здійснено більше в галузі її обов'язків, а не її прав. Совєтська жінка зрівняна з чоловіком щодо обов'язку однаково працювати й на однаково важкій роботі. Большевики колись це називали капіталістичним зрівнянням жінки з чоловіком. Мовляв, капітал зацікавлений якмога більше притягати жінок до праці, але якмога менше надати їм прав. Проте совєтську жінку більше, ніж у капіталістичних країнах, притягнено до праці і більше — до важкої праці.

В СССР заробітна платня робітників та службовців така низька, що вони не можуть утримувати всю родину, тому мусять працювати їх жінки. У капіталістичних країнах , більшість жінок робітників не потребують працювати. Голова родини має змогу утримати за свій заробіток усю родину.

Становище жінки-колгоспниці, ще гірше, ніж робітниці. Колгоспниця мусить працювати в колгоспі обов'язково. І заробіток її, як і чоловіка, такий низький, що вони не можуть утримати родини й змушені додатково працювати ще й у присадибному підсобному господарстві.

Жінка фізично слабша від чоловіка, проте в Совєтському Союзі її посилають працювати на однаково важкі роботи, що часто викликають тяжкі захворювання. Тут рівність із чоловіком шкідлива не тільки для жінки, а й для суспільства в цілому, оскільки це підриває біологічну основу народу. Але ЦК КПСС підходить до справи як необмежений у своїх можливостях капіталіст: йому потрібна не рівноправна жінка, а максимальне притягнення робочої сили до державного будівництва.

Якби компартія СССР справді дбала про розкріпачення жінки, вона потурбувалась би, щоб притягнена до праці жінка була розкріпачена від хатнього господарства, яке Ленін назвав "хатнім рабством жінки".

Совєтська держава не подбала, щоб забезпечити родину, в якій жінка мусить йти на працю, готовими чи напівготовими й дешевими харчами, як то є в розвинених країнах некомуністичного світу. Совєтська держава не подбала, щоб кожна жінка, котру змушбють працювати на державному виробництві, мала де залишити своїх дітей. На заході жінка ніколи не піде на працю, доки не влаштує своїх дітей у дитячий садок. У СССР дитячих уста-

нов значно менше, ніж їх потрібно насправді. Добре, якщо в родині є бабуся або дідусь, на плечі яких падає тяжкий тягар доглядати дітей. На заході бабусі з дідусями живуть окремо у власних помешканнях.

Отже, в СССР жінка не розкріпачена, а ще більше закріпачена, тільки інакше ніж раніш. Формально її прирівняно до чоловіка. Вона дістає ту саму працю й ті самі розцінки за норми. І якщо спроможна виконати ту саму норму що й чоловік, її платня може бути та сама. Совєтська жінка може дістати ту саму освіту, що й чоловік, і освічена жінка може дістати ту саму фахову працю. Тут можна було б говорити про рівність, якби жінка-вчителька, жінка-інжинер, лікар і так далі була звільнена від кухні, від догляду за дітьми. А цього якраз в СССР нема.

Нове, ще більше закріпачення совєтської жінки партійною державою підірвало її здоров'я, про що випадково проговорився і журнал ЦК КПСС " Комуніст". У числі за листопад 63-го року, на сторінці 82-ій, у цьому часописі сказано, що в дореволюційній Росії шістдесят п'ять років тому жінка жила пересічно на два роки менше, ніж чоловік, а нині, за совєтської влади, вона живе вже на вісім років менше.

Тимчасом в усьому світі тривалість життя жінок, як правило, довше, ніж чоловіків. Згідно з даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я "єдиною в світі країною, де чоловіки живуть довше, ніж жінки, є Індія". Часопис "Голос Родини", що видається для совєтських громадян закордоном, у числі 92 за листопад 70-го року, на сторінці 8-ій подає дані зі щорічника Об'єднаних Націй. За цими даними найдовше живуть жінки в Швеції й Голляндії — пересічно 76 із половиною років. Навіть у таких відсталих країнах, учорашніх колоніях, як Чад, Ґвінея та Габон, жінки живуть значно довше, ніж чоловіки.

В Совєтському Союзі, як уже сказано, жінки живуть фактично на вісім років меньше від чоловіків. Згідно з даними статистичного щорічника УССР за 72-ий рік в Україні, люди віком сімдесять років і вище становили п'ять і сім десятих відсотка всього населення. А оскільки жінки в СССР умирають пересічно на вісім років раніше, ніж чоловіки, то з тих п'ятьох і сім десятих відсотка, котрим понад сімдесят років, на жінок припадає дуже мало.

У рік жінки треба ставити питання про розкріпачення совєтської жінки. Про охорону її від важкої праці, яка не відповідає жіночій статі. За більшу участь жінки в керівних органах. Забезпечити дітей усіх працюючих жінок виховними дитячими установами. І найголовніше — достатня платня для совітського працівника, щоб він міг сам утримати родину і щоб його дружина йшла на державну чи колгоспну працю доборовільно, а не з примусу.

□

ВІСТІ З УКРАЇНИ

ПОЛІТВ'ЯЗНІ-УКРАЇНКИ В МОРДОВСЬКИХ ТАБОРАХ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ

(за даними 33-го випуску журналу Хроніка текущих событий»)

У Мордовії є табірний пункт число три, розташований у селищі Барашево в Теньгушевському районі. Барашево є кінцевою станцією вузькоколійної мережі, яка починається на станції Потьма (455 кіл. від Москви).

Під сучасну пору, в четвертій (жіночій) зоні третього табірного пункту перебувають 22 жінки, серед яких сім українок, а саме: Дарія Юріївна Гусяк' Марія Іванівна Пальчак, Ніні Антонівна Строката-Караванська, Софія Михайлівна Шабатура, Ірина Онуфріївна Стасів-Калинець та Надія Олексіївна Світлична-Шумик.

1. Дарія Ю. Гусяк народилася 1924 року. Вона — колишній член Організації Українських Націоналістів. Її заарештували 1950-го року До 1969-го року Гусяк перебувала у Владимирській тюрмі; вона майже сліпа та хворіє на дерматоз. Її двадцятип'ятирічний

термін покарання кінчається цього року.

2. Марія Іванівна Пальчак — невідомо точно, коли вона народилася, 1922-го чи 1927-го року. Пальчак теж колишній член ОУН. Суд над нею відбувся на початку 60-их років, негайно після їм арешту на Тернопільщині. Пальчак засудили до страти; згодом вирок замінено на п'ятнадцять років. Разом з Марією Пальчак судили її брата Степана, якого покарали 10 роками ув'язнення за те, що він підтримував зв'язок з кількома учасниками українського національного руху, а зокрема — з сестрою.

3. Ніна Іванівна Строката, дружина політв'язня — літератора Святослава Караванського. За фахом вона мікробіолог. Строкату заарештували в грудні 1971-го року по дорозі з Одеси до Нальчика. У травні 1972-го року, за статтею 64-ою, покарали чотирма роками таборів примусової праці. У Строкатої онкологічне захворування (опух грудної залюзи). 32-ге число «Хроніки» подало, що приблизно протягом сімох місяців мікробіолог Ніна Строката домагалася, щоб її спрямували до лікарні. В 1973-му році відвезли її до спеціяльної лікарні Міністерства Внутрішніх справ у Ростові на Дону. Від тоді щопівроку Строката проходить медичний огляд у тій же лікарні, В 1974-му році Ніну Строкату обрано членом Американського Товариства Мікробіологів. Її чоловік Святослав Караванський вже понад 25 років в ув'язненні. Тепер він у першому табірному пункті Дубровлагу. Реченець покарання Караванського офіційно кінчається 1979 року.

4. Ірина Михайлівна Сеник народжена 1925-го року. Від 1944-го до 1954-го року перебувала в сталінських таборах за приналежність до Української Повстанської Армії. (За іншими даними Самвидаву, перший період ув'язнення охоплює роки від 1946-го до 1956-го року). У жовтні 1972-го року Ірину Сеник заарештовують вдруге. Вирок — шість років таборів та три роки заслання. Сеник — інвалід другої групи. Вона хворіє на туберкульоз кісток. Їй інкримінували читання й розповсюдження "в колі вибраних людей зарубіжної літератури й самвидаву", а також зв'язки з Валентином Морозом, Вячеславом Чорноволом та Михайлом Осадчим. На суді Ірина Сеник поводилася з гідністю й не визнала себе винною. У таборі брала участь у спільній голодівці на знак протесту проти потоптування прав людини в СССР.

5. Стефанія Михайлівна Шабатура народилася 1938-го року. Вона — мисткиня-килимар. Її заарештували в січні 1972-го року за обвинуваченням в антисоветскій діяльності. Одержала 5 років таборів та 3 роки заслання.

Шабатура — відомий оборонець національних і громадських прав в СССР, зокрема вона виступала на оборону Валентина Мороза. Від січня до квітня 1974-го року табірна адміністрація кинула мисткиню Шабатуру до приміщення камерного типу. Причиною покарання була, мабуть, її участь у голодівках на оборону прав політв'язнів.

6. Ірина Онуфріївна Стасів-Калинець, поетеса, 1940-го року народження. Її заарештували 1972-го року за "антисоветську діяльність"; того ж року Ірину Калинець засудили на 6 років таборів та 3 роки заслання. Влітку 1974-го року в неї виявили гострий нефрит. Після перебування в лікарні стан її здоров'я поліпшав. Чоловік Ірини Стасів — Ігор Калинець перебуває у 35-му табірному пункті пермських концетраційних колоній. Дванадцятирічна дочка живе в бабусі у Львові.

7. Надія Олексієвна Світлична, 1936 року народження. Світличну заарештували в квітні 1972-го року. Через рік її засудили на чотири роки таборів і три роки заслання. Тоді ж судили її брата — Івана Світличного, якого запроторено до пермських таборів. В ув'язненні перебуває також чоловік Надії Світличної — Данило Шумук. Світлична хворіє на закриту форму туберкульози.

□

В МІЖНАРОДНОМУ РОЦІ ЖІНКИ — ОКСАНА ПОПОВИЧ, ПЕРША ЖІНКА В СССР ЗАСУДЖЕНА НА 8 РОКІВ УВ'ЯЗНЕННЯ І 5 РОКІВ ЗАСЛАННЯ

Гельсінкі (УІС «Смолоскип»). Сюди дісталися інформації про суд над Оксаною Попович з Івано-Франківська, який відбувся в лютому 1975 року і на якому було її засуджено на невимовного жорстокий термін ув'язнення — 8 років концентраційних таборів і 5 років заслання (з іншого джерела наспіла вістка, що її засудили на 5 років ув'язнення і 5 років заслання).

Суд над Оксаною Попович відбувався саме тоді, коли в Україні, СССР і в цілому світі готувались до відзначення Міжнародного Року жінки Об'єднаних Націй. Згідно з одержаною тут інформацією, О. Попович трималась на суді гідно, не визнала себе винною й не просила помилування. Зразу після суду, всього кілька днів перед 8-им березня, Міжнародним Днем Жінки, її вислали з України до Мордовських таборів, де вона перебуває біля Барашева, разом з іншими українськими жінками-політв'язнями.

Оксана Попович походить з родини відомого українського письменника Леся Мартовича. Народилася вона в 1928 році на Івано-Франківщині. Після повороту совєтської влади в Україну, вона вступила в 1944 році до середньої школи в західньо-українському містечку Городенка. В тому ж році НКВД заарештувало її шкільного товариша якого згодом розстріляли за участь в українському визвольному русі, а її засудили на 10 років ув'язнення. В концтаборах вона виконувала тяжку фізичну працю, в наслідок якої дістала сильне пошкодження, ставши інвалідом. Повернувшися в Україну в 1955 році, вона деякий час жила зі своєю матірю, яка має тепер 87 років, в землянці, не діставши дозволу на поселення в Івано-Франківську, який дістала багато пізніше. В цьому часі вона закінчила середню освіту та дворічні курси німецької мови. Не маючи доступу до університетської освіти, вона цілу свою увагу присвячувала вивченню історії, яку знала прекрасно. Її фізичний стан був настільки поганий, що вона мусіла пройти невдалу операцію, пробула три місяці в шпиталі, але після повороту мусіла ходити лише з милицями, ставши повним інвалідом. В очікуванні другої операції, була заарештована на початку листопада 1974 р., обвинувачена в «антисовєтській діяльності» та розповсюджування самвидаву.

Згідно з одержаною інформацією, «антисовєтською діяльністю» О. Попович кваліфікували слідчі органи КГБ її підпис під петицією до Голови Президії ВР УРСР Ляшак й Прокурора УССР Глуха в справі С. Караванського ще в грудні 1969 року, як рівнож її знайомство з деякими особами, які виступали на оборону В. Мороза.

Під час слідства, з О. Попович органи КГБ поводилися дуже жорстоко, унеможлививши їй пройти другу операцію та не допустивши лікарську опіку.

Під час суду, коли суддя виходив з будинку, хтось підійшов до нього й сказав: «Опам'ятайтесь, за що ви її судите? Невже ця жінка-каліка може вам чимось пошкодити?»

Не зважаючи на брак доказового матеріялу, суд виніс найжорстокіший вирок для жінки-інваліда саме на початку Міжнародного Року Жінки ОН.

Листи з совєтських концтаборів:

„Я ЗГІДНА БУТИ РОЗП'ЯТОЮ ЗА МІЙ НАРОД"

Стефанія Шабатура

Балтімор (УІС «Смолоскип»). 7 12. 1973 року Стефанія Шабатура вислала лист до ген. прокурора СССР Р. Руденка, який вона назвала «З роздумів у першу річницю після присуду».

Нижче публікуємо повний текст листа С. Шабатури, який разом з листами І. Сеник, Н. Строкатої й Н. Світличної появлється англійською мовою, окремим виданням у в-ві «Смолоскип».

«Поет В. Стус, літературний критик І. Дзюба, поет І. Калинець, перекладач і літературний критик І. Світличний,

журналіст В. Чорновіл, художник С. Шабатура, поет М. Осадчий, науковий працівник Н. Строката, поетеса І. Калинець (Стасів), психолог і літературний критик Є. Сверстюк й інші, про долю котрих я не могла довідатися, коли привид закону закриє за мною двері тюрми...

Якщо гобі гр. Генерального Прокурора не риболовство чи філятелія, то він згадає, що до 72 р. та навіть в 72 р. імена тих, кого я зуміла назвати, можна було зустрінути на художніх виставках, на сторінках мистецьких наукових, літературно - критичних й інших видань вітчизняної преси.

Сьогодні ви, генеральний прокуроре моєї країни, якщо й чуєте про них, то лише в звітах про судові процеси, які новою хвилею пройшли Україною в останньому році.

Вироки судів не завжди переконуюче доказують вину засуджених, але тим не менше прирікають молодих, талановитих і здатних до творчої праці людей на бездумну втрату сил і часу в місцях втрати свободи.

І ось таборова адміністрація почуває себе переконаним захисником державних інтересів, вимагаючи, щоби член Спілки художників шив рукавиці не менш успішно, як колись виконував свою творчу роботу. Але цей маїстський підхід перевиховання творчого інтеліґента в цеху — породжує тип інтеліґента, який не дає культурних цінностей.

Середньовічна інквізиція спалювала за єресь художника або його праці. У другій половині XX століття художників уже не палять і навіть не розстрілюють, їх засуджують на перевиховання в таборах суворого режиму. Але той режим і є інквізиторським вогнищем, яке спалює творця і те, що він міг би створити.

В старовинній історії людства не так було. Продали в рабство Платона. Відрізали голову Томасові Мору. Зробили божевільним Чаадаєва. Стогнав у «Мертвому домі» каторги Достоєвський. Тарас Шевченко відбував покарання без права писати й рисувати (до речі, цю форму покарання застосовують у місцях ув'язнення теж до мене, художника, не без Вашої співучасти). Вив Й. Якір, який йдучи на смерть, благословив свого вбивника Сталіна. Вили всі ті, чию долю визначував ваш попередник, але я про них не згадую: тут мене чекає сором за діла й бездіяля ваших колег того часу.

Потомки будуть говорити про наші часи як про часи великих наукових і технічних досягнень, але лише не як про часи гармонійного розвитку особистости. Про який розвиток може бути мова, коли кровоносні судини культури періодично перерізують в кабінетах слідчих і залях судових засідань?

Але як довго може це діятись безкарно?

Може ви поділяєте концепцію Шервуда Андерсона: «Кожна людина на цьому світі — Христос і кожний буде розп'ятий»? Якщо так, то я згідна бути розп'ятою за мою землю, за мій народ, котрому не дають випрямитися на цілий зріст або орди Батия, або поневолювачі «царствуючого дому», або діяльність ваших колег, колишніх і теперішніх».

12.7.73 С. Шабатура».

Стефанія М. Шабатура народилася в 1938 р. Її батько загинув під час останньої війни. За професією вона художник-килимар. Член Спілки Художників України. Була заарештована в січні 1972 р. у Львові й засуджена згодом на 5 років ув'язнення і 3 роки заслання під закидом «антирадянської діяльности». Постійно перебуває в мордовських концтаборах біля Барашева. Таборова влада постійно її переслідує, забираючи під час обшуків фарби й кольорові олівці, за що кілька разів вона була покарана ізолятором. В 1973 і 1974 р. разом з іншими українками - політв'язнями зверталася листами до різних советських органів, домагаючись своїх законних прав. За домагання одержати статус жінки-політв'язня, її посадили 10 грудня 1974 р. в таборову тюрму на шість місяців, де вона мала б перебувати дотепер.

НІНА СТРОКАТА: "Проти обмежень і затиску думки"

Балтимор (УІС "СМОЛОСКИП").

Нижче подаємо повний текст першого листа — Ніни Строкатої:

"Генеральному Прокуророві
(СССР: Р. Руденкові)
Строката Ніна Антонівна.

Я не вважаю, що наш час залишає людині лише один вибір — чиїм бути епігоном.

Для мене вже давно стало правилом не вступати в діялоґи з тим, хто постійно, перебуваючи в стані офіційної евфорії, спосібний будьякий діялог обернути в особистий монолог. Часом я змушую себе висловити мої думки про те, що становить зміст деформацій, питомих в суспільстві, в котрому я живу.

Надіюся, що Ви, Генеральний Прокуроре, уже віддали данину святочній суєті, яка виповняє життя наших державних діячів. Тоді зверніть увагу на недобрі прислуги, які виконують із, можливо, добрих намірів тих, хто взявся готовити нас і Вас до чергової знаменної дати нашого року — до 25-ліття Загальної Декларації Прав Людини. Та Декларація не мала властивостей міжнародного і, отже, зобов'язуючого для держав,членів ООН, договору. Тому протягом 25 років її можна було використовувати по-різному як політичний інструмент. Але в цьому році ратифіковано відомі Вам пакти, які виходять з Загальної Декларації. З того моменту всі органи інформації охоплені однією ідеєю: доказати громадянам Радянського Союзу, що існують якісь не лише державні (цебто вищі) інтереси, заради яких необхідно обмежити громадянські й політичні права. Саме ці обмеження представляється як суть соціялістичної демократії.

Виправно-трудова колонія, як і кабінети слідчих КҐБ чи залі судових засідань — не найбільше оптимальні з імпулсів, які побуджували б відкриту дискусію. Тому, не висловивши ані одного з моїх "про і контра", я дозволю собі запропонувати Вам: прочитайте в журналі "Новое время", 1973-го року, Ч. 39, варіяції Ю. Решетова "В ім'я прав і свобід людини". А при читанні зверніть увагу на останні рядки лівої колонки. Там Ви прочитаєте:" . . . згідно з пактом, може бути обмежене право на свобідну думку . . . ". Якщо право влади над думкою становить суть соціялістичної демократії, то кожний буде правий хто почне відкидати існування такої демократії. Або може контроля над думкою — це невідома мені, через мою ізоляцію, поширена диспозиція ст. 62 КК УРСР (і відповідних їй статей у інших республіках)?

Не очікуючи від Вас відповіді, проголошую 10 грудня голодівку на знак протесту проти всіх обмежень і затиску Думки.

10. 12. 73 Строката Ніна Антонівна".

Згідно з 33-им випуском російської "Хроніки біжучих подій", Ніна Строката звернулася разом з іншими українками-політв'язнями з проханням перевести запрацьовані ними гроші на фонд, жертв чілійської хунти. Вона, разом з іншими також просила дозволу вислати делеґаток від жінок-політв'язнів на конґрес Міжнародної Демократичної федерації Жінок. В обидвох справах їм відмовлено.

Згідно з 34-им випуском "Хроніки біжучих подій" в 1973 р. Н. Строката проголосила голодівку на знак протесту проти позбавлення її поба чення з довіреною їй людиною, Л. Тимчуком. З початком квітня 1973 р. вона, разом з іншими в'язнями, звернулася до прокуратури по нагляду в м. Саранськ, з проханням уможливити їм підготову до Великодня, зокрема дати змогу висповідатися. Прокуратура доручила адміністрації провести з ними бесіду про відокремлення церкви від держави.

10 грудня 1974 р. Н. Строката й інші українки-політв'язні домагалися статусу політв'язня. За це її зразу після повороту з Ростова-на-Дону,де вона проходить онкологічні оглядини, посадили в Шізо (штрафний ізолятор).

СТРАЖДАННЯ В'ЯЗНІВ СТАЛИ ДЖЕРЕЛОМ ВИСОКИХ СТРЕМЛІНЬ ДО СВОБОДИ Й ВІРИ В ПРОҐРЕС»

Ірина Сеник

Балтимор (УІС «Смолоскип»). 5. 12. 1973 року Ірина Сеник вислала з мордовського концтабору лист до ген. прокурора СССР Р. Руденка. Лист цей, разом з подібними листами Н. Строкатої, С. Шабатури й Н. Світличної, дістався щойно тепер на Захід і став доступний для преси.

Нижче подаємо повний текст листа:

В урочистих рядках статуту ООН «Ми, народи Об'єднаних Націй, повні рішучості... знову утвердили віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості», — в цих рядках була надія для цілих народів і для окремих людей, які волею різних обставин були дальше дискриміновані до моменту проголошення статуту ООН.

Статут ООН, Загальна Декларація Прав Людини й випливаючі з неї міжнародно-правні документи були створені тоді, коли в таборах Печори, Казахстану, Сибіру й Колими страждали ті, кому тільки смерть Сталіна принесла визволення.

Страждання в'язнів не лише виливались слізьми — вони стали джерелом високих стремлінь до свободи й віри в проґрес. З таборів тих часів багато пішло в поезію, творчість бувших в'язнів стала вислідом і підсумком не (лише) особистої драми. Ті, хто ступив на шлях творчости серед лагерних мук і пониження, часом зливались зі своїм часом, деколи сперечались з ним, а часом випереджали його. Сперечаючись зі своїм часом, з дійсністю, з епохою, — поет іде в реальний світ, котрий йому, може, і вдається деколи відкрити самому собі й своєму читачеві. Або всупереч — він здвигає між собою й тими, для кого повинен писати — штучну стіну, і вона стає для нього карою й мукою, яких не може створити жоден лагер, ні колишній, ні сьогоднішній.

Мені, яка виплакала пережите в стрічках кількох сот віршів, які я написала в ув'язненні, в тяжкі роки. не лише для мене. але й для цілої моєї батьківщини, — мені довелось жити до судових процесів над поезією й поетами. Тому я, будучи колись в ряді членів (в ориґіналі помилково подано «основників» — «Смол.») ОУН, запитую вас, генеральний прокуроре країни: чи можливо вести розмови про поезію в залях судових засідань?

Проголошуючи 10 грудня голодівку, я хочу пригадати те, що призабуто від часу складення багатонадійних правових документів міжнародного характеру.

5. 12. 73 І. Сеник

Ірина М. Сеник народилася в 1925 році. Перебула десять років в совєтських концтаборах (1944-1954) за участь в українському визвольному русі. Має туберкульозу костей і визнана інвалідом другої категорії. Вдруге була заарештована в жовтні 1972 р. й засуджена згодом на 6 років ув'язнення й 5 років заслання. Зараз перебуває в лагері ч. 3 біля Барашева в Мордовії.

ПО СТОРІНКАХ ПРЕСИ

НЕ В ІНТЕРЕСІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

В той час, як велика частина української преси в українській спільноті поза межами України закликає нас до об'єднаня й координації праці **в інтересі українського народу** т. зв. українська совєтська преса переповнена наклепами й очорнюванням цієї української еміґрації — **не в інтересі українського народу.**

От сумної слави вірний слуга Москви, В. Ю. Євдокименко, накидається мокрим рядном на "український буржуазний націоналізм", закидаючи йому антинародність, співпрацю з сіонізмом, расизм. релігійну тенденцію тощо (див. "Філософська думка" 1, 1975).

У своїй статті "Ідеологічний і політичний альянс українського буржуа-

зного націоналізму та сіонізму" Євдокименко, на основі писань з "біблії" Леніна й промов його **теперішнього** «апостола» Л. І. Брежнєва. заперечує тезу VII Великого Збору Українських Націоналістів, де свердджується, що вирішальною силою людського розвитку й прогресу є нація й націоналізм. Євдокименко твердить, що "ідеологія пролетарського інтернаціона л і з м у, спрямована на об'єднання трудящих різних національностей у боротьбі проти спільного ворога — буржуазії всіх націй", є єдино-науковою концепцією. Тому Євдокименко виступає проти "ідеалізації минулого, оспівування патріярхальних традицій і звичаїв", бо це утверджує й закріплює **національну свідомість.** Цієї ідеї національної свідомости, особливо в Україні, боїться Москва, а якщо цього боїться Москва, то, очевидно, проти такої ідеології мусить боротись і гразь Москви.

Але якщо **український** "буржуазний" націоналізм є антинауковою концепцією, то, очевидно скрито-підмасковано, робиться висновок, що **московський** буржуазний націоналізм є "**науково** виправданий".

В статті «Бойова співдружність російського та українського народів у роки громадянської війни та іноземної воєнної інтервенції" (див. "Українськький ісcторичний журнал" ч. 1, 1975) А. О. Молодцова пише: "В. І. Ленін учив, що свобода кожної окремої Радянської республіки повною мірою залежить від міцности її союзу з іншими республіками і **перш за все — з Радянською Росією»** (підкреслення Ред.) Тому, читаємо далі, "керуючись ленінськими ідеями, партія більшовиків проводила величезну роботу, спрямовану на **об'єднання** зусиль всіх Радянських республік. Зокрема, партія приділила велику увагу **зміцненню союзу** Радянської Росії та України".

Важливо замітити на цьому місці факт, що тоді як "Радянська Росія" "приділяла велику увагу зміцненню союзу Радянської Росії та України", Україна була самостійною державою, на чолі, з законним урядом у Києві. . . Але "Радянська Росія", з одного боку, визнала Україну самостійною, суверенною державою, а з другого — вважала українську владу "контрреволюційною", і тому "Радянська Росія" несла "допомогу" Україні в формі вислання в Україну цілих армій із завданням повалити українську державу. Пише Молодцова: "Радянський уряд Росії подавав значну допомогу українському народові. В. І. Ленін на VII з'їзді РКП (б) (6-8 березня 1918 р.)говорив: Українцям фінансову допомогу ми даємо, допомагаємо чим можемо". Хоч у той час становище самої Радянської Росії було дуже тяжким у воєнному відношені (на її територію вторглися англо-французські, японські та американські імперіялісти), уряд республіки послав в Україну зброю, боєприпаси, спорядження, проводив мобілізацію добровільців. У Москві та інших містах РСФСР організувалися спеціяльні мобілізаційні штаби, які провадили запис добровільців, формували загони для боротьби з австро-німецькими окупантами в Україні; туди переводилися військові частини з інших районів фронту. Зокрема, з-під Ростова у район Бахмач-Конотоп були перекинуті загони 3-ої зведеної колони під командуванням Р. Ф. Сіверса; в розпорядження уряду УРСР були передані загони радянських військ, які знаходилися на Дону та в Донбасі під командуванням В. О. Антонова-Овсієнка".

Так виглядала "допомога" Україні в її боротьбі проти "куркульсько-петлюрівської контрреволюції на Україні", як описує А. О. Молодцова.

Вміжнародньому праві — це чистої води агресія.

Треба зайвий раз ствердити, що в той час, коли в Україні треба боротися проти "ідеалізації минулого, оспівування патріярхальних традицій і звичаїв", то щодо Росії — треба робити якраз навпаки: ідеалізувати російське минуле, оспівувати патріярхальні традиції та звичаї, особливо в відношені до України — в формі "зміцнення союзу" України не тільки з "Радянською", але й зо всякою Росією. . .

Це повинні мати на увазі наші політики.

"Холуй"

Совєтська преса, писана українською мавою, часто користується терміном "холуй" особливо в відношенні до "ворогів народу" . . . Але дотепер ми не могли знайти дефініції терміну **"холуй". Немає цього слова в "Словарі** української мови" Б. Грінченка, не знаходимо його в правописному словнику Г. Голоскевича, але знаходимо його вже в "Словнику наголосів української літературної мови" М. І. Погрібного, з наголосом на "У" — **холУй.** Проте, дефініції цього слова і там нема. Це, очевидно, новотвір "соціялістичного реалізму". Надіємося, що "Словник української Мови", що його почала видавати Академія Наук Української РСР в десятьох томах матиме задовільну дефініцію "холуя" (дотепер вийшло 6 томів, і там немає ще букви "х".)

"Словник української мови" для пояснення значення окремих слів широко користується "Історією СССР". От, наприклад, під гаслом "гімнастьорка" або "гімнастерка" (на жаль, укладачі словника не вичерпали всіх слів на букву "г") читаємо таке пояснення: "генерал мовчки розстібнув гімнастерку, зняв з своїх грудей гвардійський значок і віддав Калюжному".

А тому, що до букви "х" укладачі словника ще не дійшли, ми запропонуємо пояснення-дефініцію до слова "холуй", також із совєтської "літератури", і то описово.

Під заголовком "Пісня Росії" якийсь Я. Клименко пише: "Літопис нашого багатонаціонального соціялістичного мистецтва вияскравлює нам біографію одного з прекрасних учасників нинішнього фестивалю "Київська весна" — виконавчого колективу світової слави —Державного академічного російського хору РСФСР імені П'ятницького". Що співав цей хор? "Глибоко відчув і розкрив хор цей зворушливий твір:

У моей России очи голубые
У моей России руки золотые . . .

А з українського репертуару співали «Ой, лопнув обруч»... І свою «рецензію» закінчує Я. Клименко словами: «Зростай і квітни, соняшна красуне — пісне Росії, близька, люба нашому серцю!» ("Радянська Україна", ч. 124, 28 травня 1975).

От вам **описова** дефеніція холуя. Шевченко називав таких холуїв як Я. Клименко, "грязь Москви", але "нова доба" приходить з новим словником. . .

Під знаком часу.
("Проститутки домагаються визнання ООН")

Вибачаємось перед нашими читачами за такий заголовок. Це заголовок статті в великій детройтській газеті "Детройт Ньюз", середа 25 червня 1975 р. написаний кореспондентами американської пресової аґенції УРІ і розісланий по цілому світі з приводу Міжнародної Конференції Жінок у Мехіко Сити, яку спонзорує Організація Об'єднаних Націй.

В цій довгій статті читаємо що до Мехіко приїхали делегатки від проституток цілого світу з домаганням визнання "рівних прав" за цією "найстаршою професією в світі". Холодно поставилися до цього мехіканські проститутки, бо вони, в числі біля 5,000, "зайняті" тепер виконуванням своєї "професії" . . . Так пише мехіканська преса,за свідченням аґенції УРІ.

Про цю Міжнародну Конференцію Жінок є й інші **короткі** вістки в пресі, через радіо й телевізор. Знаємо, що відбувається вона на двох форумах: офіційному, з рамени ООН, і на неофіційному, під назвою "форум" (Трибуна), де можуть брати участь і не-державні делеґації.

Знаємо також, що є там численна совєтська делеґація, яка "заступає" і поневолену Україну, та 30-членна українська делеґація, яка виступає в імені **дійсної** України і **дійсно** поневоленої української жінки.

Але хоч ця вільна українська делеґація замаркувала себе там, уже з перших днів світова преса і світові засоби комунікації мовчать. Проституція цікавіша — таких вісток "хоче на-

род" . . . Такий знак часу- говоримо про "права людини", а думаємо про проституцію. Тому й "велика політика" має сьогодні всі познаки духової проституції . . .

Тож не даймося зловитись на цей гачок "світової проституції". Правду завжди били, але правда завжди перемагала.

Межа скромности . . .

Під заголовком "Переможний лише визвольний націоналізм", "Шлях перемоги" в серії статтей якогось поета, що криється під псевдом МаСу пише про "банкрутсво американської політики", про "пригноблення тих," які "надмірно розраховували на Америку як визволителя України", особливо людей з сторінок одного щоденника ("Свободи"?) й англомовного квартальника ("Ukrainian Quarterly"?) та про "оправдані прогнози ОУН" (читай — бандерівців).

Які протнози ? Прогнози, що "у В'єтнамі комуністи виграють тому, що вони властиво здійснювали націоналістичні кличі соборного В'єтнаму" (чи не є це націонал-комунізм у масці бандерівського "визвольного націоналізму"?); прогнози (бандерівські)' що американці програють у В'єтнамі тому, що "обмежилися до ведення звичайної конвенційної війни й відмовилися від вжитку теж і модерної повстанської тактики" . . . "Виграла наша теза". — пише далі згаданий поет, — "що комуністична сторона не буде дотримуватися жадних договорів" (ця "бандерівська теза" старша від бандерівців.). "Теж оправдуються усі критичні замітки української визвольної націоналістичної політики щодо міжнародної концепції Генрі Кісенґера" і т. д. і т. д.

Дивно й сумно тільки, що всі тези й концепції бандерівського політичного поета мали неґативний вислід. Навіть "успіх націоналістичної політики" кінчиться неуспіхом. От, пише МаСу, "успіх націоналістичної (читай бандерівської) політики теж в у тому, що справдилося (!) передбачення, що російські проторежимники — це, в основі своїй, такі самі єдинонеділимці, месіяністи, расисти, як російські комуністи-леніністи. Тому немає ніяких виглядів на можливість постання спільного українсько-російського фронту проти комуно-російського імперіялізму". Чи не булоб б доцільнішим витягти з цього „успіху" природну консеквенцію: розв'язати Анти-большевицький Бльок Народів і заснувати Анти-Російський Бльок Народів ?! (А про "неможливість постання спільного українсько-російського фронту" писали давно вже навіть українські комуністи. Цю "бандерівську тезу" чи не перший **офіційно** проповідував М. Хвильовий — "Геть від Москви"!).

Але цього рода поети в політиці думають інакше: на ворога можна гавкати (так безпечніше!), а брата — бити! І так, у другій статті (див. "Шлях перемоги", 8 червня 1975) МаСу пише вже про "шкідливу партійність" і про те, не звести СКВУ на манівці". В одному і в другому випадку МаСу пустословними фразами і **брехнею** нещадно б'є своїх братів з рядів "мельниківської ОУН". При цьому він втягає в мережу своїх нездорових фантазій і СКВУ, мовляв, "дехто" з "кола ПУН-у" "спритно пробує капіталізувати **однеєдине** речення з "Українського Вісника" ч. 7-8, як нібито "мандат" цілого краю для СКВУ стати світовою репрезентацією української визвольної боротьби. При цьому "забувається" десятки тверджень впродовж років у різних крайових матеріялах, що **бандерівці є там головним носієм і реалізатором визвольної політики"** (підкреслення наше — Ред.). Тут, мабуть, коментарів не треба. На місце українського народу прийшли бандерівці. . .

І то з "прем'єром" на чолі (а де ж президент? Або король? Не може бути прем'єр без короля або президента держави!). Але слухаймо далі поезію злоби й політичної примітивности п. МаСу: "В той час, коли керівні чинники, багатьох урядів та парляментів вільних держав з пошаною (!) звуть голову Проводу ОУН (бандерівського) прем'єром останнього вільного уряду, дехто з кіл СКВУ ще досі не то що не визнає цих фактів, але веде безперебірливу кампанію

проти ОУНр — УПА — АБН".

Це все все файно, як кажуть галичани. Але при чому тут якесь "прем'єрство"? Чим і як поможе українській визвольній політиці, те чи п. Я. Стецько буде "прем'єром", чи ні? . . . Не станемо в обороні ані ПУН, ані "мельниківської ОУН", ані СКВУ, бо це було б негідно й понижуючо. Можемо тільки порадити редакторам "Шляху перемоги": не давайте слова на сторінках вашого часопису таким політичним примітивам, як МаСу. Це потрібно для престижу газети і для добра спільної **всім нам** української визвольної боротьби.

□

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Хвальна Редакціє
"Самостійної України"

В ч: 11-12 за листопад-Грудень 1974,р. "С. У." письменник Василь Чапленко в статті "Графоманія", назвав покійного письменника Миколу Лазорського — "неуком", малописьменним письменником" і "графоманом"! Його збірку "Світлотіні" Характеризує як "безвідповідальну базгрянину, в котрій автор попричіплював до оповідань карикатурно перебільшений українським патріотизмом, котрий може мати дуже шкідливе значення для читача?! — Розправившися в цей спосіб зі збіркою "Світлотіні" письменник Василь Чапленко Заповів ще свою розправу з романом Миколи Лазорського "Гетьман Кирило Розумовський"!

Не буду дискутувати з п. В. Чапленком, відносно його критичних зауваг до "Світлотіней", бо до цього не розпоряджаю відповіднім доказовим матеріялом, але зате хочу звернути увагу п. В. Чапленкові, що оповідання в "Світлотінях" не є історичною розвідкою і не претендують на енциклопедичний матеріял! — Далі хочу звернути увагу п. В. Чапленкові, що письменник Микола Лазорський є для української еміграції в Австралії дуже почитним і шанованим автором, і такі епітети, якими обкидав В. Чапленко свого колеґу пера після смерти, коли він не зможе закидів спростувати є дуже нетактовним поступком — і я цю статтю прочитав з огидою!

Не турбота за читача спонукала п. В. Чапленка напасти на пок. Миколу Лазорського за його нестислости у "Світлотінях" але вроджена злоба й критикоманія !

Щоби не бути голословним, я наведу факти шкідливої злоби п. Василя Чапленко у його власній книжці —повісті "Українці"! — Отож, В. Чапленко чомусь дуже ненавидить галичан і пише про них таке:

"Галичани" особливо надаються на жандармську службу, така вже в них вдача як у жидів! І так як жиди добре обслуговували "Чека" так і галичани надаються до розвідчої служби, бо галичани — це українські жиди" (стор. 39.) І в слід за тим твердженням, В. Чапленко висуває у своїй повісті галичанина — поручника Василика, начальника розвідки українського повстанського загону, і зображує його, як кровожадного ката, вдивцю,а при тім під кождим оглядом нікчему! В особі пор. Василика персоніфікує Він, усіх галичан і не турбується читачем — наддніпрянцем, що він його злобно наставить проти братів — галичан!

І не бачив "історик" Василь Чапленко, що ми Галичани про котрих мова у повісті, це були Українські Січові Стрільці, найсвідоміша, найідейніша західньо-українська молодь, і кидав на них пятно катів, вбивців і нікчем?! Історик і письменник В. Чапленко своїм злобничиством до галичан, затемнив свою повість "Українці" і зробив ведмежу прислугу невиробленому українському читачеви !

Коли Видавництво "Самостійної України" дозволило В. Чапленкові на восьми сторінках критикувати і ображати нами шанованого покійного письменника Миколу Лазорського, то — сподіваюся, що мені не відмовить і помістить цих кілька критичних думок про живучого письменника Василя Чапленка.

Тарас Чубатий

Хроніка

НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Наш співробітник, д-р Яр Славутич, професор Альбертського університету, професор-гість Колеґії Св. Андрея при Манітобському університеті, маючи наукову стипендію (ґрент) від мінесотського університету, проявив у першій половині 1975 р. помітну науково-літературну діяльність. Він зробив п'ять доповідей на наукових конференціях чи для загального громадянства, а саме:

"Краса Шевченкового слова" — доповідь у Колеґії Св. Андрея в Вінніпезі та на сходинах "Козубу" в Торонті.

"Українські наукові книгозбірні в Канаді та Америці" — доповідь на етнічній конференції в Міннесотському університеті.

"Українська література в Канаді" — доповідь для українського студентського клюбу Міннесотського університету.

"Стан вивчення української літератури в Америці Канаді" — доповідь на з'їзді організації письменників "Слова", в Нью Йорку.

"Американське життя очима білоруса: творчість У. Глибінного" — доповідь на білоруській конференції в Оттавському університеті.

Крім того, д-р Славутич мав кілька літературних вечорів — два в Міннеаполісі та один у Детройті і один у Нью Йорку, — на яких читав свої твори з нової книжки «Завойовники прерій" (друге видання, з англійським перекладом Р. Г. Моррісона, 1974).

Упорядкована д-ром Я. Славутичем, антолоґії української поезії в Канаді виходить у світ незабаром заходами організації письменників "Слово". Закінчується друкування також другої книги "Західньоканадського збірника" за редакцією проф. Яра Славутича. Ця книга виходить у світ заходами Наукового Товариства Т. Шевченка, Осередок на Західню Канаду.

□

ПРИЧИНКИ ДО 25-РІЧЧЯ "САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ".

В додаток до причинків поданих авторами в останнім числі "Самостійної України" за травень-червень 1975 року, я хочу сказати, що в ряди ОДВУ я включився в вересні місяці 1949 року, зараз же по приїзді до Чікаґо. Пригадую собі, як то в справах видавничих ми не раз відбували тоді наради навіть на півдні Чікаґо, в хаті Друга Шемердяка чи бл. п. Сущика (батька).

Вже від 1950 року, в якім появилися перші три мої статті в трьох числах журналу, я став постійним співробітником "Самостійної України". Тож тому то я поруч одного фраґменту з життя ОДВУ, хочу подати причинки до формування ідеологічного обличчя нашого журналу.

І так, у моїй пам'яті особливо зберeглося відкриття власної друкарні "Самостійної України" Видавничою Спілкою. Серед прибулих делеґатів, між іншими, були проф. Ол. Грановський дир. Ст. Коцюба, проф. М. Михалевич, інж. П. Байбак, д-р М. Данилюк і багато інших. Відкриття відбулося вечером у день смерти д-ра Юліяна Вассияна, який помер 4-го вересня, а 6-го вересня 1953 р. відбулися похорони.

І тут треба підкреслити, що покійний д-р Юліян Вассиян не тільки дописував до журналу, але й уклав багато своєї тяжкої фізичної праці в відновлення друкарні.

На жаль, в останнім числі "Самостійної України" про нього ніхто не згадав.

Тож як постійний співробітник "Самостійної України" я вже тоді змагався, щоб обличчя журналу віддзеркалювало **синтезу української духовости в державно-політичній дії,** а не духову синтезу в механічнім з'єднанні дорібку політичних мислителів. Я намагався найзагальніші вияви державницьких зусиль діячів і борців останнього півстоліття висвітлити як органічну й **гармонійну тяглість.**

Ще в більшій мірі до зформування такого національно-державницького обличчя журналу "Самостійна Україна" спричинилися ті загально відомі співробітники журналу як наприклад, д-р Зиновій Книш, проф. Ол. Грано-

вський, д-р Юліян Вассиян, статті яких теж містилися в журналі від 1950 року. Чи були їх статті й у попередніх числах не знаю, бо тих чисел не маю.

По них, уже в 1951 році, йдуть проф. Євген Онацький, д-р Остап Грицай, а в дальших роках включились і решта членів-основників ОУН, членів Проводу й членський актив.

Власне завдяки такому складу співробітників, журнал "Самостійна Україна" й набув оте націоналістичне обличчя, яке стало загальновідомим не тільки серед усієї спільноти на чужині, але й в Україні, доказом чого є хоч би те, що про журнал не раз згадується й у протинаціоналістичних виданнях Академії Наук Української РСР.

Чи ж це не є свідченням сили, якою журнал "Самостійна Україна" може похвалитися в дні відзначення свого 25-річчя.

Юрій Артюшенко.

□

З НАГОДИ 25-РІЧЧЯ ЖУРНАЛУ «САМОСТІЙНА УКРАЇНА» НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЗЛОЖИЛИ:

На бенкеті 25-річчя "С. У.", зорганізованим Другим Відділом О.Д.В.У. в Чікаґо, дня 14 червня 1975 р. на пресовий Фонд зложили:

Федеральна Кредитова Кооператива «Самопоміч» в Чікаґо	200.00 дол.
Антонина Куропась	100.00 дол.
Степан і Євгенія Коцюба	30.00 дол.
12-ий Відділ Українського Золотого Хреста в Чікаґо	25.00 дол.
Станиця 1-ої УД УНА в Чікаґо	25.00 дол.
Окружний Комітет Відділів У. Н. Союзу в Чікаґо	25.00 дол.
Д-р Петро Остапчук	25.00 дол.
Юрій Буксар	25.00 дол.
Микола й Віра Яшко	25.00 дол.
Степан і Галина Шумські	20.00 дол.
Степан і Галина Паньків	20.00 дол.
Мирослав і Рома Турянські	20.00 дол.
Інж. Василь Нагірняк	20.00 дол.
Григорій Василів	20.00 дол.
М. Гарасовська-Дачишин	10.00 дол.
Василь Авраменко	10.00 дол.

З.С.А.

Іван Стебельський	31.00 дол.
40-ий Відділ ОДВУ ім полк. А. Мельника. Денвер, Коло.	25.00 дол.
Д-р Сергій Кротюк	25.00 дол.
Рудольф Пестик	20.00 дол.
Степан Білий	15.00 дол.
Володимир Різник	15.00 дол.
Йосиф Порайко	12.00 дол.
Василь Станиславів	11.00 дол.
Пилип Шайда	10.00 дол.
Д-р Ю. Кишакевич	10.00 дол.
Д-р Б. Т. Гнатюк	10.00 дол.
Михайло Середович	10.00 дол.
Д-р Л. Трешневський	6.00 дол.
Евген Словський	6.00 дол.
Петро Войтович	6.00 дол.
Інж. Іван Янович	6.00 дол.
Богдан Гадзевич	6.00 дол.
О. Стороженко	6.00 дол.
Мирон Лучанко	6.00 дол.
Ілія Касиянчук	6.00 дол.
Михайло Граб	5.00 дол:
Степан Білий	5.00 дол.
Василь Бражник	5.00 дол.
Микола Личик	5.00 дол.
Трофим Марцинюк	5.00 дол.
Любомир Білик	5.00 дол.
Микола Алексевич	2.50 дол.
Василь Кий	2.00 дол.

Канада

О. Ґут	15.00 дол.
Михайло Байрак	10.00 дол.
Павло Дуда	10.00 дол.
Мгр. Дмитро Яремчук	10.00 дол.
Василь Яшан	10.00 дол.
Василь Пивоварчук	10.00 дол.
Богдан Кошарич	6.00 дол.
Іван Кейван	6.00 дол.
Іван Хрін	6.00 дол.
Юліян Попович	6.00 дол.
Микола Брик	6.00 дол.
Петро Довгаль	6.00 дол.
Теодор Женчук	2.00 дол.

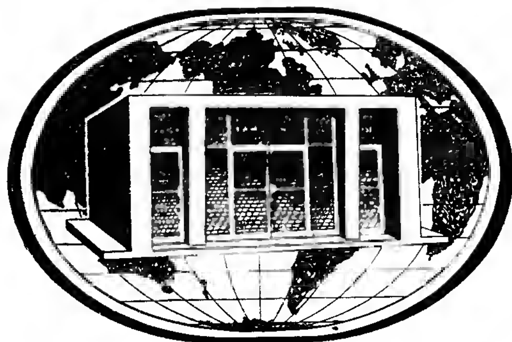
Анґлія

Василь Квасниця	12.70 дол.
В. Бойко	9.00 дол.
О. Семенюк	5.00 дол.
З. Дмитрів	3.50 дол.
І. Штука	3.50 дол.
П. Гоц	2.00 дол.
В. Салій	2.00 дол.

Франція

Іван Білоус	10.00 дол.

Щиро дякуємо!

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА «САМОПОМІЧ» В ЧІКАГО

2351 W. Chicago Ave. Tel.: HU-9 0520

ПЛАТИТЬ КВАРТАЛЬНО (1 СІЧНЯ, 1 КВІТНЯ, 1 ЛИПНЯ і 1 ЖОВТНЯ) П'ЯТЬ І ПІВ ВІДСОТКІВ ДИВІДЕНДИ ЗА ВСІ ОЩАДНОСТІ

Урядові години:

Вівторок від 9-ої до 2-ої і від 6.30 до 8.30 веч.
Середа від 9-ої до 2-ої
Четвер від 9-ої до 2-ої
П'ятниця від 12-ої до 8-ої веч.
Субота від 9-ої до 12-ої

На полудні Чікаго
1923 W. 51st St.
Chicago, Ill., 60609
Tel.: 476-9435
Четвер і п'ятниця від 6.30 до 9 веч.

На північному заході
5000 Cumberland Rd.
Chicago, Ill., 60656
Tel.: 625-9830
Субота від 9-ої до 12-ої.

Неділя від 9.30 до 12-ої

ДЕРЖАВНЕ ОБЕЗПЕЧЕННЯ ВКЛАДІВ ДО 40.000 ДОЛЯРІВ

УКРАЇНСЬКА ОБЕЗПЕЧЕНЕВА АГЕНЦІЯ

2351 ВЕСТ ЧІКАГО ЕВНЮ Tel.: 489-0533

ОБЕЗПЕЧЕННЯ НА ДОМИ, АВТА, ПРОМИСЛОВІ ПІДПРИЄМСТВА І ВІД НЕДУГ

Години урядування: Вівторок — 10.00 — 8.00, середа — 2.00 — 5.30, четвер — 10.30 — 8.00, п'ятниця — 12.00 — 8.00, субота 9.00 — 12.00 години.

Річна передплата 10 долярів
Ціна 1.75 долярів
Видається шість разів в рік.

Printed by:

UKRAINIAN - AMERICAN PUBLISHING and PRINTING CO., INC.
2315 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., USA — Telephone: AR 6-6066